—Людзьмі звацца!
Янка Купала

ЛіМ

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ПЯТНІЦА
19
ЧЭРВЕНЯ
1992 г.
№ 25 (3643)
ВЫХОДЗІЦЬ з 1932 г.
КОШТ — 50 кап. (Па падпісцы — 10 кап.)

ВАШ ВЫХАД, СПАДАРЫ АРТЫСТЫ!

Запомніце іх у твар, бо прозвішчы вам пакуль што нічога не скажуць. За выключэннем, вядома, абаяльнага чалавека ў чорных акулярах—рэжысёра Валерыя Маслюка. Але ён якраз і не галоўны на гэтым здымку. Галоўныя сёння—ягоныя выхаванцы, сёлетнія выпускнікі тэатральнага факультэта Беларускай акадэміі мастацтваў. Бліжэй пазнаёміцца з імі можна на наступным тыдні, у час паказу дыпломных спектакляў на сцэне Вучэбнага тэатра акадэміі.

Як складзецца іх творчы лёс! Колькі часу міне, пакуль ужо на прафесійнай сцэне мы ўбачым іх у ролях Ранеўскай, Лапахіна ці Епіходава! Што там наперадзе — «дваццаць два няшчасці» ці «неба ў алмазах»!

Будзем спадзявацца на лепшае і пажадаем ім удачы. Калі «на акцёра» вучаць, значыць, гэта некаму трэба!!

Фота У. ПАНАДЫ.

Ад Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

9 чэрвеня г. г. пад старшынствам народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча адбылося пленарнае пасяджэнне Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

Разгледзеўшы творы і работы, прадстаўленыя на атрыманне Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь 1992 года, Камітэт вырашыў дапусціць да ўдзелу ў далейшым конкурсе:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ НА ПРЭМІЮ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ:

1. **Законнікаў** Сяргей Іванавіч. Заклінанне. Кніга вершаў.
Вылучана калектывам супрацоўнікаў Дзяржаўнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, радай Саюза пісьменнікаў Беларусі і рэдакцыяй часопіса «Нёман».

2. **Звонак** Алесь (Звонак Пятро Барысавіч). Светлацені. Кніга паэзіі.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

3. **Мятліцкі** Мікалай Міхайлавіч. Палескі смутак. Кніга паэзіі.
Вылучана Дзяржкамітэтам Рэспублікі Беларусь па праблемах ліквідацыі вынікаў аварыі на ЧАЭС і радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

НА ПРЭМІЮ ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА:

1. **Грахоўскі** Сяргей Іванавіч. Споведзь. Аповесць і вершы.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

2. **Жук** Аляксандр Аляксандравіч. Праклятая любоў. Аповесць, апавяданні.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

3. **Сёмуха** Васіль Сяргеевіч. Пераклад з нямецкай мовы рамана Томаса Мана «Доктар Фаўстус».
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

НА ПРЭМІЮ ІМЯ КАСТУСЯ КАЛІНОЎСКАГА:

Ермаловіч Мікалай Іванавіч. Старажытная Беларусь. Полацкі і новагародскі перыяды.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

ТВОРЫ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ І ЮНАЦТВА:

1. **Пархута** Яраслаў Сільвестравіч. Зямля бацькоў нашых. Падарожжа па роднym краі.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

2. **Чарняўскі** Мікалай Мікалаевіч. Аб чым пяе крынічка. Вершы і казкі.
Вылучана радай Саюза пісьменнікаў Беларусі.

У ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ

Уліцёнак Аляксандр Леанідавіч. Іншадумцы (Мыслящие иначе).
Вылучана сходам журналістаў выдавецтва «Беларусь» і падтрымана выканкомам Саюза журналістаў Беларусі.

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ І КАНЦЭРТНА-ВЫКАНАЛЬНІЦКАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Гарэлава Галіна Канстанцінаўна. У год сусветнага пажару. Кантата.
Прадстаўлена агульным сходам Саюза кампазітараў Беларусі.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРА, КІНО, ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁВЯШЧАННЯ

1. Спектакль «Тутэйшыя» па п'есе Янкі Купалы ў пастаноўцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — рэжысёр-пастаноўшчык **Пінігін** Мікалай Мікалаевіч, кампазітар **Кур'ян** Уладзімір Мітрафанавіч, артысты: **Кін-Камінскі** Уладзімір Тадэвушавіч і **Манаеў** Віктар Сяргеевіч — выканаўцы роляў.
Прадстаўлены мастацкай радай тэатра імя Янкі Купалы, падтрыманы калегіяй Міністэрства культуры Беларусі.

2. Дакументальны кінафільм «Вяртанне Міхася Забэйды-Суміцкага» (кінастудыя «Беларусьфільм») — аўтары сцэнарыя **Гедравічус** Людгардас Вітаўтавіч, **Марчук** Георгій Васільевіч, **Цішчанка** Іван Кірылавіч, рэжысёр **Ясінскі** Рычард Здзіслававіч, аператар **Пятроўскі** Сяргей Уладзіміравіч.
Прадстаўлены прэзідыумам праўлення Саюза музычных дзеячаў Беларусі.

(Працяг на стар. 4).

ВЫБІРАЙЦЕ ГІМН БЕЛАРУСІ!

Музычная рэдакцыя Беларускага радыё падрыхтавала да эфіру фанаграмы сямі гімнаў, адзін з якіх павінен зрабіцца музычным сімвалам Рэспублікі Беларусь. Члены журы конкурсу на стварэнне гімна Беларусі разгледзелі 50 твораў, з якіх выбралі для далейшага абмеркавання старабеларускія песні «Магутны Божа» (М. Равенскі — Н. Арсеньева), «Пагоня» (М. Куліковіч-Шчаглоў — М. Багдановіч), «Мы выйдзем шчыльнымі» (У. Тэраўскі — М. Краўцоў) ды чатыры гімны (пад дэвізамі), напісаныя сучаснымі беларускімі кампазітарамі спецыяльна да конкурсу. У запісе Акадэмічнага хору пад кіраўніцтвам В. Роўды, Дзяржаўнага камернага хору пад кіраўніцтвам І. Мацюхова, а таксама Ансамбля песні і танца Узброеных Сіл Беларусі (дырыжор М. Снітко) ўсе гэтыя творы будуць перадавацца па радыё (з панядзелка ў «Радыёфанце») з тым, каб пры вызначэнні Дзяржаўнага гімна нашай рэспублікі было ўлічана і меркаванне яе народа. Сачыце за праграмай перадач!

Кола Дзён

На мінулым тыдні апублікаваны Зварот Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь да насельніцтва рэспублікі і пастанова ўрада ў сувязі з цяжкасцямі ў нарыхтоўцы кармоў. Мова і стыль зварота вельмі нагадваюць мову і стыль партыйна-савецкіх дакументаў нядаўніх яшчэ часоў. «Неадкладна прыняць неабходныя меры», «прыняць самы дзейсны ўдзел», «мабілізаваць працоўныя калектывы» і, канечне, «праявіць дысцыплінаванасць і адказнасць»... І толькі пад канец зварота — аб эканамічных мерах: «рэкамендавана прымяняць на дагаворнай аснове натуральную аплату». У пастанове Саўміна канкрэтыкі больш. Але ж і тут — «разглядзець», «рэкамендаваць», «забяспечыць»... І ні слова пра фермерскія гаспадаркі, пра гаспадароў, якіх не трэба заклікаць, каб яны касілі сена, якім трэба толькі дапамагчы. Без гучных słоваў, зразумела.

11 ЧЭРВЕНЯ

У Мінску *пачалася нарада* Міждзяржаўнага пенсійнага фонду СНД і Пенсійнага фонду Беларусі па пытанні забеспячэння мігрантаў рэспублік былога СССР, якія ў пажылым узросце засталіся без сродкаў існавання.

12 ЧЭРВЕНЯ

Прэм'ер-міністр Беларусі В. Кебіч сустрэўся з кіраўнікамі некаторых прадпрыемстваў ваенна-прамысловага комплексу. Размова ішла аб стварэнні ўласнай абароннай прамысловасці, а таксама аб праблемах канверсіі. У сустрэчы прымаў удзел міністр абароны Беларусі П. Казлоўскі.

Намеснік Старшыні СМ Беларусі А. Бокач прыняў амерыканскага сенатара ад штата Гавая С. Коба, які прыехаў *з азнаямленчым візітам* у рэспубліку разам з прадстаўнікамі буйной карпарацыі «Біятэк Фудз».

13 ЧЭРВЕНЯ

Субота напярэдадні свята Сёмухі аказалася нешчаслівай для многіх пасажыраў беларускай чыгункі. Тыя, *хто ехаў, да прыкладу,* фірменным поездам «Беларусь» з Масквы, спазніліся ў Мінск на 6 гадзін, бо поезд ішоў у аб'езд праз... Магілёў. Іншыя саставы спазніліся яшчэ больш. А прычына ўсяму — аварыя на станцыі Харобрава пад Мінскам, дзе перакуліліся 29 вагонаў з угнаеннямі. Пашкоджаны ўчастак чыгункі быў адноўлены на працягу сутак. Галоўнае, абышлося без ахвяр.

14 ЧЭРВЕНЯ

У Рыа-дэ-Жанейра завяршылася міжнародная канферэнцыя ААН па пытаннях экалогіі планеты. Моцнае ўражанне на яе ўдзельнікаў зрабіла выступленне Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, прысвечанае наступствам Чарнобыля. Многія звесткі, вядомыя ў рэспубліцы, відаць, сталі адкрыццём для кіраўнікоў заходніх краін. На канферэнцыі быў прыняты так званы «экалагічны этыкет», вырашаны некаторыя фінансавыя пытанні.

15 ЧЭРВЕНЯ

Раніцай у панядзелак здарылася зацьменне Месяца. Як сцвярджаюць некаторыя вучоныя, зацьменні аказваюць кепскі ўплыў на псіхафізічны і эмацыянальны стан чалавека. Верагодна, асабліва адчувальным да ўздзеяння нябесных свяцілаў некаторыя палітыкі. Усебеларускі хрысціянскі сабор спрабаваў у гэты дзень пікетаваць *Міністэрства замежных. спраў* Беларусі з патрабаваннем прызнаць Прыднястроўскую рэспубліку і падтрымаць народы Сербіі і Чарнагорыі. Аднак кіраўнікі палітычнай акцыі забыліся перад гэтым атрымаць дазвол у Мінгарвыканкаме і мусілі перанесці пікетаванне на больш позні тэрмін.

16 ЧЭРВЕНЯ

Пачаўся візіт Старшыні СМ Беларусі В. Кебіча ў Швейцарыю, дзе ён прыме ўдзел у сесіі Міжнароднай арганізацыі працы (МАП) у Жэневе, а таксама ў сімпозіуме «Еўрапейскі дом». Нарада ў Рыме па падрыхтоўцы мірнай канферэнцыі ў Мінску па Нагорным Карабаху была прыпынена на некалькі дзён. Прычына — чарговая ўспышка баявых дзеянняў у рэгіёне канфлікту.

17 ЧЭРВЕНЯ

Адразу пасля вяртання з Бразіліі Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі С. Шушкевіч накіраваўся ў Гродна. Тут ён сустрэўся з загадчыкамі адзелаў культуры выканкамаў, рэктарамі вышэйшых навучальных устаноў. Тэмай размовы былі стварэнне нацыянальнай сістэмы адукацыі ў рэспубліцы, сучасная культурная палітыка.

ДВАЙНАЯ МІСІЯ

была ў народных дэпутатаў Беларусі, якія наведалі Азербайджан

Як вядома, 7 чэрвеня ў Азербайджане адбыліся выбары прэзідэнта. Ім стаў лідэр Народнага фронту рэспублікі Абульфаз Эльчыбей. У якасці назіральнікаў на выбарах (а яны прыбылі сюды з розных краін свету) прысутнічалі і народныя дэпутаты Рэспублікі Беларусь — сакратар Камісіі Вярхоўнага Савета па галоснасці і сродках масавай інфармацыі С. Навумчык і сакратар падкамісіі па справах моладзі В. Кучынскі. Па словах дэпутатаў, якія днямі правялі ў Мінску прэс-канферэнцыю па выніках паездкі, выбары прайшлі дэмакратычна, без істотных парушэнняў. Наогул, паводле іх ацэнак, нягледзячы на тое, што рэспубліка знаходзіцца ў стане вайны, палітычнае жыццё тут ідзе ў нармальным дэмакратычным рэчышчы.

Акрамя ролі назіральнікаў, у дэпутатаў была і яшчэ адна місія. Справа ў тым, што афіцэры і салдаты — выхадцы з Беларусі, якія служылі ў Савецкай Арміі на тэрыторыі Азербайджана, апынуліся ў цяжкім становішчы. Узброеныя сілы СНД часткова перайшлі пад юрысдыкцыю Азербайджана, часткова — Расіі. А інтарэсы вайскоўцаў, якія хацелі б служыць на Беларусі, сёння ігнаруюцца. У гэтым дэпутаты змаглі пераканацца ў *Нахічэванскай аўтаномнай* рэспубліцы (дзе яны былі прынятыя старшынёй меджліса Г. Аліевым). 37 афіцэраў перадалі праз дэпутатаў зварот да Вярхоўнага Савета Беларусі, у якім просяць даць магчымасць ім і іх сем'ям, якія апынуліся сёння фактычна ў стане заложнікаў, вярнуцца на радзіму. На думку В. Кучынскага і С. Навумчыка, трэба неадкладна вырашыць не толькі гэтае канкрэтнае пытанне, але і ўвогуле вярнуць на Беларусь афіцэраў *з усіх «гарачых кропак»* на тэрыторыі былога Саюза.

Закраналася на прэс-канферэнцыі і пытанне аб правядзенні ў Мінску міжнароднай сустрэчы па ўрэгуляванні канфлікту ў Нагорным Карабаху, якая намечана на наступны тыдзень. Наколькі рэальна яе правядзенне ў названы тэрмін? Атрымаць дакладны адказ не ўдалося. Інфармацыя на гэты конт вельмі супярэчлівая.

Наш кар.

САЦЫЯЛ-ДЭМАКРАТЫ СКЛІКАЮЦЬ З'ЕЗД

Цэнтральная рада Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады вырашыла склікаць II з'езд партыі ў канцы кастрычніка 1992 года.

Мяркуецца, што на з'ездзе будзе заслуханы палітычны даклад старшыні цэнтральнай рады М. Ткачова, будуць зацверджаны праграма БСДГ, а таксама ўнесены папраўкі і дапаўненні ў статут партыі. Адбудуцца выбары кіруючых структур грамады.

Спачатку меркавалася, што з'езд сацыял-дэмакратаў пройдзе ў Берасці, але фінансавыя абставіны прымусілі абраць месцам яго правядзення Мінск. Ні чым іншым, як фінансавымі абставінамі, тлумачыцца й тое, што восем пунктаў парадку дня з'езда яго арганізатары прапануюць разгледзець за два дні.

Партыя выйшла з пэўнага крызісу пасля ўдару, які нанесла ёй у студзені 1992 года сваім «паведамленнем» у другу ўправа Беларускага народнага фронту. Цэнтральная рада БСДГ прызнала, што дзеянні грамады зрабілі правільна, не ўступіўшы ў публічную палеміку з БНФ. Цяпер, калі грамадскасці стала ясна, што ў «паведамленні» ўправы БНФ была змешчана дэзінфармацыя, шэрагі партыі пашыраюцца, ствараюцца суполкі БСДГ у тых гарадах, дзе іх не было. Важна і тое, што ніхто не заявіў аб выхадзе з партыі. БСДГ мае маральнае права чакаць, калі ўправа БНФ публічна прызнае сваю памылку і папросіць прабачэння не толькі ў грамады.

Цэнтральная рада ўхваліла канцэпцыю Праграмы БСДГ. Мэтаю беларускіх сацыял-дэмакратаў будзе **салідарнае грамадства.** Гатовы тэкст праекта праграмы чакаецца не пазней 10 верасня. З 15 верасня па 15 кастрычніка пройдуць сходы суполак і канферэнцыі філій грамады.

С. А.

ФРОНТ ШУКАЕ НІШУ

Увагу назіральнікаў прыцягнула стварэнне блока НХС — нацыянальных дэмакратаў, хрысціянскіх дэмакратаў і Сялянскай партыі. Яшчэ большую ўвагу прыцягнула заява НХС пра тое, што БНФ дэстабілізуе дэмакратычны рух. Гэта, здаецца, першая публічная крытыка фронту з боку небальшавіцкіх арганізацый.

Тыя, хто ведае беларускую палітычную кухню, сцвярджаюць, што гнеў НХС выклікала жаданне кіраўнікоў фронту *знайсці сабе, як кажа З. Пазняк,* палітычную нішу за кошт гэтых партый.

У першай палавіне чэрвеня З. Пазняк і Ю. Хадыка правялі некалькі сеансаў «выкручвання рук» кіраўніцтву Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай злучнасці. Яны хочуць, каб хадэкі ўсе разам увайшлі ў склад фронту. Гэтае жаданне тлумачыцца вельмі проста. Па-першае, лідэры БНФ разумеюць, што большасць у Вярхоўным Савеце пры зацвярджэнні закона аб выбарах права вылучэння кандыдатаў у дэпутаты прадаставіць толькі партыям. Значыць, БНФ павінен стаць партыяй. Па-другое, лідэрам БНФ, хоць яны разважаюць аб сваім цэнтрызме, аніяк не ўдаецца схаваць сваёй правай або (у лепшым разе) правацэнтрысцкай арыентацыі. Больш дакладна кажучы — арыентацыі дэмахрысціянскай. На мінулым тыдні З. Пазняк нарэшце публічна (у газеце «Добры вечар») афішаваў свае кантакты з Хрысціянска-Дэмакратычным Інтэрнацыяналам (ХДІ). Але хрысціянска-дэмакратычная партыя ў Беларусі ўжо ёсць. Паводле правілаў ХДІ новая партыя дэмахрысціянскай арыентацыі не можа быць прынятая ў Інтэрнацыянал *без згоды партыі, якая* заснавана раней. Вось чаму З. Пазняк і Ю. Хадыка «выкручваюць рукі» лідэрам БХДЗ.

Пра тое, што ХДІ сімпатызуе больш знакамітым кіраўнікам БНФ і салідарызуецца з імі, кажа той факт, што Інтэрнацыянал практычна спыніў свае кантакты з БХДЗ і з блізкімі да яе *Сялянскай* ды Нацыянальна-дэмакратычнай партыямі.

Ці можа БНФ ператварыцца ў партыю? Трэба ўспомніць, што ў Малдове Народны фронт стаў Хрысціянска-дэмакратычным народным фронтам. Але перад гэтым расколоўся. Сацыяльна-палітычная дыферэнцыяцыя немінучая і ў БНФ, які так і не стаў блокам раўнапраўных партый.

Ч-ч.

ЧАС І МЫ

Станіслаў **ДУБЯНЕЦКІ**

Нашчадкі Шавэна

Распад былога СССР паказаў, што прага народаў да свабоды і незалежнасці неадольная, а пабудаваць сапраўдную дзяржаўнасць можна толькі на аснове поўнага суверэнітэту і самавызначэння нацыі, яе раўнапраўнага супрацоўніцтва з іншымі членамі сусветнай супольнасці. Пераканаўчым доказам аб'ектыўнасці і *непазбежнасці гэтага* працэсу сталі няздольнасць былога імперскага Цэнтра задушыць свабодалюбівыя памкненні літоўскага, эстонскага і латышскага народаў, поўны крах спроб рэфармаваць Саюз.

Нацыянальная самасвядомасць, праз якую кожны народ і прыходзіць да ўсведамлення сваіх інтарэсаў, становіцца цяпер дзейсным фактарам самаарганізацыі, назапашвання стваральна-творчага патэнцыялу і *адраджэння нацыі.* Вось чаму ідэя развіцця і ўмацавання такой свядомасці, павага нацыянальнай годнасці грамадзян, недапушчэнне любых дзеянняў супраць суверэнных правоў народаў абвяшчаюцца ў якасці асноўных прынцыпаў *нацыянальнай палітыкі* любой самастойнай дзяржавы. Тым большае значэнне набывае рэалізацыя гэтых ідэй у Рэспубліцы Беларусь, якая перажывае вельмі важны гістарычны этап свайго нацыянальнага Адраджэння, пераадольвае цяжкія вынікі мэтанакіраванай палітыкі крамлёўскіх і мясцовых звышінтэрнацыяналістаў па дэнацыяналізацыі ўсіх сфер жыццядзейнасці грамадства.

Хто прагне рэваншу

Чым шырэй разгортваюцца працэсы суверэнізацыі і радыкальных пераўтварэнняў у новай Садружнасці, тым больш супраціўленне сустракаюць яны з боку кансерватыўных і прагнучых рэваншу сіл. Што толькі ні робяць іх арганізатары, каб скампраметаваць ініцыятараў белавежскіх пагадненняў, зганьбіць саму ідэю самастойнага, незалежнага развіцця народаў. І што, маўляў, распад Савецкага Саюза — гэта вынік нейкай міжнароднай змовы, мэтанакіраваных падкопаў ЦРУ і іншых спецслужбаў, агентура якіх пранікла аж да

ЗАЯВА БЕЛАРУСКІХ ВАЙСКОЎЦАЎ

Каардынацыйная рада Беларускага згуртавання вайскоўцаў звярнулася днямі да грамадскасці рэспублікі ў сувязі з праблемамі, якія ўзнiклі апошнім часам у ходзе стварэння беларускага войска. БЗВ, як сказана ў прынятай радай заяве, лічыць неабходным:

«Неадкладна прывесці да прысягі на вернасць Рэспубліцы Беларусь увесь афіцэрскі корпус нашай краіны, як афіцэраў кадравай службы, так і запасу.

Распрацаваць дзяржаўную праграму вяртання беларускіх афіцэраў на Радзіму.

Спыніць вывад з Германіі злучэнняў расійскай арміі на тэрыторыю Беларусі.

Разгарнуць у беларускім войску шырокую патрыятычную працу па выхаванні афіцэраў і жаўнераў у духу вернасці і адданасці Беларусі».

БЗВ звярнуў увагу парламента і ўрада на тое, што лёс 40 000 афіцэраў на чужыне закранае паўмільёна людзей на Беларусі. Вяртанне гэтых людзей адпавядае інтарэсам Беларускай дзяржавы і павінна быць вырашана на дзяржаўным узроўні.

АБАРОНІМ НАШУ ДЗІЦЯЧУЮ КНІГУ!

Над нацыянальным адраджэннем сёння занесены дамоклаў меч. Баль паўсюдна правіць спадар прыбытак. Непамерна высокія цэны на паперу, паліграфічныя матэрыялы і паслугі ў сваю чаргу выклікалі значны рост цэн на дзіцячыя кнігі. Сабекошт аднаго экземпляра даходзіць ужо па брашуры — да 25—50 рублёў, па кнізе ў пераплёце — да 70—120 рублёў. Не выручае і дзяржаўная датацыя, якая паабяцана ў памеры 50 працэнтаў выдаткаў.

Многія кнігі не выходзяць, і гэта ў той час, калі беларускамоўную літаратуру чакаюць у садках і школах, калі патрэбна нарошчваць працэс нацыянальнага адраджэння, вяртаць родную мову да жыцця.

Выдавецтва «Юнацтва» імкнецца захаваць выпуск нацыянальнай дзіцячай кнігі, пакуль яшчэ перакрываючы вялізныя страты за кошт прыбытковай рускамоўнай літаратуры павышанага попыту. Аднакперашкод нямала. І адна з іх — нежаданне кіраўнікоў дзяржаўнага кніжнага гандлю клапаціцца аб беларускамоўнай кнізе, пачынаючы ад збору заказаў на кнігі і завяршаючы арганізацыяй продажу.

Асобныя кнігі на розных прыступках чыноўніцкай лесвіцы проста ігнаруюцца, заказы на многія рэзка зніжаюцца. І гэта ў той час, калі ў раёнах адсутнічае ў кнігарнях дзіцячая кніга. Кіраўнікі кнігагандлёвых арганізацый не ўлічваюць, што пры зніжэнні тыражу кнігі рэзка ўзрастае яе цана, а пры павышэнні цаны адмаўляюцца ад беларускамоўнай кнігі ўвогуле.

Дарэчы, беларускі кніжны рынак па-ранейшаму не абаронены, сюды плыве шмат літаратуры з розных дзяржаў, а варта было б абкласці гэтую замежную літаратуру падаткам на карысць беларускамоўнага друку.

На Беларусі жыве звыш 2-х мільёнаў дзяцей, працуе 4,5 тысячы дашкольных устаноў, звыш 5 тысяч агульнаадукацыйных школ, а беларускамоўнай кнізе патрэбна прабівацца да іх праз чыноўніцкія кабінеты абыякавасці да (у рэшце рэшт!) дзяржаўнай справы. Дзяржаўная ж мова ў нас — **беларуская,** дзяржава называецца — **Беларусь.**

А што атрымліваецца? «Юнацтва», напрыклад, выдае адзіны ў рэспубліцы рэпертуарны зборнік для школьнай самадзейнасці. У канцы мая выйшла чарговая кніга «Драўляны рыцар», у якой народны артыст Анатоль Ляляўскі расказвае пра лялечны тэатр, як арганізаваць работу яго ў школе, друкуецца шэраг новых п'ес і г. д. Мала таго, што тыраж кнігі быў зніжаны да 6 тысяч экземпляраў, дык і з гэтага тыражу 550 экземпляраў чыноўнікі-кнігагандляры адмаўляюцца браць у продаж нават на камісійных асновах.

Дыктат упарта працягваецца. Так, у серыі «Школьная бібліятэка» выйшла кніга некалі рэпрэсіраванага сталінскім рэжымам Платона Галавача «Праз гады», тыражом 21 тыс. экземпляраў. Кнігагандлёвыя чыноўнікі «забаранілі» пусціць у продаж 2 тыс. экземпляраў. Здавалася б, пры вывучэнні беларускай мовы ў садках, з першага класа ў школах патрэбна больш і літаратуры для самых маленькіх чытачоў. Аднак і тут кіраўнікі кнігагандлю дзейнічаюць насуперак логіцы, амаль скасоўваюць ранейшыя заказы.

І гэта толькі пачатак падобных адносін да беларускамоўнай кнігі. «Юнацтва» нясе вялікія страты, гэтак і да банкруцтва не далёка.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
галоўны рэдактар выдавецтва «Юнацтва».

Віскулёў, урадавых кабінетаў і парламенцкіх ложаў ва ўсіх без выключэння рэспубліках. І што хтосьці збіраецца нас каланізаваць, пазбавіць роднай зямлі-карміцелькі і загнаць у вечнае рабства ўсё да тых жа ненавісных капіталістаў.

Паколькі з дапамогаю старых ідэалагічных клішэ ажывіць састарэлы арганізм немагчыма, на паверхню выцягнулі зусім было забытую «рускую ідэю», а дакладней, яе вялікадзяржаўна - шавіністычную інтэрпрэтацыю. Нараджалася гэтая ідэя ў свой час як абгрунтаванне справядлівага імкнення рускага народа да духоўнага і маральнага ўдасканалення, як сродак узбагачэння лепшых нацыянальных традыцый і рыс характару. Ды і тыя філосафы-ідэалісты (Бярдзяеў, Ільін, Фядотаў і іншыя), якіх так палюбілі цяпер маскоўскія і мінскія матэрыялісты, называлі выношваемую ў Расіі рускую ідэю ідэяй братэрства людзей і народаў, лічылі яе не насіллем над другімі, а намаганнем над сабой.

Пошуку цывілізаваных шляхоў адраджэння новай Расіі, прымірэння рускіх паміж сабой і ўсімі «блізкімі і далёкімі братамі» прысвячаюць сёння свае намаганні вядомыя дзеячы культуры гэтай краіны і замежжа, прагрэсіўныя палітыкі. Усе яны зыходзяць з разумення таго, што сам па сабе рускі народ не мае дачынення да таго чалавеканенавісніцкага нацыяналізму і насілля, якое праявілася ў злоўжываннях дзяржаўнай улады ў мінулым, асабліва ў гады сталінскага тэрору і дэпартацый народаў. Бо добрае і злое ў рускім характары, як правільна зазначыў акадэмік Д. Ліхачоў, зусім не ўраўнаважаны, добрае заўсёды ў шмат разоў каштоўнейшае і больш важкае за злое.

Зразумела, не гэтыя гуманістычныя пачаткі рускай нацыянальнай ідэі падымаюцца на шчыт сучаснымі «сынами и патриотами Отечества». З яе

(Працяг на стар. 14—15).

Пастанова Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Аб зацвярджэнні Палажэнняў аб Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, Камітэце па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры і яго складзе

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь пастанаўляюць:

1. Зацвердзіць Палажэнне аб Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры (прыкладаецца).

2. Зацвердзіць Палажэнне аб Камітэце па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры (прыкладаецца).

3. Зацвердзіць склад Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры (прыкладаецца).

Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь
С. ШУШКЕВІЧ.
Старшыня Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.
В. КЕБІЧ.

19 мая 1992 г.
г. Мінск.

Зацверджана пастановай Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 19 мая 1992 г. № 1671-XII.

ПАЛАЖЭННЕ

Аб Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

1. Дзяржаўныя прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прысуджаюцца за таленавітыя, глыбокія па змесце і адметныя па форме творы літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва, тэатра, кіно, архітэктуры, за выдатныя дасягненні выканальніцкага майстэрства, якія маюць эстэтычную вартасць, уносяць значны ўклад у беларускую нацыянальную культуру, развіваюць мастацкія традыцыі, узбагачаюць духоўнае жыццё народа, садзейнічаюць усталяванню агульначалавечых каштоўнасцей і ідэй гуманізму, узвышаюць сусветны аўтарытэт нацыянальнай культуры Рэспублікі Беларусь, а таксама за маштабныя публікацыі ў галіне журналістыкі, за выдатныя даследчыя работы ў галіне літаратуразнаўства і мастацтвазнаўства, тэорыі і гісторыі мастацтва.

2. Дзяржаўныя прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прысуджаюцца адзін раз у два гады (кожны цотны год) у наступнай колькасці:

за творы паэзіі і драматургіі — адна прэмія імя Янкі Купалы;

за творы прозы, работы ў галіне літаратуразнаўства і крытыкі — адна прэмія імя Якуба Коласа;

за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей і юнацтва — адна прэмія;

за работы ў галіне мастацкай публіцыстыкі (літаратура, мастацтва) — адна прэмія імя Кастуся Каліноўскага;

за значныя работы ў галіне журналістыкі — адна прэмія;
за музычныя творы буйных і малых форм, а таксама за канцэртнавыканальніцкую дзейнасць — *адна прэмія;*

за шырока прызнаныя работы рэжысёраў, дырыжораў, балетмайстраў, хормайстраў, артыстаў, мастакоў, сцэнарыстаў, кампазітараў і драматургаў, аператараў у пастаноўках тэатраў, кінастудый, на тэлебачанні і радыёвяшчанні — дзве прэміі;

за творы жывапісу, скульптуры, графікі, манументальна-дэкаратыўнага і прыкладнога мастацтва — адна прэмія;

за арыгінальную архітэктуру грамадзянскіх, прамысловых і жылых збудаванняў у горадзе *і на вёсцы — адна прэмія;*

за даследаванні па тэорыі і гісторыі мастацтва і архітэктуры, а таксама падручнікі для спецыяльных навучальных устаноў па архітэктуры і мастацтвазнаўстве — адна прэмія.

Памер прэміі ўстанаўліваецца пры прыняцці рашэння аб яе прысуджэнні Прэзідыумам Вярхоўнага Савета і Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь.

3. Вылучэнне работ на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь праводзіцца міністэрствамі, дзяржаўнымі камітэтамі, ведамствамі, творчымі, грамадскімі аб'яднаннямі, установамі культуры, навуковымі і вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, працоўнымі калектывамі, рэдакцыямі газет і часопісаў, выдавецтвамі. Работы вылучаюцца на пасяджэннях калегій, прэзідыумаў, сакратарыятаў праўленняў, мастацкіх, рэдакцыйна-выдавецкіх і вучоных саветаў, на сходах працоўных калектываў у абстаноўцы высокай патрабавальнасці да ацэнкі кожнага твора, творчага ўкладу кожнага аўтара пры шырокім удзеле грамадскасці і забеспячэнні поўнай галоснасці.

4. На атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь могуць вылучацца творы літаратуры і мастацтва, навуковыя працы і архітэктурныя збудаванні, апублікаваныя (публічна выкананыя, збудаваныя) не менш чым за год да заканчэння прыёму работ.

Творы літаратуры, журналістыкі, публіцыстыкі, выяўленчага мастацтва, архітэктуры, навуковыя працы павінны быць апублікаваны (выстаўлены для публічнага паказу, збудаваны) не больш чым за пяць гадоў, а кіна- і тэлефільмы, тэатральныя, радыё- і тэлеспектаклі, канцэртныя праграмы публічна выкананы (паступіўшыя ў пракат) не больш чым за тры гады да даты прысуджэння прэмій.

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь не дапускаецца вылучэнне работ, якія вылучаны на атрыманне прэміі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, міжнародныя прэміі, прэміі іншай дзяржавы, або якія атрымалі такія прэміі.

5. Калектыў, які вылучаецца на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, павінен уключаць толькі асноўных аўтараў, чый творчы ўклад быў вызначальным. У склад калектыву не могуць быць вылучаны асобы толькі па прыкметах адміністрацыйнага, кансультацыйнага ці арганізацыйнага саўдзелу. Колькасць паборнікаў на атрыманне прэміі ў калектыве не павінна перавышаць 8 чалавек, у склад аўтарскага калектыву могуць быць уключаны і асобы, якія не з'яўляюцца грамадзянамі Рэспублікі Беларусь.

6. Работы, якія вылучаюцца на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, прымаюцца Камітэтам па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры* на працягу двух гадоў да 1 лютага года, у якім яна прысуджаецца.

Парадак вылучэння і афармлення дакументаў вызначаецца інструкцыяй, якая зацвярджаецца прэзідыумам Камітэта.

7. Работы, вылучаныя на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, Камітэт разглядае ў два этапы: на першым этапе ідзе адбор работ для ўдзелу ў конкурсе, на другім — прымаецца рашэнне аб прысуджэнні прэміі.

Спіс дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе работ публікуецца ў «Народнай газеце», газетах «Звязда», «Советская Белоруссия», «Рэспубліка», «Літаратура і мастацтва», «Культура» не пазней 1 мая.

8. Для ўсебаковага і прынцыповага абмеркавання вылучаных на конкурс работ скарыстоўваюцца сродкі масавай інфармацыі — друк, радыё, тэлебачанне, а таксама сходы працоўных калектываў і нарады творчых саюзаў, культурных фондаў і таварыстваў. Матэрыялы ўсіх абмеркаванняў, уключаючы і сродкі масавай інфармацыі, не пазней 1 лістапада прадстаўляюцца ў Камітэт той арганізацыяй ці ўстановай, якая вылучыла свае кандыдатуры на атрыманне прэміі. Тым самым забяспечваецца выкарыстанне гэтых матэрыялаў пры канчатковым вырашэнні пытання аб прысуджэнні прэмій.

---

* У далейшым — Камітэт.

(Працяг на стар. 4).

(Пачатак на стар. 3).

Арганізацыя праглядаў і праслухоўвання спектакляў, канцэртных праграм, кіна- і тэлефільмаў, выставак твораў выяўленчага мастацтва ў час правядзення секцыйных і пленарных пасяджэнняў Камітэта, а таксама аглядаў архітэктурных твораў у натуры ўскладаецца на Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па архітэктуры і будаўніцтве разам з Камітэтам па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

9. Рашэнне Камітэта аб прысуджэнні Дзяржаўных прэмій прадстаўляецца ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь да 1 снежня і ўступае ў сілу пасля зацвярджэння яго Прэзідыумам Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Пастанова аб прысуджэнні Дзяржаўных прэмій публікуецца ў друку да 1 студзеня.

10. Асобам, удастоеным Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь, прысвойваецца званне «Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь», ва ўрачыстай абстаноўцы ўручаюцца дыплом і Ганаровы знак лаўрэата. Пры прысуджэнні Дзяржаўнай прэміі калектыву аўтараў грашовая частка прэміі дзеліцца паміж імі пароўну.

11. Дыплом і Ганаровы знак памёршага лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і ўзнагароджанага пасмяротна ўручаюцца яго сям'і. Грашовая частка прэміі перадаецца па спадчыне ў парадку, прадугледжаным грамадзянскім заканадаўствам.

Зацверджана пастановай Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 19 мая 1992 г. № 1671-XII

ПАЛАЖЭННЕ

Аб Камітэце па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

1. Камітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры* фарміруецца з ліку найбольш аўтарытэтных майстроў літаратуры, мастацтва і архітэктуры, вучоных-літаратуразнаўцаў і мастацтвазнаўцаў, крытыкаў з улікам прапаноў міністэрстваў і ведамстваў, творчых саюзаў і аб'яднанняў рэспублікі і зацвярджаецца Прэзідыумам Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь тэрмінам на 4 гады. Знаходжанне ў яго складзе дапускаецца не больш 8 гадоў.

Для кіраўніцтва работай Камітэта ствараецца прэзідыум у складзе старшыні Камітэта, яго намесніка, старшынь (кіраўнікоў) секцый і адказнага сакратара.

Спіс членаў Камітэта і інфармацыя аб змяненнях у ім публікуюцца ў друку.

2. На Камітэт ускладаецца прысуджэнне Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

3. У адпаведнасці з мэтамі яго дзейнасці Камітэт:

прымае вылучаныя на атрыманне Дзяржаўных прэмій творы і работы, устанаўлівае на падставе дакументаў захаванне парадку іх вылучэння, публікуе спіс прынятых работ у «Народнай газеце», газетах «Звязда», «Советская Белоруссия», «Рэспубліка», «Літаратура і мастацтва», «Культура»;

адбірае найбольш вартыя работы для ўдзелу ў конкурсе;

наладжвае іх шырокае і актыўнае абмеркаванне, выяўляе ацэнкі шырокай грамадскасці;

разглядае допушчаныя да конкурсу работы, аналізуе меркаванні чытачоў ці гледачоў, наладжвае работу творчых секцый Камітэта, забяспечвае актыўны ўдзел іх членаў у дыскусіях, дабіваецца грунтоўнасці ўсіх вывадаў;

прымае рашэнні аб прысуджэнні прэмій і прапануе іх на зацвярджэнне Прэзідыуму Вярхоўнага Савета і Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь;

афармляе дыпломы і Ганаровыя знакі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і наладжвае іх уручэнне;

арганізуе выплаты лаўрэатам грашовай часткі прэміі;

садзейнічае распаўсюджванню сродкамі масавай інфармацыі творчага вопыту і дасягненняў лаўрэатаў.

4. Камітэту надаецца права:

утвараць секцыі і экспертныя камісіі па асобных галінах літаратуры, мастацтва і архітэктуры, журналістыкі, тэорыі і гісторыі мастацкай творчасці для разгляду вылучаных на прэмію работ і падрыхтоўкі абгрунтаваных заключэнняў аб узроўні гэтых работ, а таксама рэкамендацый па іх;

накіроўваць на экспертны разгляд навукова-даследчым і вышэйшым навучальным установам, міністэрствам і ведамствам вылучаныя на атрыманне прэміі творы і работы;

накіроўваць членаў Камітэта або экспертаў знаёміцца на месцы з манументальнымі творамі і работамі;

запрашаць да рэцэнзавання вылучаных работ спецыялістаў у галіне літаратуры, мастацтва, архітэктуры з аплатай са сродкаў Міністэрства культуры рэспублікі;

кантраляваць захаванне ўстаноўленага парадку вылучэння і экспертнага разгляду работ, прадстаўленых на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

5. Пасяджэнні Камітэта лічацца правамоцнымі пры наяўнасці не менш 2/3 яго складу. Рашэнні Камітэта аб адборы работ для далейшага абмеркавання прымаюцца тайным галасаваннем. Для вылучэння работы на конкурс яна павінна набраць не менш 1/2 галасоў, а для прысуджэння прэміі — не менш 3/4 галасоў ад ліку прысутных.

Калі на Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь вылучана работа члена Камітэта, аўтар яе не прымае ўдзелу ў рабоце секцый і пленумаў Камітэта, якія разглядаюць творы, вылучаныя на атрыманне прэмій.

6. Рашэнні Камітэта аб прысуджэнні Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь уступаюць у сілу пасля іх зацвярджэння Прэзідыумам Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.

7. Камітэт мае гербавую пячатку са сваёй назвай.

* У далейшым — Камітэт.

Зацверджаны пастановай Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 19 мая 1992 г. № 1671-XII

СКЛАД

Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

Гілевіч Н. С. — народны паэт Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь, прафесар (старшыня Камітэта).

Шарангovіч В. П. — графік, рэктар Беларускай акадэміі мастацтваў, народны мастак Беларусі (намеснік старшыні Камітэта).

Юрэвіч У. М. — празаік, крытык, заслужаны работнік культуры Беларусі (адказны сакратар Камітэта).

Адамчык В. У. — празаік, галоўны рэдактар часопіса «Бярозка».

Барадулін Р. І. — паэт, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Брыль І. А. — народны пісьменнік Беларусі.

Буралкін Г. В. — старшыня праўлення Саюза мастакоў Рэспублікі Беларусь, скульптар.

Быкаў В. У. — народны пісьменнік Беларусі.

Бялянкін В. С. — архітэктар Белдзяржпраекта, заслужаны архітэктар Беларусі.

Вашчанка Г. Х. — прафесар Беларускай акадэміі мастацтваў, народны мастак Беларусі.

Вярцінскі А. І. — паэт, заслужаны работнік культуры Беларусі.

Гільдзюк Ю. М.—піяніст, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Градаў Ю. М. — галоўны архітэктар праектаў інстытута «Мінскпраект», заслужаны архітэктар Беларусі.

Далідовіч Г. В. — пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць».

Дашук В. Н. — кінарэжысёр, народны артыст Беларусі.

Дрынеўскі М. Н. — хормайстар, старшыня праўлення Саюза музычных дзеячаў Рэспублікі Беларусь, народны артыст Беларусі.

Дудараў А. А. — драматург, галоўны рэдактар часопіса «Мастацтва Беларусі», старшыня праўлення Саюза тэатральных дзеячаў Рэспублікі Беларусь.

Еўдакімаў У. М. — намеснік дырэктара інстытута «Гроднаграмадзянпраект», заслужаны архітэктар Беларусі.

Жук А. А. — пісьменнік, член рады Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Беларусь.

Заборскі Г. У. — галоўны архітэктар праектаў інстытута «Дзіпрасельбуд», народны архітэктар СССР.

Законнікаў С. І. — паэт, галоўны рэдактар часопіса «Полымя».

Захарэвіч М. Г. — артыстка Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, народная артыстка Беларусі.

Зуёнак В. В. — паэт, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Беларусь.

Кавалеўскі Я. М. — архітэктар, старшыня праўлення Саюза архітэктараў Рэспублікі Беларусь.

Казінец М. А. — рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, народны артыст Беларусі.

Казько В. А. — пісьменнік, галоўны рэдактар сцэнарнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм».

Калеснік У. А. — літаратуразнавец, прафесар, прарэктар Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна, заслужаны дзеяч вышэйшай школы Беларусі.

Картэс С. А. — кампазітар, дырэктар Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі.

Карачун Ю. А. — мастацтвазнавец, дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Кашкурэвіч А. М. — мастак-графік, народны мастак Беларусі.

Класкоўскі А. У. — намеснік галоўнага рэдактара «Народнай газеты».

Клебановіч М. І. — празаік, галоўны рэдактар сцэнарнай калегіі і творчага аб'яднання «Тэлефільм».

Красінскі А. В. — сустаршыня праўлення Саюза кінематаграфістаў Рэспублікі Беларусь, доктар мастацтвазнаўства.

Крыжаноўскі М. А. — аглядальнік абласной газеты «Віцебскі рабочы».

Кудравец А. Н. — пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Нёман».

Куліцкі А. В. — рэдактар «Настаўніцкай газеты».

Куляшоў У. А. — артыст Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа, народны артыст Беларусі.

Куляшова Г. Р. — загадчык аддзела Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі, доктар мастацтвазнаўства.

Лукашук А. М. — галоўны рэдактар выдавецтва «Беларусь».

Лучанок І. М. — кампазітар, старшыня праўлення Саюза кампазітараў Рэспублікі Беларусь, народны артыст СССР і Беларусі.

Літвіна Ж. М. — галоўны рэдактар Галоўнай рэдакцыі вяшчання для моладзі Беларускага радыё.

Мяснікоў А. Ф. — палітычны аглядальнік газеты «Звязда».

Навуменка І. Я. — пісьменнік, акадэмік Акадэміі навук Беларусі.

Нікіфараў В. А. — кінарэжысёр, сустаршыня праўлення Саюза кінематаграфістаў Рэспублікі Беларусь.

Разанаў А. С. — паэт.

Рылатка У. П. — намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь.

Савіч У. П. —мастак, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі.

Савіцкі М. А. — жывапісец, народны мастак СССР і Беларусі.

Сачанка Б. І. — пісьменнік, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Скарабагатаў В. І. — саліст Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, заслужаны артыст Беларусі.

Смольскі Д. Б. — кампазітар, народны артыст Беларусі.

Тураў В. Ч. — кінарэжысёр, народны артыст СССР.

Чыгрынаў І. Г. — пісьменнік, старшыня праўлення Беларускага фонду культуры, галоўны рэдактар часопіса «Спадчына».

Шамякін І. П. — народны пісьменнік Беларусі, член-карэспандэнт Акадэміі навук Беларусі.

Янкоўскі Р. І. — артыст Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага, народны артыст СССР.

Яроменка М. М. — прэзідэнт Канфедэрацыі творчых саюзаў і культурных фондаў Рэспублікі Беларусь, народны артыст СССР.

Ад Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

(Пачатак на стар. 1).

3. Шматсерыйны мастацкі тэлефільм «Плач перапёлкі» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм» — рэжысёр-пастаноўшчык **Дабралюбаў** Ігар Міхайлавіч, аўтар сцэнарыя **Чыгрынаў** Іван Гаўрылавіч, аператар-пастаноўшчык **Рудзь** Аляксандр Феліксавіч, мастак-пастаноўшчык **Мацвяйчук** Алім, кампазітар **Кандрусевіч** Уладзімір Пятровіч, гукааператар **Галаўніцкі** Уладзімір Пятровіч, артысты: **Гарачы** Эдуард Мікалаевіч, **Белахвосцік** Валянцін Сяргеевіч, **Мархель** Таццяна Рыгораўна, **Акружная** Святлана Арцёмаўна, **Шмакаў** Фёдар Іванавіч, **Булдакоў** Аляксей Іванавіч, **Кармунін** Павел Васільевіч, **Дубашынскі** Павел Піліпавіч — выканаўцы роляў.

Прадстаўлены нарадай работнікаў бібліятэчных сістэм Магілёўскай вобласці і абласной аб'яднанай бібліятэкай імя У. Леніна, падтрыманы мастацкім кіраўніцтвам Беларускага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа (Віцебск).

4. **Шавялевіч** Віктар Васільевіч — рэжысёр Беларускага тэлебачання за стварэнне аўтарскага цыкла дакументальна-публіцыстычных фільмаў «Да вас, сучаснікі мае».

Вылучаны агульным сходам працоўнага калектыву галоўнай рэдакцыі па вытворчасці тэлефільмаў і калегіяй Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па тэлебачанні і радыёвяшчанні.

У ГАЛІНЕ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

1. **Агуновіч** Эдуард Канстанцінавіч—мастак, за распрацоўку і стварэнне экспазіцыі музея Максіма Багдановіча ў Мінску і музея партызанскай славы ў г. п. Ушачы на Віцебшчыне.

Вылучаны калегіяй Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і падтрыманы праўленнем Беларускага фонду культуры.

2. **Селяшчук** Мікалай Міхайлавіч — мастак, за серыю графічных лістоў «Святы» («Каляды», «Гуканне вясны», «Вербніца»), аўтабіяграфічны цыкл жывапісных палотнаў і серыю жывапісных карцін «Мая Беларусь», ілюстрацыі да паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка», кнігі «Сказки белорусских писателей».

Вылучаны прэзідыумам праўлення Саюза мастакоў Беларусі.

●

Камітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры просіць творчыя арганізацыі, установы культуры, аддзяленні Беларускага фонду культуры, шырокую грамадскасць наладзіць абмеркаванне твораў і работ, прадстаўленых на атрыманне Дзяржаўных прэмій Беларусі.

Водгукі, матэрыялы абмеркавання і асабістыя заўвагі просім дасылаць да 1 лістапада 1992 г. на адрас Камітэта: 220600, Мінск, вул. Фрунзе, 5, Дом літаратара, пакой 305. Тэлефон: 36-12-04 (з 14 да 18 гадзін).

Старшыня Камітэта Ніл ГІЛЕВІЧ.

Мікола КУПРЭЕЎ

Летувіскі хутарок

«Няможна было пазнаць Монцю. Сляды мук, перажытага сораму і гвалту адбіліся... на твары...
...— Калі будзе, то і твой гэта дзіцёнак.
...— Не хачу я яго,— залівалася слязамі Монця».
М. Гарэцкі. «Літоўскі хутарок» (1915 г.)

Чарот закалыханы Нярысам сонным,
аўкштайцкія пеўні на жэрдках паснулі,
калыска ля ложка маўчыць, на дарозе спакойна,—
адчыні ж мне дзверы, самотная Монця,
стаю ля варотаў у белай гудайскай * кашулі,
і пялёстак шыпшыны з гудайскага берагу Віліі,
мілая,
б'ецца ў шыбу твайго аконца.

Я не расейскі салдат, і дух прускі растаяў,
на непрытульным Усходзе згібеў Гарэцкі,
толькі ўздых твайго бацькі з пустой летувіскае стайні
лісце ліпы над полем задумна калыша,
горка смяецца Ядвіська з травы ля рэчкі,
і пра вашу слязу
на тым беразе Віліі,
мілая,—
Максімаў няма! — ніхто сёння не піша.

Не чуў твайго крыку ля прускіх акопаў і рускіх:
мой конь капытамі не біў пад штандарам Пагоні,
шчэ ён і зачаты не быў на лугах беларускіх,
шчэ гарадзішчы мае не згадалі Міндоўга,
шчэ мае «Хутарком» не ўстрывожаны скроні,—
ды скамянелы твой крык я на беразе Віліі,
мілая,
пачуў у нябёсах Вялікага Княства, крык доўгі.

Мой конь заблудзіўся ў Саюзе. Збоч Меднікаў
на хутар ішоў праз лясныя нетры —
разам з табою і слухаць, і бачыць, якая
зорная ноч над разбітаю нашай дарогай,
як гайдаюцца сосны балтыйскім ветрам.
І хмарка з гудайскага берагу Віліі,
мілая,
цёпла праліцца хоча над вашым парогам.

Світае. Шапчу: «Лаба дзена»*. Жалейка ў даліне
плача і кліча — ці гэта прыгожа
здаецца! Крывавяць ля ганку сціхлыя гронкі каліны.
Дзе ўздыхнула дзяўчынка далёкай вясною —
калючая груша з-за плоту працягвае вецце.
Ты ўся тут, усюды. Над хатай — бяскрылая
мілая! —
журліва ўзмахнула прывіднай рукою.
Ах, гэтых пакутаў і казак нам хопіць!
Гайдалі калыску вятры між Масквой
і Берлінам.
Інтэрпрах у калысцы. Высокі хлопец
сячэ старажытным мячом літоўскім вяроўкі тугія.
Гляджу і маўчу. Я забыўся, што быў я ліцвінам.
Нехта шэпча: «Су дзеў»*. І брыду на змялелую Вілію,
мілая,
брыду ў беларускія травы сухія, глухія.

* Летувісы завуць беларусаў гудамі.

* Лаба дзена (лет.)—добры дзень.
* Су дзеў (лет.)—з богам.

2086 г.

Чарвяк я. Чырвонай халоднай вадою напоўнены
клеткі майго пакручастага цела.
З падземнае цемры
выпаўз наверх праз калючы пясок у світанак золкі
пад дубам струхлелым. Не ведаю:
восень! вясна! Навокал
ні лісціка, ні травінкі. З чорных комінаў Калыбані
белы чарнобыл-палын у жоўтае неба віецца.
Клеткамі чую і бачу, сказаць не магу нічога —
таму я пішу-малюю згібамі цела
на вострым пяску, ля канавы Прыпяці.
Пясок цела рэжа. Чырвоныя кроплі
вады маёй камянеюць
і коцяцца ў Прыпяць-канаву.

Мне добра ў глыбінях зямлі — пад былою ракою,
пад котлішчам — колішняй вёскай, пад Беларуссю,
дзе некалі бегаў, хадзіў, і лятаў, і плаваў,
цалаваў у Нароўлі дзяўчынку ў лодцы на хвалях Прыпяці.
Хлопчыкам быў, юнаком, мужчынам—
цяпер я чарвяк, халоднай вадою напоўнены.
Зноў шукаю мякчэйшай зямлі — прасачыцца ў глыбіні,
дзе ў нас камендантам чарвяк акадэмік Лігасаў,
а прыбіральшчык — чарвяк адвакат Вульянаў.

Па дарозе ў глыбіні вітаюся моўчкі з паэтам —
цяпер чарвяком Шклярэўскім,— цярпліва шукае
над Прыпяццю лес свой, які пасадзіў на Дзяржаўную прэмію.

Настрэчу — самы сумленны чарвяк Адамовіч,
хоча крыкнуць — не можа, звіваецца ў слова «Вандэя»,
адчайна крутнуўся кудысьці ў пошуках ісціны.
Скруціўся ў пакутах чарвяк Слюнькоў — былы Першы,
цяжка прабіцца ў родную Гомельшчыну, хочацца плакаць,
няўтульна было і ў глыбінях маскоўскіх —
пусціце яго на пакуты ў мёртвых палескіх тарфяніках,
даруйце яму, быў сляпы і глухі, пусціце.

Б'юць з нябёсаў званы беларускіх цэркваў —
толькі яны і жывыя, і ў іх апантаным звоне
я, чырвонай халоднай вадою напоўнены,
чую крык маёй колішняй роднай мовы,
чую ціхае ў звоне высокім маленне
нашай вечнай Жанчыны Полацкай.

Дайце дарогу, браты-чарвякі, прапусціце, стаміўся—
паўзу я спачыць у нетры пад роднае Ямнае.

Новы Цыклоп

У пячоры светла і цёпла.
Вольны з пячоры выхад.
Цалуе Цыклоп мяне ў горла—
аж не дае мне дыхаць.

І старажытна рагоча:
«Папаўся — паэт! — у лапы,
Гамеравай славы хочаш
і няволі — да славы!
Герояў было нямала,
за імі сачыў я зорка —
Кабзары і Купалы,
Мандэльштамы і Лоркі.
Але ты хто, Мікола!
Чаго ты! Адкуль ты!
Якое трасцы, з якое долі
шукаў у мяне пакутаў!
І — на дошцы па моры!
Ах вы, новыя адысеі,
сядзелі б сабе ў канторах,
паціху паўнелі б, лысэлі.
Дзе меч! Дзе згубіў сваю дзіду!
Што мне твае санеты!
Якую Ітаку-радзіму
змяніў на пячору гэту!»

Выпхнуў на волю. Круча
над старажытным морам.
Ляцяць адысеі па хвалях грымучых
і паэты ў вышынях зорных.
Цыклоп камянямі крутымі
заваліў уваход у пячору:
«Не пушчу! Тыя былі святымі,
яны — маё вечнае гора!»
Да мяне ён схіліўся нізка,
на ўсход павярнуў за плечы:
«Там, на лугах альпійскіх,
шукай і пасі мне авечак».

Самотны вянок

Т. ГАЎРЫС

Хіснецца
цень вечаровы.
І нехта балюча ўсміхнецца
пад асенняй чаромхай.

А хто — і не ведаю.
Можа, у небе імя засвіціцца...

Спынілася ўспомніць —
стаіць перад Летаю
мая запыленая калясніца.

●

Алешына наша ля Начы...
Згарэла ў Алесінай печы.
Хмарка — дымок, няйначай,
з алешынкі нашай нявечнай.

●

Счарнелая лодка на беразе.
Па дошцы трава парасла.
У затоцы — паранены селязень...
Ні ракі, ні цябе, ні вясла.

ДУМКА ЧЫТАЧА

Пошукі свайго «Я»

Сваю размову я хачу пачаць з таго, што ўсе мае словы і думкі з'яўляюцца маімі асабістымі, гэта мой погляд на праблему. Мне здаецца, што не дрэнна было б усім навучыцца браць адказнасць на сябе за свае словы і пачынаць выказванне так: «Я думаю, я разважаю...» На жаль, «яканне» ніколі не падтрымлівалася ў нашай культуры, дзе ўсё было наша і гаварылі «я» ад імя ўсіх, дзе існавала і была карыснай калектыўная, а не асабістая думка.

Апошнім часам мы часта разважаем аб сваёй нацыянальнай прыналежнасці. І гэта невыпадкова, бо зараз парушаны ўсе сувязі паміж чалавекам і грамадскасцю. А між іншым, кожнаму з нас трэба бачыць сябе ў нейкай сістэме чалавечых узаемаадносін. У сацыяльнай псіхалогіі ёсць такі тэрмін — рэферэнтная група. Ён азначае рэальныя ці ўмоўныя сацыяльныя групы, з якімі індывід параўноўвае сябе як з эталонам і на нормы якой ён арыентуецца ў сваіх паводзінах. Напрыклад, я з'яўляюся членам сям'і, я адношу сябе да кампаніі сваіх сяброў, я адчуваю сябе членам групы студэнтаў, якія вучацца разам са мною, але я таксама адношу сябе і да нейкай вялікай сацыяльнай групы, якая аб'ядноўвае шмат людзей па сацыяльнай прыкмеце (пол, узрост, нацыянальнасць, вера, палітычная прыналежнасць і г. д.). Пабачым, як атрымліваецца ўсё на самай справе. З сям'ёй усё, дзякуй Богу, добра, з сябрамі—таксама, з калегамі-студэнтамі — так-сяк. А вось як быць з так званымі вялікімі сацыяльнымі групамі?

Да апошняга моманту большая і лепшая частка з нас была камуністамі, астатнія рыхтаваліся да гэтага ганаровага звання ў камсамоле, у піянерыі ці ў краіне акцябрат. Была яшчэ маленькая частка тых, хто нікуды сябе не адносіў, але ўсе маглі з гонарам зваць сябе савецкімі людзьмі. Зараз са старонак усіх газет і часопісаў, з блакітных экранаў тэлевізараў мы чуем і бачым толькі адно: 70 год нас выхоўвалі як «саўкоў», але сёння мы ўсё зразумелі і мы не саўкі, мы не бездухоўныя жывёліны, мы не часткі дзяржаўнай машыны, мы не, не і г. д.

А вось калі «не» ў адмоўнай форме, то хто мы? Саюза больш няма і савецкіх людзей таксама, мы разбегліся па розных краінах. Канечне, можна ўступіць у нейкую партыю і адчуваць сябе барацьбітом за незалежнасць і справядлівасць. Але, напрыклад, у маёй галаве ўсе партыі ўжо пераблыталіся разам са сваімі праграмамі і абяцаннямі. Так што са сваім палітычным выбарам я пакуль пачакаю.

Такім чынам, застаецца адна вялікая сацыяльная група, з якой я змагла б сябе параўнаць — гэта мая нацыя, мой народ. Нездарма пачуццё нацыянальнасці павінна было знікнуць у працэсе «збліжэння» і аб'яднання ўсіх нацый у вялікі, магутны савецкі народ. Але нацыянальнасць — гэта тое, што нельга парушыць ці забараніць, яна ёсць аб'ектыўная з'ява і яна будзе існаваць без залежнасці ад нашых жаданняў. Пачуццё нацыянальнасці — магутная сіла, і карыстацца ёй трэба з вялікай асцярогай. Сёння людзі зразумелі, што кожны з іх увасабляе ў сабе частку сваёй нацыі, свайго народа.

Але не ўсе былі задаволены тым, што распалася «вялікая сям'я савецкіх народаў». Нейкая частка людзей (на мой погляд, гэта тая, што лічыць сябе сапраўдным савецкім народам неіснуючай краіны) заяўляе так: ну, з каўказцамі ўсё зразумела, але вось вы, беларусы, чым вы адрозніваецеся ад рускіх? Украінцы хоць амаль што ўсе мову сваю ведаюць, а вы як? Калі мяне спыталі так першы раз, я разгубілася — што адказаць? І сапраўды, з мовай у нашай рэспубліцы становішча вельмі цяжкае.

І я адкрыла літаратуру па этнапсіхалогіі (гэта галіна псіхалогіі, якая вывучае псіхалагічны бок жыцця розных народаў). І вось што я там прачытала: «прыналежнасць чалавека да нацыянальнасці вызначаецца не тым, на якой мове ён гаворыць, ці месцам яго жыхарства, а тым, да каго ён сябе адносіць, з якой нацыянальнасцю ён сябе ідэнтыфікуе». Значыць, я магу называць сябе беларусам нават калі і не ведаю беларускай мовы, але пры гэтым мая нацыянальная самасвядомасць дазваляе мне адчуваць духоўную блізкасць да беларускага народа. Я згодна з тым, што мову можна вывучыць, але любоў да народа, да яго традыцый, гісторыі з'яўляецца часткай асобы і выхоўваецца з маленства. Як жа было з намі? Маё нацыянальнае пачуццё асабліва абвастрылася пасля чарнобыльскай катастрофы. Я як бы інстынктыўна адчула пагрозу майму народу, яшчэ нічога не ведаючы са сродкаў масавай інфармацыі аб памерах напаткаўшай нас бяды.

Тады я вучылася ў восьмым класе. Большасць дзяцей летам вывозілі з горада (я жыла ў Гомелі). Выехала і наша школа. Летам 1986 года мы адпачывалі ў Саратаўскай вобласці, а летам 1987 — у Краснадарскім краі. У Саратаве размясцілі нас добра, харчаванне было неблагое. Але калі мы наведаліся ў суседнюю вёску, то былі здзіўлены не вельмі ветлівым прыёмам. Яшчэ больш нас здзівіла адсутнасць кветак, якіх так шмат у нашых беларускіх вёсках. Уразіла нас і тое, што гніюць у садах сельскіх гаспадароў яблыкі, грушы, так мала гародніны на прысядзібных участках.

У наступным годзе мы вельмі радаваліся, калі даведаліся, што паедзем у Краснадарскі край. Але і тут чакалі нас непрыемнасці. Нас высадзілі з цягніка пасярод поля; дзве гадзіны чакалі, каб хто-небудзь звярнуў на нас увагу. К вечару прывезлі ў лагер — былы лагер працоўнага перавыхавання («ЛТП») з калючым дротам вакол тэрыторыі. Харчаваліся ў сталоўцы, і атрымлівалася так, што хто быў першым, той быў пад'еўшы. На вінаграднік павезлі зранку на наступны дзень. Сонца пякло бязлітасна. Норму выконвалі напалову, а калі і менш, таму і зарабілі за 3 тыдні па аднаму рублю і сорак капеек. Паколькі ў сталоўну не заўсёды паспявалі першымі, то знайшлі поле з морквай. Калі мы з'елі яе, то ўбачылі маленькую шыльдачку: «Увага! Атручана нітратамі! Есці забаронена!» Усё скончылася тым, што мы ўсе захварэлі. Тады я адчувала несправядлівасць у адносінах да нас, дзяцей, якім і так не вельмі пашанцавала ў жыцці. Я была ўпэўнена ў тым, што ў нас на Беларусі сустрэлі б дзяцей па-іншаму.

Для чаго, скажаце вы, успомніла я падзеі пяцігадовай даўнасці? Я згодна, што гэта ўсе адзінкавыя выпадкі, з якіх нельга рабіць абагульняючых вывадаў. Але ці не на такіх прыкладах робяцца нацыянальныя стэрэатыпы, ад якіх ох як цяжка адмаўляцца з гадамі. І вось атрымліваецца, што вобраз свайго народа ўзнікае ў супрацьстаўленні з іншым народам: **мы не такія, як яны.** Можна падысці да гэтага пытання і з другога боку, і пачаць сваё нацыянальнае нараджэнне з таго, каб зазірнуць у глыбіню сябе і адшукаць там сваё «Я». І нічога, што вы пакуль не ведаеце мовы, гісторыі і культуры свайго народа. Калі вы сапраўды адчуеце сябе духоўна звязаным са сваім народам, у вас з'явіцца патрэба і магчымасць вывучыць сваю мову, сваю гісторыю, сваю культуру. І гэта будзе не патрэба часу ці ўрада, а асабістая патрэба, асабістае жаданне. Толькі прапусціўшы яго праз сябе, перажыўшы, асэнсаваўшы і прыняўшы яго, вы зразумееце, што трэба вам рабіць.

І вось таму мне здаецца, што пошукі сваёй нацыянальнай прыналежнасці — гэта не даніна модзе ці нейкае вар'яцтва, як гэта думаюць некаторыя, а неабходны працэс самавызначэння.

Ірэна БЕТАНАВА,
студэнтка факультэта псіхалогіі Маскоўскага універсітэта, сябра Згуртавання беларускай моладзі ў Маскве «Пагоня».

Работы край непачаты

Цімох ЛІЯКУМОВІЧ

АСНОЎНЫ пафас артыкулаў А. Лойкі «З настальгіяй па тэорыі» і Ю. Лявончыка «Правінцыя» злабадзённы: у іх гучыць заклік да неабходнасці пашырэння магчымасцей беларускага літаратуразнаўства, роздум аб неабходнасці яго інтэграцыі ў сусветны літаратурны працэс, а таксама робіцца спроба не толькі выявіць прычыны адставання нацыянальнай навукі аб літаратуры, але і намеціць шляхі да яе ўздыму. Гаворка на гэту тэму наспела: крытыка і літаратуразнаўства патрабуюць карэннай перабудовы, асэнсавання новых прынцыпаў, адпаведных новаму светапогляду.

У чым бачыць прычыны адставання нашага літаратуразнаўства А. Лойка?

1. Беларускае літаратуразнаўства зазнала ўрон ад рэпрэсій.

2. Бальшавіцкая дэмагогія і міфы заміналі навуцы аб літаратуры на шляхах да ісціны.

3. Беларускае літаратуразнаўства «ў цэлым было нарматыўна сплецена з эстэтыкай рэалізму і народнасці рускай літаратуры XX стагоддзя як з фактарам устарэлым, зжыўшым сябе, рарытэтным». Прынцыпы крытычнага рэалізму і народнасці заміналі развіццю беларускай літаратуры і літаратуразнаўства і прывялі іх да абяскроўлівання.

4. Беларускае літаратуразнаўства аказалася адключаным ад развіцця літаратуразнаўства еўрапейскага і амерыканскага.

Выяўляецца ў артыкуле і асноўная сённяшняя задача: канцэптуальна пераасэнсаваць развіццё беларускай літаратуры ў XX стагоддзі. Намячаюцца і шляхі да вырашэння гэтай задачы.

Назва ж артыкула Ю. Лявончыка «Правінцыя» сведчыць, што яе аўтар невысокай думкі пра дасягненні беларускай літаратары, творы якой лічыць «перапевамі» вядомага з іншых літаратур. Што датычыць літаратурных і крытычных прац, то яны ўяўляюцца яму проста «эрзацам».

Ю. Лявончык, як і А. Лойка, прапануе для ўздыму беларускага літаратуразнаўства накласці ідэі сусветнавядомых літаратуразнаўцаў «на нашу літаратуру і паглядзець, што з гэтага атрымаецца».

Артыкулы напісаны з пазіцый шчырай заклапочанасці станам роднай літаратуры, далейшым лёсам беларускай крытыкі і літаратуразнаўства, жаданнем узняць іх на новыя прыступкі. Безумоўна, ніхто не стане пярэчыць, што неабходна ўзняць праблемна-тэарэтычны ўзровень навукі аб літаратуры, што літаратуразнаўцам неабходна правесці ачышчальную работу, каб адмовіцца ад запанаваных «у савецкай шматнацыянальнай літаратуры, усталяваных культам, рэпрэсіямі, ідэалагічным прэсам, нарматыўнасці, ідэалізацыі, псеўдагераізацыі», што «выдавалася за праўду жыцця і мастацтва, за літаратуру найлепшую ў свеце — літаратуру сацыялістычнага рэалізму».

Вядома, трэба ўлічваць усё тое, што выявіў час. Надышла пара пераглядзець стэрэатыпы, якія на паверку аказаліся памылковымі, надуманымі. Наша літаратуразнаўства мае магчымасць развівацца больш інтэнсіўна.

Што добра, тое добра. Але да асобных палажэнняў названых артыкулаў нам, здаецца, не перашкодзіць прыгледзецца ўважліва, паразважаць, наколькі яны бясспрэчныя.

Так, А. Лойка лічыць, што неабходна адмовіцца ад «дзялення літаратуры на перадавую, дэмакратычную, рэвалюцыйную і народную і нібыта ненародную элітарную, звязаную з так званым мастацтвам для мастацтва». Гэта палажэнне вымушае нагадаць, што літаратурная крытыка з'яўляецца відам літаратурнай творчасці, якая заклікана даць адзнаку і вытлумачыць мастацкі твор, а таксама тым *з'явам жыцця*, якія ў ім адлюстраваны. З'явы ж жыцця бываюць розныя. Ёсць рэакцыя і прагрэс, ёсць зло і дабро. А зло і цемрашальства маюць сваіх трубадураў. Ці ж можна называць народнымі творы, у якіх прапаведваюцца антынародныя, антычелавечыя ідэі?

У асобе пісьменніка хочацца бачыць уладара дум, настаўніка, калі не прарока, то хаця б чалавека, якому можна верыць, з якім можна параіцца ў цяжкі час, у творах якога можна адшукаць адказ на вострыя пытанні часу. Ды і сцвярджэнне А. Лойкі, што літаратуры «ніяк нельга адмежавацца ж і ад гісторыі, ад перыпетыі барацьбы народа за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне» (а хіба гэта пафас творчасці кожнага пісьменніка?), супярэчыць думцы, што да народнай літаратуры можна аднесці ўсё, што з'яўляецца з-пад пяра любога пісьменніка, без уліку яго светапогляду і своеасаблівасці мастацкай манеры. Не, не ўсё ў літаратуры мае права прэтэндаваць на званне народнага!

Далей А. Лойка заклікае «цалкам рэабілітаваць форму як мастацкую каштоўнасць». Ды нельга забываць, што па значнасці змест і форма твора непарыўныя, нераздзельныя. Яны даюць уяўленні аб знешніх і ўнутраных баках твора: «Форма есть не что иное, как содержание в его непосредственно воспринимаемом бытии, а содержание есть не что иное, как внутренний смысл данной формы» («Лит. энциклопед. словарь»). Адсутнасць гармоніі паміж зместам і формай па сутнасці адно з першых сведчанняў таго, што твор не здзейсніўся як мастацкі.

Відаць, А. Лойка мае намер узняць значнасць твораў, у якіх змест не мае сваёй прадметнасці, абсалютызуецца форма. Але ўсё ж сорамна «в годину горя Красу долин, небес и моря, И ласку милой воспевать» (М. Някрасаў). Усяму свой час. Прынцып гістарызму нельга выпусціць з-пад увагі, калі размова ідзе пра літаратурны твор. Уявім сабе на міг, што Купала ў першыя цяжкія гадзіны Вялікай Айчыннай вайны замест верша «Беларускім партызанам» стварыў бы твор далёкі ад тагачасных перажыванняў людзей, над якімі навісла смяротная пагроза знішчэння, — верш, у якім захапляўся б, у лепшым выпадку, шчабятаннем птушак ці журчаннем ручайка, або ў горшым — стварыў бы завумны верш з гукавых практыкаванняў, у якім словы б гучалі «загадкой бледной» (М. Мінскі). Ужо само такое ўяўленне здаецца кашчунствам! У складаных гістарычных абставінах (а калі яны бываюць простымі?) чалавек не можа заставацца «бесстрастным, уходящим, безучастным», бо на зямлі, паўтараемся, суседнічаюць дабро і зло, і яшчэ невядома, ці надыдзе часіна, калі дабро канчаткова пераможа зло. Дык ці можна бязмэтнае пляценне слоў і адмысловы падбор гукаў назваць народным мастацтвам? Слоўныя экзерсісы нельга выдаваць за высокія дасягненні літаратуры. Безумоўна, слоўныя выкрутасы, пляценне славеснай тканіны могуць выклікаць захапленне ў літаратурнага гурмана, але назваць такія практыкаванні (нават таленавітыя, геніяльныя) народнымі не ўяўляецца магчымым. Менавіта ж за яснасць і прастату, за гармонію пачуцця і слова, зместу і формы сусветна любімым паэтам зрабіўся Пушкін. А ці стаў любімцам хаця б аднаго народа паэт, які толькі «гуляў» са словам?

Відаць, мае рацыю С. Дубавец (артыкул «Падставы рацыянальнага нацыяналізму». «ЛіМ», 13.3.1992), калі адзначае тры ўзроўні стваральнікаў і спажыўцоў літаратуры ў сучаснай Беларусі: першы — «узровень Багушэвіча, народнага чытання», які складаецца з твораў, напісаных натуральным жывым словам пра адвечнае, уяўляюць сабой уразлівы, дабротны і таленавіты расповяд пра сітуацыі жыцця; другі ўзровень (умоўна названы крытыкам «нашаніўскім») складаецца з твораў, у якіх ставяцца складаныя праблемы жыцця; трэці ўзровень («інтэлектуальная эліта нацыі» — «еўрапейскія мадэлі мыслення», «неба нацыянальнага жыцця») «перакладае нацыянальную культуру на мову агульначалавечых каштоўнасцяў». Каштоўнасцяў! Не ўлічваць такі расклад пісьменнікаў і чытачоў нельга, каб не адарвацца ад зямлі — ад тых, для каго прызначана літаратура.

Ды і А. Лойка пярэчыць свайму заяўленню аб тым, што ўсякае мастацтва аднолькава народнае. Ён падкрэслівае, што неабходна ствараць *сапраўднае* мастацтва, а не наогул мастацтва, і яго азначэнне сапраўднага мастацтва ўбірае ў сябе адзінства формы і зместу (невыпадкова аўтар выкарыстоўвае тэрмін «сапраўднае мастацтва»!): «*Сапраўднае* (разрадка тут і надалей мая.— **Ц. Л.**) мастацтва ў раўненні на ідэал, на прыгожае, вечнае. У мастацтве ўсё народнае, калі яно *сапраўднае*, калі пры красе і *дабры*. І ў цэлым мастацтва — штука элітарная, вынік *высокага духу*, *інтэлекту*, формы, красы. Не ў апусканні яго да «шырспажыву», да поп-арту, а ва ўзвышэнні». Хто ж, паўстае пытанне, супраць узвышэння мастацтва? Размова аб тым, што пад узвышэннем трэба разумець не толькі ўскладненне формы, але і ўзвышэнне значнасці зместу, жыццёвай вобразнасці, філасофскай насычанасці твора. Нельга не пагадзіцца з А. Твардоўскім, які лічыў сапраўдным вершам такі, які чытаюць людзі, што звычайна вершаў не чытаюць. Найвышэйшы крытэрый патрабавальнасці да жыццёвасці паэтычнага твора!

Насцярожвае думка А. Лойкі пра тое, што да мастацкага абяскроўлівання беларускай літаратуры прывялі прынцыпы крытычнага рэалізму і народнасці, запазычаныя ў рускай літаратуры. Ці ж гэта так?

Не выклікае сумненняў, што апалагізацыя рэалізму перашкаджала развіццю іншых літаратурных напрамкаў і гэта, зразумела, не было на карысць літаратурнаму працэсу ў рэспубліцы, як і ва ўсёй краіне. Сапраўды, абездухоўленыя дэмаралізаваныя, культава-панегірычныя, кан'юнктурна-ілюстрацыйныя творы, сурагат, падробка і імітацыя выдаваліся за мастацтва вышэйшага гатунку. Адмоўна сказаліся на развіцці літаратуры партыйныя пастановы 1946 года. Усё гэта так. Але

Апантанасць мастака

«КРЫЖ на зямлі і поўня ў небе» («Юнацтва», 1991) — адна з тых кніг, час нараджэння якой цяжка вызначыць, таму што асэнсаванне тэмы «мастак і жыццё» з'яўляецца пастаянным аспектам пісьменніцкай думкі.

Аповесць-эсэ В. Карамазава пабудавана на матэрыяле дзённікавых запісаў жывапісца і паляўнічага Бялыніцкага-Бірулі, земляка празаіка. Ён жа з'яўляецца галоўным героем твора і сааўтарам апавядання. Абодва мастакі — мастак жывапісу і мастак слова — у пэўнай ступені падобны адзін на аднаго. Іх падабенства не столькі ў агульных інтарэсах (літаратура, жывапіс, паляванне), колькі ў самім падыходзе да навакольнага свету, у імкненні дайсці да разумення сутнасці жыцця чалавека на зямлі, яго прызначэння. Характэрна, што асэнсаванне гэтых пытанняў у Бялыніцкага-Бірулі ідзе ад асэнсавання сябе як мастака, як чалавека, нарэшце, як бацькі, як сябра, таму старонкі дзённікавых запісаў даюць уяўленне аб няспынных духоўных пошуках самога сябе. Яны сталі штуршком для далейшых разважанняў пісьменніка аб сапраўды таленавітым мастаку. В. Карамазаў вядзе апавяданне ў ключы, зададзеным яго сааўтарам, па гэтай прычыне няма рэзкага адрознення ў інтанацыйнай манеры абодвух апавядальнікаў: і ў аднаго, і ў другога апавяданне носіць характар філасофскага роздуму, разважання; акцэнт пераносіцца з дзеяння, падзеі, факта на чалавека, паказанага «знутры», на псіхалагічны аналіз яго стану. Учынкі, падзеі апісваюцца В. Карамазавым сцісла, гэта быццам радкі з біяграфіі мастака, затое асэнсаванне іх падаецца пісьменнікам шырока, доўгімі складанымі сказамі. Ускосная перадача аўтарам думак, разважанняў героя, яго вечных пытанняў да сябе знаходзіць сваё выяўленне праз вялікую колькасць пытальных сказаў. В. Карамазаў нанізвае іх адзін на адзін, каб выявіць душэўны неспакой, разлад у душы героя. «І калі прачнуўся, доўга думаў, што б усё гэта значыла: вада, неба, лапінка з крыжам? Ні да чаго не дадумаўся, толькі адчуў, што трэба ехаць туды, куды душа гоніць, — цяпер ужо гнаў і сон. Ці не саснілася ягоная вада, ягонае неба, ягоны крыж? Раптам гэта — будучая карціна? Але ці можа быць карціна, каб ваду і неба яднаў адно крыж? Без зямлі? І наогул ці здолее ён напісаць іх пасля таго, як гэтае сумежжа напісаў Левітан? Хто асмеліцца падумаць, што можна напісаць неба больш глыбока і неабсяжна, як у Левітана, што гэтак касмічна, з біблейскай магутнасцю можна ахапіць мастацкім рашэннем зямлю і неба, зямное і нябеснае? Левітан знайшоў і рэалізаваў ідэю ці не на мяжы магчымага і немагчымага, і як цяпер, пасля яго, пісаць зямлю, ваду і неба, не адчуваючы сябе ў яго палоне?»

Аналізуючы запісы Бялыніцкага-Бірулі, В. Карамазаў раскрывае вытокі мастака, вядзе гаворку пра перажытае ім, высвечвае кола яго інтарэсаў, сімпатый, захапленняў. Асобныя старонкі аповесці прысвечаны тым людзям, якія ўвайшлі ў жыццё жывапісца, садзейнічалі ягонаму станаўленню як мастака. Таму з такой дакладнасцю выпісвае В. Карамазаў партрэты Станіслава Жукоўскага, сябра па вучылішчу Маравава, сябра мастака-анімаліста Сцяпанава, але на першым плане партрэт Левітана—настаўніка і куміра Вітольда Каятанавіча. Улада яго над мастаком была неабмежаванай, як і ўлада прыроды, якая «над усім і ўсімі геніямі і рэвалюцыянерамі».

Вобраз Левітана быў для Бірулі меркай чалавечых якасцей і сапраўднага майстэрства, вось чаму дух Левітана вітае ў штодзённым жыцці Бірулі і вобраз яго займае так многа месца на старонках дзённіка. Майстэрства Левітана ні на хвіліну не дае спакою мастаку, які шукае «лад і гармонію свету ў вобразах, фарбах, контурах, перспектыве». Майстэрства Левітана стымулюе пошукі нерэалізаваных магчымасцей, пошукі сваёй мастацкай ісціны. «Нават у сталым узросце пры поўнай радасці радасць не поўная, бо да ўсяго ахвота была дайсці, усё ўбачыць, зразумець», — піша В. Карамазаў пра свайго героя. Убачыць, зразумець і перадаць у фарбах, колерах праз сваё ўспрыманне.

Адзначаючы пошукавы характар творчасці Бялыніцкага-Бірулі, В. Карамазаў як мастак не можа абысці пытанне аб ролі традыцый у развіцці мастацтва, таму аўтарскае апавяданне набывае яшчэ форму даследавання, празаік быццам праясняе шляхі станаўлення мастака, высвечвае яго творчыя арыенціры. «Пашану да папярэднікаў, выдатных настаўнікаў, ён сам пранёс праз усё жыццё ў сэрцы і не ўяўляў, як можна працаваць, рабіць нешта вартае, ігнаруючы мастацкія традыцый».

Праз скупыя на словы, але дакладныя і выразныя запісы Вітольда Каятанавіча В. Карамазаў убачыў не толькі апантанага мастака, але чалавека адкрытага і шчырага ў пачуццях. Гэта выклікала цікавасць да яго як да асобы, выклікала жаданне пазнаць таямніцу яго душы, як некалі хацеў знайсці разгадку Левітана сам Бялыніцкі-Біруля. В. Карамазаў добра разумее, што адсутнасць шчырасці ў дзённікавым жанры ёсць смерць яго. Разуменне гэтага ў спалучэнні з сапраўднай цікавасцю да жыцця і творчасці свайго земляка нарадзіла, у сваю чаргу, шчырасць апавядальніка. В. Карамазаў настолькі добра ведае жыццё Бірулі, што ствараецца ўражанне аб даволі блізкім знаёмстве з мастаком, якое па часе магло адбыцца, але, на жаль, не адбылося. Ён як мастак разумее мастака, яго захапленне тэмаю, вобразам, пошукамі адзінага патрэбнага тону. В. Карамазаў ужываецца ў абраную тэму настолькі, што аперыруе палітрай колераў мастака, адчувае іх адценні ў апісанні прыроды так, як гэта

ці вінавата ў гэтым руская класічная літаратура? За што такая няўдзячнасць? Менавіта ж жыццядзейны ўплыў рускай літаратуры, як украінскай і польскай, забяспечыў паскоранае развіццё беларускаму мастацкаму слову.

Нараджэнне беларускай літаратуры як новай мастацкай з'явы ў сусветнай культуры стала рэальнасцю, бо фарміравалася нацыянальная і духоўная самасвядомасць народа, выспявала ў ім неабходнасць расказаць свету аб сваім існаванні, падзяліцца з чалавецтвам *сваімі нягодамі, радасцямі* і набыткамі. Хаця маладая літаратура ў першую чаргу апладнялася сацыяльнымі і нацыянальнымі задачамі, якія неабходна было вырашаць беларускаму народу, чым у першую чаргу вызначыліся заканамернасці яе развіцця і спецыфічная структура мастацкіх вобразаў, яе самавызначэнне адбывалася не толькі пад уплывам нацыянальнага фальклору, але і пад прамым ідэйным і мастацкім уплывам рускай, украінскай і польскай літаратур. Унутранымі патрэбнасцямі была прадыктавана неабходнасць яе звароту да эстэтычных каштоўнасцей, да творчых дасягненняў іншых літаратур, бо «интенсивность освоения инонационального творчества объясняется естественным стремлением компенсировать определенные пробелы в последовательности и в преемственности отечественного развития как в сфере идейных тенденций, в области литературных течений, так и в сфере жанров, системы художественных средств» (Д. Дзюрышын).

А ці можна лічыць асобым гераізмам (паводле думкі Він. Каваленкі) нападкі на Горкага за тое, што рускі пісьменнік адзначыў, што Купала і Колас «так прымітыўна-проста пішуць»? З вуснаў Горкага гэтае вызначэнне гучала як пахвала, гэтымі словамі ён вылучаў беларускіх паэтаў на самыя высокія месцы ў тагачаснай літаратуры як таленавітых, сур'ёзных і самабытных пісьменнікаў.

Дарэчы, чамусьці прыводзіцца першая частка выказвання, а забываецца яе другая частка, дзе Горкі адразу растлумачвае, што ён мае на ўвазе пад гэтым «прымітыўна-проста» — «так ласкава, сумна, шчыра». А потым яшчэ больш акрэслена: «Нашым бы трошкі такіх якасцей. О, божа! Вось бы добра было!» Нічога сабе — пагарджанне: узнімаў беларускіх песняроў вышэй рускіх паэтаў-сучаснікаў!

Увогуле для лепшых рускіх пісьменнікаў характэрны спагадлівасць, усечалавечнасць. А. Лойка шмат увагі ўдзяляе ў артыкуле Купалу і Коласу як ахвярам таталітарызму, як трагічным фігурам нацыянальнага мастацтва. Але лёс песняроў мог скласціся яшчэ больш трагічна, калі б не падтрымка з боку рускіх пісьменнікаў. Калі асобныя надзвычай настырныя дзеячы беларускай літаратуры — уяўныя абаронцы ідэйнай чысціні — накідваліся на Купалу і абвінавачвалі яго ў смертных грахах адступніцтва ад сталінскай ідэалогіі, рускія пісьменнікі падтрымлівалі яго і абаранялі ад злосных нападкаў. Так, Л. Бэндэ ў 1932 годзе ставіў Купалу ў віну «продолжительное блуждание на той стороне баррикад», бессаромна папракаў за «помощь своим творческим и продолжительным сочувствием врагам рабочего класса», М. Клімковіч на І з'ездзе савецкіх пісьменнікаў (1934) папракаў у прыхільнасці ідэалогіі кулацтва і буржуазнага нацыяналізму, а ў 1936 годзе на III пленуме праўлення СП СССР у Мінску ставіў яму ў папрок прапаганду нацыянальнай абмежаванасці, ідэалізацыю сярэднявечча. Рускія ж пісьменнікі абаранялі Купалу ад падобных наскокаў.

Вось толькі асобныя пацвярджэнні. У 1930 годзе (цяпер мы добра ведаем, што гэта за год быў у жыцці нашага класіка) А. Луначарскі выступіў з высокай адзнакай творчасці песняра, назваў яго «бацькам новай беларускай паэзіі», «буйнейшым нацыянальным паэтам», «выразнікам народных мас». Пад уздзеяннем рускіх пісьменнікаў Купала і Колас былі ўведзены ў склад аргкамітэта СП БССР, куды іх не абралі на І Усебеларускім пісьменніцкім з'ездзе. У падтрымку Купалы быў арганізаваны творчы вечар у Маскве, на якім М. Ісакоўскі, С. Гарадзецкі, М. Галодны, А. Суркоў, Ю. Сакалоў, Д. Гафштэйн сказалі цёплае слова пра паэта. Б. Пастэрнак на III пленуме савецкіх пісьменнікаў адкрыта супрацьпаставіў паэзію Купалы і Коласа «трескуче приподнятому и риторическому», што гучна заявіла аб сабе ў савецкай літаратуры і здавалася яму «неосновательным, бесполезным, а иногда даже и морально подозрительным». Рускія пісьменнікі, якія шчыра абаранялі інтарэсы беларускай літаратуры і дапамагалі яе развіццю, унеслі значны ўклад у аб'ектыўную ацэнку паэзіі Купалы, у цяжкія гадзіны яго жыцця працягнулі яму братэрскую руку дапамогі. Яны прынялі на сябе пэўную долю адказнасці за лёс непаўторнага майстра беларускага слова. І з іх думкамі даводзілася лічыцца ворагам песняра.

Увогуле ці магла б новая беларуская літаратура без уліку дасягненняў рускай літаратуры, як дарэчы і іншых, прайсці «за восем-дзевяць год свайго праўдзівага існавання... усе шляхі, а часткова і сцежкі, каторыя паэзія еўрапейская пратоптвала болей ста год»? (М. Багдановіч). Чаму ж адмоўна трэба ставіцца сёння да рускай літаратуры, многія прадстаўнікі якой не толькі сваімі добразычлівымі водгукамі, але і перакладамі садзейнічалі яе шырокаму распаўсюджанню ў свеце? Хіба, кажучы словамі Пушкіна, «зубки прорезались»? Ці наступіў час, калі трэба разбураць «тиранию классики» (А. Геніс) і дзейнічаць па прынцыпе «развенчивай увенчанное»? Зноў будзем руйнаваць усё на сваім шляху, а потым у руінах пачнём адшукваць тое, ад чаго дарэмна адракліся?

Безумоўна, нявырашаных пытанняў і праблем у беларускай крытыцы шмат. І так будзе заўсёды. Бо жыццё не стаіць на месцы. Узнікаюць новыя праблемы і патрабуюць свайго вырашэння.

Але нараджаецца і боязь *з'яўлення новай дэмагогіі*, новай міфатворчасці, якая можа затармазіць развіццё літаратурнага працэсу. Такая небяспека адчуваецца. Яна бачыцца ў імкненні падвергнуць астракізму ўсё, што было раней, што прызнавалася раней, і ўзняць усё (вартае і нявартае), што раней не атрымлівала падтрымкі. Такі шлях здаецца бесперспектыўным. Можна затуманіць, затлуміць людзям галаву на нейкі час, але прасвятленне рана ці позна прыходзіць, і зноў тады паваяртаюцца ў прах чарговыя куміры, народжаныя кан'юнктурнымі абставінамі.

Самым вялікім дэфіцытам ва ўсе часы была праўда. Патрабуецца аб'ектыўнасць у вырашэнні складаных, нялёгкіх, заблытаных пытанняў. Без карпатлівага і скрупулёзнага следавання праўдзе любыя збудаванні аказваюцца нетрывалымі, існаванне іх недаўгавечным. А каб быць аддаными праўдзе, трэба ўзнімаць не толькі прафесійнае майстэрства навуковага асэнсавання літаратурнага працэсу, але і маральны крытэрый крытыкі і літаратуразнаўства. Не хацелася, каб навука аб літаратуры зноў пайшла ў фальшывым кірунку.

Прызнацца, не вельмі імпануюць мне *і заклікі правесці* беларускую літаратуру і навуку аб ёй праз еўрапейска-амерыканскі рэнтген. У першую чаргу неабходна абапірацца на тое, што набыла і назапасіла беларуская літаратура. М. Багдановіч яшчэ ў 1915 годзе заўважыў: «Было б горш, чым надбальствам, нічога не ўзяць з таго, што соткі народаў праз *тысячы год сабіралі ў скарбніцу* сусветавой культуры. Але заносіць толькі чужое, не развіваючы свайго, — гэта яшчэ горш: гэта значна глуміць народную душу. Да таго ж адны жабракі могуць праз усё жыццё толькі браць. Трэба ж і нам, беручы чужое, калі-нікалі даць нешта сваё». Нельга штучна і механічна пераносіць на *ніву беларускай літаратуры* ўсё напрацаванае і назапашанае іншымі. Добра, што супраць гэтага адразу ж паўстаў Він. Каваленка, які першым уступіў у дыскусію.

Урэшце, якім бы ні прызнаваўся ўзровень беларускай літаратуры і навукі пра яе, але нельга забываць, што яны выявілі духоўны свет свайго народа, спрыялі развіццю цэлай нацыі — і ўжо гэтым заслугоўваюць да сябе пільнай увагі і павагі таксама. І сказаць пра сваё роднае, блізкае, істотнае будзе не так ужо і лёгка, бо на шляху да рэальнай праўды гісторыі трэба будзе расчысціць завалы хлусні, дэмагогіі і няшчырасці.

АД РЭДАКЦЫІ

У артыкуле Ц. Ліякумовіча, які стаўся працягам лімаўскай гаворкі пра шляхі беларускага літаратуразнаўства, упершыню прагучала слова «дыскусія». Дык што, сапраўды хопіць «пораху» на дыскусію! (А яны апошнім часам—з'ява нячастая.) Як сказаў паэт —будзем бачыць, што там будзе...

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

Бібліяграфічны летапіс Беларусі

Спрыяць адраджэнню гістарычнай памяці заклікана беларуская бібліяграфія як частка нацыянальнай культуры. Нацыянальная (раней — Дзяржаўная) бібліятэка Рэспублікі Беларусь займаецца пытаннямі бібліяграфічнага забеспячэння беларусазнаўства шляхам стварэння крыніц інфармацыі па гісторыі, мове, літаратуры, культуры, мастацтву Беларусі. Сярод бібліяграфічных выданняў, якія падрыхтаваны ў апошні час, звернем увагу чытачоў на паказальнік «НОВАЯ ЛІТАРАТУРА ПА ГІСТОРЫІ І ГІСТАРЫЧНЫХ НАВУКАХ БЕЛАРУСІ». Ён дае магчымасць арыентавацца ў бягучым дакументальным гістарычным патоку і атрымліваць звесткі ў кароткі тэрмін. Першы яго выпуск ахоплівае літаратуру за 1990 г., рыхтуецца другі выпуск за 1991 г. У далейшым ён будзе выходзіць 2 разы ў год.

Паказальнік адлюстроўвае развіццё гістарычнай навукі ў рэспубліцы на працягу года і сведчыць аб ступені вывучанасці асобных тэм і праблем. Для яго характэрна навукова-абгрунтаваная групоўка літаратуры, разнабаковыя спосабы раскрыцця зместу дакументаў, даволі шырокае кола крыніц выяўлення матэрыялу.

Паказальнік уключае дакументы незалежна ад мовы іх напісання і месца выдання, якія датычацца гісторыі Беларусі агульнага характару, асобных гістарычных перыядаў, крыніцазнаўства, археаграфіі, дыпламатыкі, хаваналогіі, сфрагістыкі, генеалогіі, геральдыкі, нумізматыкі, а таксама археалогіі, этнаграфіі, гістарыяграфіі. Асобна выдзелена літаратура па тапаніміцы, гісторыі краязнаўчага руху на Беларусі, пра помнікі гісторыі і культуры, музеі і архівы. Тут адлюстравана літаратура аб паходжанні беларусаў, утварэнні БНР, рэпрэсіях, што мелі месца на Беларусі, аб беларускай эміграцыі, па гісторыі грамадскай думкі, права, навукі, медыцыны, асветы, друку і г. д.

Асобна выдзелены раздзелы аб навуковых канферэнцыях, сімпозіумах, святах, юбілеях. У выданні прадстаўлены кнігі, аўтарэфераты дысертацый, тэзісы дакладаў канферэнцый, рэцэнзіі, раздзелы з кніг, зборнікаў, артыкулы з часопісаў, цэнтральных, рэспубліканскіх і абласных газет. У далейшых выпусках прадугледжваецца ўключэнне артыкулаў з раённых газет і нефармальнага друку. Па магчымасці будуць адлюстроўвацца выданні беларускага замежжа.

Выданне забяспечана імянным і геаграфічным дапаможнымі паказальнікамі. Яно разлічана на навуковых супрацоўнікаў, выкладчыкаў, студэнтаў, настаўнікаў, журналістаў, супрацоўнікаў музеяў, архіваў, экскурсаводаў, арганізатараў фальклорных і этнаграфічных свят і г. д. Ім могуць карыстацца і спецыялісты, якія вывучаюць гісторыю асобных галін народнай гаспадаркі і культуры Беларусі. Паказальнік акажа дапамогу бібліятэкам у рабоце з літаратурай па гісторыі рэспублікі і свайго роднага краю.

На вялікі жаль, тыраж паказальніка ўсяго 300 паасобнікаў, што, безумоўна, недастаткова, каб забяспечыць ім усіх жадаючых. Дзяржаўная бібліятэка не мае магчымасці павялічыць тыраж з-за недахопу паперы. Яна патрэбна і на іншыя бібліяграфічныя выданні, якія датычацца Беларусі. Шукаем спонсараў!

Р. ЧЫГІРАВА,
галоўны бібліёграф
Нацыянальнай бібліятэкі РБ.

можа бачыць толькі пейзажыст («чырвоная, як цёмны крап-лак, зара, ад краёў аздобленая залацістай охрай»; «кафейна-белы ляташ», «падобныя на срабрыста-перламутравыя ракавіны, азёры»).

А колькі замілаванасці ў пейзажных замалёўках В. Карамазава! У іх і паэтычны настрой, і лірычная ўзрушанасць, і *душа* паляўнічага. Становіцца зразумела, што толькі такія краявіды маглі нарадзіць феномен Бялыніцкага-Бірулі. Як адзначыў сам празаік на сустрэчы з чытачамі ў Доме літаратара, прысвечанай выхаду з друку яго кнігі, «разгадка мастака — у прыродзе». Становяцца зразумелымі і радкі пісьменніка: жывапіс і паляванне — «жыццё ў прыродзе», і назва твора «Эскізы, эцюды і споведзь Духу, альбо — Аповесць-эсэ жыцця жывапісца і паляўнічага Бялыніцкага-Бірулі».

В. Карамазаў у сваім апавяданні ідзе за сааўтарам, які аналізуе жыццёвыя факты ў лістах да сваёй дачкі Любашы, да *сяброў, перадае споведзь сваёй* душы. Адзін-два сказы Вітольда Каятанавіча — і шэраг пытанняў, думак, разважанняў В. Карамазава, якія выяўляюць лад думак самога пісьменніка. У гэтым сэнсе, на мой погляд, можна разглядаць аповесць-эсэ В. Карамазава як люстра духоўнага свету яго аўтара.

Вітольд Каятанавіч: «Я працую радасна, шмат. Гэта — шчасце».

І аўтарскае: «А радасна і шмат працаваць усё жыццё?

У апошнія гады, калі аслабелая рука выводзіла радкі ліста да Лабанава, лавіла контуры будынкаў вучылішча, ён, цяжка хворы, напіша яшчэ і свой першы верш, які назаве «Шчасце». Шчасце здрадзіла? Але калі здрадзіла, значыць, было з ім? Здрадзіла ў канцы жыцця— дык было з ім амаль усё жыццё? Гэта — не шчасце?»

Або радкі з пісьма Бірулі: «Яшчэ юнаком я пачаў паляваць адзін».

І разважанне В. Карамазава: «... *гэта* — ці не *пачатак* асэнсаванай дарогі да самога сябе як мастака. І больш таго як чалавека. Дарогі ў паэзію жыцця і прыроды. Праз паляванне, якое толькі і магло звесці найбліжэй, тварам у твар, з кожнай галінкай і птушкай, з кожным лясным голасам і зверам, з кожнай таямніцай у прыродзе».

Дарэчы, словы «душа з маленства была сугучная з душой прыроды», сказаныя В. Карамазавым у адносінах да Бялыніцкага-Бірулі, хіба не аб самім пісьменніку? Або радкі: «Калі шукаў загадку Левітана, хіба не шукаў загадку самога сябе?» — не датычыцца самога аўтара? Хіба не сябе шукаў В. Карамазаў, калі «адкрываў» Бірулю ў падарожжы па Пскоўшчыне, Пушкінскіх мясцінах, былой Цвярской губерніі — мясцінах, звязаных з жыццём жывапісца. В. Карамазаў прызнаўся, што знаёмства з жыццём і творчасцю мастака дало яму многа як мастаку слова.

Змест раздзелаў падкрэслены выразнымі *загалоўкамі*. Яны з'яўляюцца альбо кароткімі вытрымкамі з лістоў Вітольда Каятанавіча да сваіх сяброў, знаёмых, да дачкі (Гаўрылаў, Петрыкаў, Апанасаў я любіў», «Яны вучылі жыць», «Павевы праўды, прастаты і свабоды», «Чайка. Вясна», «Стары гаршчочак два разы жыве»), альбо сведчаць аб этапах жыцця мастака («Дваццатыя, трыццатыя», «Год 1947. Дождж і хлеб адраджэння»). Жанр аповесці-эсэ не стрымлівае думкі пісьменніка. Аўтар вядзе апавяданне *лёгка, няспешна*, ён свабодна аперыруе дзённікавым матэрыялам, то адыходзіць ад запісу, то вяртаецца да яго зноў. Гэтую непаслядоўнасць заўважае сам пісьменнік, калі на нейкі час пакідае дзённікавыя запісы і звяртаецца да асэнсавання кампазіцыйнай пабудовы свайго твора. «Тут, відаць, не лішнім будзе пагадзіцца, што нашаму апавяданню часам не хапае і логікі, і стройнасці. То яно бяжыць па роўнай дарожцы, то кружыць-пятляе. В. Карамазаў падкрэслівае, што характар яго апавядання сугучны эмацыянальнаму стану героя аповесці-эсэ і, хочацца дадаць, эмацыянальнай узрушанасці самога апавядальніка, аўтара «Крыжа на зямлі і поўні ў небе».

Чытаем: «Тут — характар, тут — вобраз. І што значыць у параўнанні з гэтым нейкія *там умоўнасці жанру*? Тым больш, што, прадчуваючы эмацыянальныя адхіленні свайго героя, які, між іншым, яшчэ і сааўтар нашага апавядання, мы і самі сябе не скавалі рамкамі пэўнага жанру, запрасіўшы ў свой твор і эскіз, і эцюд, і споведзь. А што такое аповесць-эсэ, як не разбурэнне жанравых канонаў?»

Бачна, што споведзь мастака, паляўнічага пад пяром пісьменніка пераўтвараецца ў зацікаўленую размову з чытачом, В. Карамазаў увесь час трымае яго ў полі зроку, з ім вядзе шчырую гаворку, не дыспут, а іменна гаворку. І пытанні, якія ставіць пісьменнік, — не зварот у нікуды, адрасаваны яны, нам, таму меў рацыю пісьменнік Барыс Бур'ян, калі на прэм'еры кнігі ў Доме літаратара назваў аповесць «Крыж на зямлі і поўня ў небе» «падручнікам духоўнага пошуку».

Наталля ДЗЯХЦЯР,
аспірантка Інстытута
літаратуры АНБ.

ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСАЎ СЬВЕТУ The Society of the Byelorussians of the World

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь

ПАСТАНОВА

ад 2 красавіка 1992 г. № 184 *г. Мінск*

ПЫТАННІ ЗГУРТАВАННЯ БЕЛАРУСАЎ СВЕТУ «БАЦЬКАЎШЧЫНА»

У мэтах актывізацыі і паляпшэння дзейнасці Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» па ўмацаванні культурных і эканамічных сувязей з суайчыннікамі, якія пражываюць за межамі рэспублікі, а таксама спрыяння ў далучэнні Рэспублікі Беларусь да міжнароднай супольнасці Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь пастанаўляе:

1. Міністэрству замежных спраў, Міністэрству культуры, Міністэрству адукацыі, іншым міністэрствам і ведамствам Рэспублікі Беларусь, аблвыканкомам і Мінскаму гарвыканкому аказваць Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» пастаяннае садзейнічанне і канкрэтную дапамогу ў рэалізацыі яго гуманістычных задач і статутных мэт.

2. Міністэрству культуры дапамагчы Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» ў стварэнні ў г. Мінску культурнага цэнтра для забеспячэння духоўных патрэб беларускай дыяспары.

3. Мінскаму гарвыканкому забяспечыць выдзяленне памяшканняў для размяшчэння ствараемага культурнага цэнтра і кіруючых органаў згуртавання.

4. Міністэрству адукацыі садзейнічаць Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» ў арганізацыі школ і клубаў па беларусазнаўстве для беларусаў, якія пражываюць за межамі Рэспублікі Беларусь, аказваць згуртаванню навукова-метадычную і арганізацыйную дапамогу.

5. Міністэрству рэсурсаў і Міністэрству гандлю аказваць дапамогу Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» і яго рэгіянальным арганізацыям у выдзяленні паперы, мэблі, агратэхнікі, іншых матэрыяльна-тэхнічных рэсурсаў.

6. Дзяржаўнаму камітэту па знешніх эканамічных сувязях спрыяць Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» пры правядзенні яго знешнеэканамічнай дзейнасці.

7. Устанавіць, што выдаткі, звязаныя з пражываннем і транспартным абслугоўваннем замежных грамадзян, якія прыбываюць у рэспубліку па запрашэнні кіраўніцтва Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» для ўдзелу ў мерапрыемствах згуртавання, падлягаюць аплаце замежнымі грамадзянамі ў рублях па тарыфах, устаноўленых для грамадзян Рэспублікі Беларусь.

8. Выканкомам абласных, гарадскіх і раённых Саветаў народных дэпутатаў аказваць дапамогу Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» і ствараемым ім арганізацыям у правядзенні гаспадарчай і фінансава-эканамічнай дзейнасці, а таксама ў выдзяленні неабходных памяшканняў.

9. Міністэрству замежных спраў, Міністэрству ўнутраных спраў, Дзяржаўнаму камітэту па знешніх эканамічных сувязях ствараць Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» і яго рэгіянальным арганізацыям неабходныя ўмовы для правядзення міжнароднай дзейнасці, аператыўна вырашаць пытанні афармлення ўязных і выязных дакументаў пры арганізацыі турыстычнай дзейнасці згуртавання.

Прадстаўніцтвам і консульствам Рэспублікі Беларусь за яе межамі аказваць Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» і яго замежным суполкам неабходную дапамогу і садзейнічанне ў рабоце.

10. Рэкамендаваць камерцыйным банкам Рэспублікі Беларусь ажыццяўляць крэдытаванне фінансава-эканамічнай дзейнасці Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» і яго рэгіянальных арганізацый на льготных умовах.

11. Міністэрству інфармацыі аказваць дапамогу Згуртаванню беларусаў свету «Бацькаўшчына» ў яго выдавецкай дзейнасці, а таксама прапагандаваць сроднамі масавай інфармацыі работу згуртавання.

Старшыня Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь В. КЕБІЧ.
Кіраўнік Спраў Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. М. КАЎКО.

ТРЫ ПЫТАННІ

Пасляслоўе да пастановы

Незалежная міжнародная грамадская арганізацыя і... пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Можа ўзнікнуць пытанне: ці стасуецца адно з другім, ці няма тут неадпаведнасці? Каб адказаць, варта звярнуцца да тэксту дакумента, і мы ўбачым, што пункты пастановы скіраваны на стварэнне спрыяльнай атмасферы вакол дзейнасці згуртавання, якое імкнецца дбаць пра расцярушаных па свеце братоў-беларусаў. Але ж менавіта ў гэтым заключаецца і адзін з немалаважных маральных абавязкаў адноўленай дзяржавы — Рэспублікі Беларусь. Тое, што ўрад яе наважыў афіцыйна прызнаць і пэўным чынам падтрымаць Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» — па-свойму з'яўляецца пацвярджэннем зрухаў у афіцыйнай нацыянальнай палітыцы. Яшчэ два гады назад такое наўрад ці было магчыма. І гэта не тэарэтычнае дапушчэнне. Дастаткова сказаць пра тое, што ўстаноўчая канферэнцыя, на якой было ўтворана згуртаванне, прайшла без усякай падтрымкі ўрадавых колаў. Тое, што на ёй прысутнічалі два міністры — Я. Вайтовіч і П. Краўчанка, — хутчэй сведчыла пра асабістае стаўленне гэтых асоб, чым пра выяўленне афіцыйнай палітыкі. Мы самі стварыліся і самі дзейнічалі, не маючы ніякай падтрымкі. З аднаго боку, гэта нібыта і добра, бо сведчыць пра тое, што ёсць яшчэ імпэт да бескарыснай грамадскай дзейнасці ў імя высакароднай ідэі. Але, з другога, становіцца ўсё больш відавочным, што на адным энтузіязме далёка не заедзеш. А ехаць сапраўды даводзіцца далёка: і ў Якуцію, і ў Карэлію, і ў Латвію, і ў Расію, і ў Польшчу, карацей кажучы, туды, дзе жывуць беларусы і дзе патрэбна прысутнасць беларускасці як напамінак пра Бацькаўшчыну, якая мае багатую культуру і гэтым самым (праз мастацкія калектывы, выставы і г. д.) нагадвае пра сябе, пра тое, што мы, беларусы, не бязродныя Іваны на гэтай зямлі. У патрэбе гэтага наўрад ці хто адмовіць. Але: паэзія заўжды натыкаецца на прозу жыцця, у гэтым выпадку на тое, дзе і адкуль браць сродкі на задавальненне патрэб беларускай дыяспары...

Як ні дзіўна, даводзіцца сутыкацца з поглядам, паводле якога «Бацькаўшчына», гэта значыць яе Управа ў Мінску, уяўляецца своеасаблівай цудадзейнай канторай, якая мае права і магчымасць, ды не заўсёды хоча, атрымаць тое, што патрэбна для задавальнення патрэб і вымог сваіх суродзічаў. Не, шаноўныя, мы знаходзімся на тых жа, ці амаль на тых жа ўмовах, як, скажам, беларусы ў Кохтла-Ярве ці ў іншых месцах былога Саюза. Сякую-такую, хоць яна і мізэрная, дапамогу фінансамі некаторыя беларускія суполкі ад мясцовых улад атрымліваюць. Мы — падкрэслім — нічога. Але ж мы знаходзімся на сваёй зямлі і нам дзейнічаць і жыць тут, пры ўсім пры тым, значна вальней і здатней. І не страчваем надзеі, што акрыяем настолькі, што здолеем па-сапраўднаму, па-належнаму падтрымаць, згуртаваць і актыўна паспрыяць павышэнню нацыянальнай свядомасці беларусаў на абшарах зямлі. Пры ўмове, калі тыя беларусы, якія ашчадзілі ў сваіх душах цяпло беларускасці, усвядомяць, што ніхто, апрача нас саміх, нам не дапаможа. Гэта сенат Рэспублікі Польшчы выдзяляе такой, як наша, арганізацыі — «Еднойце Польскай» — мільярды злотых на правядзенне яе палітыкі ў дачыненні да палякаў замежжа. Чакаць ад нашага ўрада альбо парламента такіх шчадрод пакуль што не даводзіцца, дый наўрад ці патрэбна — усё ў нас у стадыі станаўлення, бурлення і таму лепш за ўсё ў такі час захоўваць незалежнасць, навучыцца саміх сябе ўтрымліваць і развіваць. Хочам мы ці не, але на нас наступае рынак і даводзіцца выжываць з улікам гэтага, што, напрыклад, усвядомілі беларусы Казахстана, іншых месцаў, стараючыся арганізаваць гаспадарчую дзейнасць, за кошт якой можна будзе весці і культурную, духоўную працу. Але першая можа быць не толькі ў сваім рэгіёне, але і з Беларуссю, і з іншымі мясцінамі, бо менавіта сама ідэя згуртавання беларусаў свету дае магчымасць для вельмі плённага выкарыстання фактару геаграфічнага, спалучанага з нацыянальным. У гэтым плане нам могуць добра дапамагчы беларусы, што жывуць у развітых капіталістычных краінах. Маю тут на ўвазе наладжванне кантактаў у розных абсягах дзейнасці, найперш у культуры і бізнесе, як між сабой і згуртаваннем «Бацькаўшчына», так і з арганізацыямі, фірмамі, установамі тых краін, дзе яны жывуць і скантактавацца з якімі на месцы куды здатней, чым нам адсюль. Мы яшчэ і блізка не ўсвядомілі, якія магчымасці закладзены ў нашай арганізацыі, якая, дзякуючы нацыянальнаму фактару, мае магчымасць да самарэалізацыі ў шырокіх геаграфічных абсягах, карыстаючы з пераваг, што мае любы эканамічны рэгіён, любая краіна. Фактар эканамічны абавязкова пачне ўцягваць і далучаць да беларускай справы людзей, якія пакуль што да нацыянальнага жыцця не абудзіліся, лічацца беларусамі толькі па пашпарце ці інерцыі, а то і ўвогуле сваёй нацыі не ўсведамляюць. Разам з гэтым, яны будуць працаваць не толькі ж на сябе, але і на беларускую справу, бо заробленыя грошы пойдуць на арганізацыю культурных цэнтраў, музеяў, наладжванне свят, прысылку з канцэртамі і прыём мастацкіх калектываў з Беларусі, наладжванне выстаў і г. д. Каб дасягнуць гэтага, патрэбна ўсведамленне сябе адным народам, роднаснымі душамі незалежна ад таго, дзе хто жыве: у Амерыцы ці Францыі, Казахстане ці Эстоніі. Менавіта дзеля ўвасаблення гэтай ідэі і створана згуртаванне «Бацькаўшчына» як духоўная, а ў пэўным сэнсе і эканамічная супольнасць беларусаў свету. Але калі адчуванне духоўнай лучнасці нібы само сабой закладзена ў самой сутнасці беларусаў, што здолелі на чужыне захаваць сваю нацыянальную самаіснасць, сваю глыбінную прыналежнасць да роднага народа, дык са з'яднанасцю па дзелавых якасцях справы цяжэй. Мо ад таго, што мы, беларусы, па сваім характары не надта ўвішныя ва ўменні арганізаваць сваю справу і зарабляць грошы. Ды час і нас прымушае брацца за гэта, бо калі і надалей будзем спаць у шапку, дык, чаго добрага, апынемся з шапкай у руках...

Згуртаванне «Бацькаўшчына» толькі распачынае гаспадарчую, вытворчую дзейнасць, якая патрэбна не сама па сабе, а як сродак для здзяйснення статутных мэт, гэта значыць, для задавальнення патрэб беларускай дыяспары. Праблем, звязаных з самазахаваннем у іншанацыянальным асяроддзі, усюды многа, але асабліва яны абвастрыліся на абшарах былога Саюза, дзе ўтварэнне незалежных дзяржаў, вызначэнне статуса грамадзянства паставіла нашых суродзічаў перад неабходнасцю вырашаць многія надзвычай важныя для іх пытанні. Ім патрэбна дапамога, але з тым патэнцыялам, які мы маем, з тымі магчымасцямі, якімі валодаем, істотна дапамагчы вельмі і вельмі нялёгка.

З гэтым, бадай, ніхто не будзе спрачацца: усякая міжнародная дзейнасць патрабуе дадатковых затрат. Апошнім часам выдаткі на яе ўзраслі дзе ў дзесяткі, а дзе ў сотні разоў. Ды наша згуртаванне, у параўнанні з іншымі, што ўтварыліся на пару гадоў раней, знаходзіцца ў значна горшых умовах. Знешнія, вядома, пагоршыліся для ўсіх, але ж сталейшым удалося сякі-такі патэнцыял за гэты час нарасціць. Тым больш, што дзяржава спрыяла гэтаму. Так, напрыклад, Беларускаму фонду культуры, які тады лічыўся філіялам усесаюзнага, адразу ж былі выдзелены някепскія памяшканні пад сядзібу, а ў дадатак прыдадзены дзве фабрыкі мастацкіх вырабаў, якія досыць спраўна жывяць гэтую арганізацыю і цяпер. Досыць істотную ўспамогу (памяшканне і бюджэтнае фінансаванне газеты «Наша слова») атрымала Таварыства беларускай мовы, фонд Рэрыха. Не менш адчувальным і спрыяльным для гэтых і іншых грамадскіх арганізацый было іх вызваленне ад падаткаабкладання. Сёння, як вядома, падаткі душаць усіх, пры іх нялёгка выжыць і таму, у каго пашырэнне вытворчасці і заробак з'яўляюцца самамэтай. Ну а як быць і жыць таму, хто займаецца дабрачыннай дзейнасцю? Тут альбо пайсці пад дзяржаўную руку і страціць свой незалежны грамадскі статус, ці трапіць пад апеку зацікаўленых палітычных і камерцыйных структур. Захады падпарадкавання ў дачыненні да «Бацькаўшчыны» рабіліся з розных бакоў, але мы сваю незалежнасць адстаялі. Бо каб спакусіліся, дык сама б ідэя згуртавання беларусаў свету змізарнела б, страціла б сваю прыцягальнасць і жыццёвасць. У гэтым сэнсе статус «Бацькаўшчыны» адрозніваецца ад таварыства «Радзіма», якое ад часу свайго заснавання разам з газетай «Голас Радзімы» фінансуецца з пэўных дзяржаўных структур, выконваючы іх волю ў залежнасці ад палітычнай кан'юнктуры.

Зусім іншае — спрыянне і дапамога. Ад гэтага, калі яно надараецца — мы не адмаўляемся. І тут пры нагодзе добрае слова варта сказаць міністру культуры Я. Вайтовічу, які ахвотна падтрымліваў нашы задумы і мы ў згодзе праводзілі тыя ці іншыя мерапрыемствы. У такім супрацоўніцтве бачацца мне парасткі новага, калі міністэрства будзе не проста нейкім чыноўным апаратам, што валодае манаполіяй на культуру, а спрыяльнікам усяму, дзе гэтая культура адраджаецца і выяўляецца. Заўсёды знаходзілі мы разуменне і спрыянне ў рэктара Беларускага тэхналагічнага інстытута І. Жарскага, у дырэктара выдавецтва «Беларусь» В. Дубоўскага — у людзей, якія дбаюць пра нацыянальнае адраджэнне. Такіх, зразумела, няліала. Адчулі мы гэта напярэдадні ўстаноўчай канферэнцыі, калі на' ўказаны намі рахунак і ў рэдакцыю «ЛіМа» паступалі паштовыя пераводы ад простых, нікому невядомых у асноўным людзей. Няхай сабе гэта былі невялікія сумы ад дзесяці да дваццаці пяці рублёў, але важны тут момант узрушэння і далучэння. І калі б гэтыя простыя людзі былі на пасадах, мелі значна большыя магчымасці, дык, напэўна, і справа нацыянальнага адраджэння рухалася б хутчэй. Мог бы тут прывесці не адзін прыклад чыноўнай абыякавасці, розных абяцанак-цацанак, але гэтым сёння ўжо людзей не здзівіш — з падобным сустракаемся на кожным кроку. Мы, як у ліпкай павуціне, заблыталіся ў пустых абяцанках, гаварыльні. І дэфіцыт канкрэтных, абавязковых і дзелавых людзей на Беларусі, бадай, не менш востры, чым сыравіны. Дык мо хоць кантакты з замежжам паспрыяюць іх з'яўленню.

Стаўленне нашага згуртаван-

ня трымаецца на ўсведамленні, што не эміграцыя, а мы ёй павінны. Перш за ўсё ў сплачванні маральнай віны перад тымі беларусамі, якія, будучы адарванымі ад роднай зямлі, і там, на далёкай чужыне, свята захоўвалі вернасць сваім нацыянальным ідэалам, шанавалі звычаі, культуру, мову. Мы ж не толькі не падтрымлівалі іх у гэтым, а вельмі часта бэсцілі і зневажалі. І найперш не руку туды трэба працягваць, а павярнуцца да нашых суродзічаў са шчырым і адкрытым сэрцам, адчуць сябе адным народам, які праз неймаверныя намаганні павінен выйсці з цяжкай бяды, у якую ён трапіў. Так, мы перш за ўсё за братнюю лучнасць і супрацоўніцтва, хоць, як і ў іншых выпадках, з удзячнасцю прымалі тыя, няхай сабе невялікія, ахвяраванні, якія нам перадавалі. Спісы, ці, дакладней, імены ахвярадаўцаў друкаваліся на старонках «ЛіМа». Дапамога тая была для нас вельмі патрэбнай, без яе, напрыклад, мы не здолелі б завязаць дзелавога супрацоўніцтва з Беласточчынай, тым больш арганізоўваць там нейкія канкрэтныя мерапрыемствы. І грошы тыя мы растрачвалі вельмі ашчадна, зусім не па тых мерках, як гэта робіцца па дзяржаўнай лініі, ці па лініі тых грамадскіх арганізацый, якія маюць вялікія валютныя паступленні.

І ўсё ж грошы, у тым ліку і валюту, трэба навучыцца зарабляць самім. Пастанова ўрада Рэспублікі Беларусь, за якую мы выказваем удзячнасць, якраз і скіравана на тое, каб стварыць спрыяльныя ўмовы для дзейнасці згуртавання, каб «Бацькаўшчына» ўзмацнела. Ды толькі ўсё будзе залежаць ад стаўлення канкрэтных людзей, ад таго, наколькі гэтае спрыянне будзе рэальным і дзейсным.

Што нам найперш патрэбна, без чаго мы не здолеем паўнацэнна дзейнічаць?

У першую чаргу памяшканні пад сядзібу і культурны цэнтр, якія нам павінен падшукаць і даць гарвыканком. Папярэднія размовы са старшынёй гарсавета А. Герасіменкам і некаторымі яго намеснікамі — абнадзейваюць, бо відаць, што ёсць у гэтых людзей і разуменне, і клопат. А ці будзе паслядоўнасць і рашучасць — пакажа час. Ды толькі, калі ўжо даваць, дык такое, каб не было брыдка перад людзьмі з замежжа, ды не дзесьці на выселках, а ў цэнтры горада.

Не менш значныя для нас і льготы ў падаткаабкладанні. Але гэта ўжо будзе залежаць ад пазіцыі і разумення народных дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Трэцяе, таксама істотнае для нас, пытанне звязана з магчымасцю мець перыядычны орган, у якім вызваленыя прафесійныя журналісты не толькі б асвятлялі тое, што звязана з дзейнасцю згуртавання «Бацькаўшчына» ў цэнтры, гэта значыць у Мінску, але па магчымасці і жыццё ўсёй беларускай эміграцыі, тое, як Рэспубліка Беларусь выходзіць на міжнародныя абсягі. Нам патрэбна, карацей кажучы, салідная агульнанацыянальная беларуская газета. Яе заснавальнікамі маглі б стаць Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» і Міністэрства замежных спраў. Вось тры важнейшыя пытанні.

Ну а дробных клопатаў, як тых пчол у звонкі вясновы дзень. Іх і вырашаць кожны дзень, не зважаючы на патырчакі, хібы і цяжкасці.

Таму, хто хоча далучыцца да нашага руху, падаём адрас: 220053, Рэспубліка Беларусь, Менск, Даўгінаўскі тракт, д. 52, кв. 9. т: 27-32-38 (сл.), 37-91-87 (х) — старшыня рады, 72-65-46 (х) — эканамічны дырэктар Барыс Стук.

Яўген ЛЕЦКА,
старшыня рады Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына».

Беларусы ўсіх краёў, яднайцеся!

Словы Рыгора БАРАДУЛІНА
Музыка Уладзіміра ДАВІДОВІЧА

Беларусы ўсіх краёў, яднайцеся!
Нас няшмат, а будзе менш яшчэ,
Як адступім, зломімся пад націскам,
Як ад нас рашучасць уцячэ.

Праз усе вякі нас толькі цiснулі
І хадзіць хацелі як па тлі.
Нас душылі волгамі і віслямі,
Кожны тужыў зашмаргу пятлі.

Нас палілі, катавалі, пратал,
Малацілі нас, нібы кулі,
Каралі, забойцы, імператары
І бацькі працоўных мас,
Калі
Беларусь, як палатніну, кроілі
На мундзіры ды на каптаны,
Каб магілы з нашымі героямі
Уціскалі валуны маны.

Над святынямі паруйнаванымі
Паклянемся дбаць пра карані.
Будзем Янкамі, а не Іванамі,
Што не ведаюць свае радні.

Працавалі мы на ўсе імперыі,
Папрацуем на сябе, браты.
Дык адродзімся душой і вераю.
З намі Бацька Бог
І дух святы!

Беларуская злучнасць

Каб пераканацца, што межы этнічнага рассялення беларусаў сягаюць нашмат далей за адміністрацыйныя граніцы Рэспублікі Беларусь, лёгка пераканацца, узяўшы ў рукі карту, складзеную ў свой час правамоцным членам імператарскай Расійскай Акадэміі Навук Яўхімам Карскім. Ды пры «роднай» савецкай уладзе цікавіцца гэтым было неяк нязручна, нават небяспечна. Карта Карскага не перавыдавалася, пра беларусаў, што жылі па свеце, ніхто не клапаціўся. З імі нацыям, што з'яўляліся асноўнымі ў той ці іншай краіне, было дазволена рабіць усё, што заўгодна — русіфікаваць, апалячваць, летувізаваць і г. д. І ўсё ж, нягледзячы ні на што, беларусы за межамі Беларусі неяк дажылі-датрывалі да нашых дзён. Каб пераканацца ў гэтым, варта зазірнуць на сумежныя землі — Віленшчыну, Смаленшчыну, Браншчыну, Чарнігаўшчыну, Латгалію, дзе па вёсках людзі ў асноўным размаўляюць на той жа, што і ў нас, мове.

Такое ж адкрыццё зрабілі для сябе, а яно было для іх вельмі нечаканым, нават незразумелым, удзельнікі фальклорна-этнаграфічнага ансамбля «Жавароначкі» (кіраўнік Наталля Баяльская), трапіўшы на Беласточчыну, як яны меркавалі — у Польшчу. А такога шчырага прыёму, такіх гарачых, з прысвістам, воплескаў яны, бадай, не сустракалі і на Беларусі. Юныя артысты выступілі перад навучэнцамі Гайнаўскага і Бельскага беларускамоўных ліцэяў, на аглядзе беларускіх фальклорных калектываў у Гайнаўскім Доме культуры. Праўда, як ні смешна і ні балюча (тут з якога боку глядзець, бо іншаму гэта здасца проста натуральным), паміж сабою дзеці найчасцей размаўлялі на дзвюх іншых мовах — рускай і польскай...

Пры выступленнях разгортваліся перасоўныя выставы народных вырабаў: саломкі (Алесь Грэсь) і керамікі (Сымон Саўрыцкі).

І, напэўна, усе ўрэшце зразумелі, што свае прыехалі да сваіх. Выходзіць, такіх паездак трэба паболей. Але... У паэзію ўрываецца штодзённая проза жыцця: усё патрабуе аплаты. Як заявілі нам, у беларускіх школ сродкаў на гэта няма, польская адміністрацыя іх на гэта не выдзяляе. Давялося «Бацькаўшчыне» ўсё ўзяць на сябе, а гэта, з улікам польскіх коштаў, не так і мала, бо пражыванне ў гатэлях і харчаванне куды даражэй, чым у нас. Цяжка сказаць, калі ў наступны раз трапім мы з падобнай культурнай місіяй да сваіх братоў-беларусаў...

●

Пра тое, што ў Гайнаўцы на Беласточчыне будуецца Беларускі музей, ведаюць многія. І вось будоўля, трэба спадзявацца, падышла да завяршальнай рысы. Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», будучы маладзейшым за навабудоўлю, падключылася да гэтай падзеі і, чым можа, імкнецца паспрыяць. У будучай экспазіцыі музея, напэўна, знойдзецца месца макету, карцінам і народным вырабам, падараным ад «Бацькаўшчыны». Але ўсё ж найбольшую вартасць пакуль што ўяўляе абліцовачны мармур, якім будзе выкладзены парадны ўваход у музей. Здабыты ён у Карэліі з дапамогай нашых суродзічаў, мае выдатны натуральны малюнак. Праўда, нялёгка было правезці такую каштоўнасць агульнай вагой каля дзесяці тон праз мытныя перашкоды, але ўсё гэта варта было здзейсніць, каб у хуткім часе парадавалася беларускае вока і ўсцешылася наша душа ад усведамлення братняй злучнасці...

●

На Беларусі з дабрачыннай місіяй гасцявала прадстаўніца беларускай эміграцыі ў ЗША Ірэна Каляда-Смірнова. Яна прывезла і перадала ў адзін з мінскіх сірацінцаў (дзіцячых дамоў) лекі і падарункі, а таксама ахвяраванні на пабудову царквы ў вёсцы Вязынь, што непадалёк ад Мінска. Шмат было розных сустрэч, менш часу на культурную праграму. Але наведванне Нясвіжскага касцёла, напэўна, запомніцца назаўсёды. Узнёсла, нават захоплена распавёў пробашч, ксёндз Генрык Акалатовіч пра гісторыю храма, пра абразы і скульптуры. А калі спусціліся ў падзямелле — нібы на некалькі стагоддзяў назад вярнуліся. Так, тут, у трунах, спачыла наша гісторыя, яе выдатныя дзеячы з княскага роду Радзівілаў. Ды не кожны, бадай, паверыць, што сярод тых, што спачылі, на гэты раз была і іх жывая спадчынніца, Наталля Вярбоўская, якая лічыць сябе нашчадкам гэтага шляхецкага роду...

●

У Жыровічы набліжаліся з узнёслым і своеасаблівым пачуццём — апрача ўсяго іншага, Ірэна ехала пакланіцца і везла паклон сюды ад беларусаў Царквы Жыровіцкай Божай Маці ў Кліўлендзе. Ехала як да святога беларускага месца. Але ёй было спачатку няўцям, што Аўтакефальная беларуская царква на эміграцыі і Беларуская праваслаўная царква на Беларусі,— гэта не адно і тое ж. Што гэта так, мы пераканаліся адразу ж па прыездзе. Найперш трэба было знайсці асобу, якая б нам распавяла пра Жыровіцкую святыню. Шукалі такога, хто б ведаў беларускую мову. Здавалася б, тут аб'яўлена беларуская семінарыя і таму ніякіх праблем быць не павінна. Як ні дзіўна, яны ўзніклі — ні сярод семінарыстаў, ні сярод выкладчыкаў, ні духоўных асоб так і не знайшлося чалавека з веданнем мовы. Вось тут і мяркуй: каго мы ашукваем гэтай самай «беларускай» семінарыяй: Бога ці людзей?

Малады чалавек з улікам прыезджай госці пачаў па-ангельску, але Ірэна запратэставала, што зразумець такую мову вельмі цяжка, і ён перайшоў на рускую. Пагадзіліся. Ды цяжка было пагадзіцца з тым, як са зняважай гаварылася пра уніяцтва, як ухваляліся спальванні беларускіх уніяцкіх кніг, ганенні на саміх уніятаў. Затое рускія цары, якія неслі нашаму народу рабства, прыніжэнні і здзек, не проста ўсхваляліся, а паўставалі ў арэоле святасці.

Госпадзі, Святы Божа! Калі ж мы ўстанем з каленяў, набудзем уласных прапаведнікаў, якія павядуць нас з цемры да святла, як выводзілі ў часы адраджэння хрысціянскія святары іншыя славянскія народы?!.

●

Культурная праграма завяршылася наведваннем Музея старажытнага беларускага мастацтва. Пасля рабунка, калі быў украдзены самы стары на Беларусі абраз, музей зачынілі на рэканструкцыю, звязаную з тэхнікай бяспекі. Але дырэктар музея Віктар Шматаў дазволіў наведаць частку экспазіцыі і фонды. Экскурсаводам быў Сяргей Чысцік, стараннямі якога адрэстаўраваны не адзін твор старажытнабеларускага мастацтва. Але гэта ўсяго толькі часцінка з таго, што давялося пабачыць. Госця ад убачанага была літаральна ашаломлена. Цяжка сказаць, што пры гэтым найбольш паўплывала: зрувашчанае на невялікіх плошчах багацце, якому няма цаны, ці той стан занядбанасці, у якім яно знаходзіцца?..

Калі ўскрэснем мы з руінаў і дом свой адбудуем!

●

На Беларусі пабылі масквіч, прафесар Яўген Шыраеў, аўтар кнігі «Русь Белая, Русь Чорная і Літва ў картах», а таксама Галіна і Анатоль Качуры — амерыканскія беларусы, якія па кантракце працуюць у Маскве ад амерыканскай фірмы. У Мінску мелі сустрэчы з афіцыйнымі і дзелавымі асобамі, наведалі Беларускі драматычны тэатр імя Янкі Купалы і тэатр оперы і балета. Было абмеркавана пытанне наконт выдання новага беларуска-англамоўнага часопіса, прызначанага для Беларусі і замежжа, у якім мяркуецца шмат увагі надаваць праблемам беларускай эміграцыі, сувязі Беларусі са светам, а таксама беларускай гісторыі, найперш перыяду Вялікага княства Літоўскага, як найбольш спрыяльнай і прыдатнай для развіцця беларускага этнасу і яго культуры дзяржавы, адраджэнню колішніх традыцый, пашырэнню беларускасці ў свеце, сярод тых, чые продкі пачуваліся калісь беларусамі, але потым зазналі дэнацыяналізацыі. Магчымая назва выдання «Ліцьвіны-беларусы».

●

Сітуацыя ў Прыбалтыцы памянялася, і да канца невядома, чым закончыцца. Асабліва для некарэнных нацый, сярод якіх беларусы складаюць значную долю. І калі вызначаць агулам стан там нашых суродзічаў, дык, бадай, найбольш тыповым будзе слова трывога. Трывога пра свой лёс на чужой зямлі, сваіх дзяцей, пра свае правы, пра тое, нарэшце, як можна будзе трапіць у родную Беларусь.

І шмат каму з тых, хто выказаў жаданне вырушыць з Кохтла-Ярве на Бацькаўшчыну, гэтая вандроўка ўспрымалася як развітальная. І не толькі таму, што неўзабаве могуць паўстаць на межах дротавыя загароды, а ў пашпарце трэба будзе мець візу з дазволам наведаць чужую краіну, але яшчэ і з прычын матэрыяльных: кошт паліва, транспарту можа ўзрасці настолькі, што заказаць аўтобус стане не па кішэні простым людзям. Сярод жа тых, хто і на чужыне пачуваецца беларусам, па сутнасці раней не было так званых партакратаў, а цяпер няма — камерцыйных «магнатаў». Зрэшты, як і ў нас, на Беларусі...

●

Як бы ні было, а шчырыя людзі, беларусы з далёкага эстонскага Кохтла-Ярве, арганізаваныя ў беларускае зямляцтва, нанялі аўтобус і меліся праехаць Беларусь з канца ў канец, спыняючыся на начлег у такіх гарадах, як Полацак, Менск, Баранавічы, Брэсце, Горадзен, дзе імі павінны былі заапекавацца актывісты мясцовых аддзяленняў «Бацькаўшчыны»...

Але... так і не дачакаліся сваіх суродзічаў. Проза гвалтам перакрэсліла паэзію: адміністрацыя аўтабазы адмовілася даць транспарт па загадзя дамоўленым кошце. Яшчэ адна прaява так званага «рынку» ў

(Працяг на стар. 10).

Сёння яе мастацтва набывае рысы сталасці і дасканаласці. Артыстку цэняць у асяроддзі прафесіяналаў і любяць аматары балета. Яе таленту аддаюць належнае тут і захапляюцца ім за мяжой. Вось што пісала адна з англійскіх газет: «І. Душкевіч ў ролі Кармэн літаральна ўзрушае. Яна магла б упрыгожыць любую трупу свету». І падобных водгукаў мноства!

У творчым стылі балерыны побач з агульнапрызнаным майстэрствам заўсёды прысутнічае яе непаўторная індывідуальнасць. Ідучы да разумення вобраза ад музыкі, ад партытуры, яна пераламляе і свае асабістыя перажыванні. Так у яе танцы ўзнік сінтэз аўтарскага і індывідуальнага, строга прадуманага і эмацыянальна разняволенага. У канчатковым выніку артыстка ставіць перад сабой найскладаную задачу «дасягнуць таго, каб зала была адзіным духоўным арганізмам». А гэта па сіле толькі зоркам першай велічыні.

У жыцці Інеса простая, стрыманая, бачыць і чуе суразмоўцу, умее ўвайсці ў яго становішча. Яна сімпатызуе людзям з высакароднымі ўчынкамі і мэтамі, бо верыць у вышэйшае прызначэнне чалавека. Сама ж яна — чароўная і загадкавая...

«Мастацтва— гэта штодзённая праца...»

Гутарка з народнай артысткай Беларусі Інесай ДУШКЕВІЧ

— Інеса, раскажыце, калі ласка, пра сябе. Што прывяло вас у харэаграфічнае вучылішча? Як прайшлі гады вучобы? Чым абавязаны сваім выкладчыкам?

— Нарадзілася я ў Мінску. Бацькі мае ніякіх адносін да балета не мелі. Бацька (медык па адукацыі) цікавіўся жывапісам, літаратурай, мама да самазабыцця любіла тэатр. У дзяцінстве я, як, відаць, і многія дзеці, спявала, танцавала. Пачуўшы музыку, не магла ўседзець на месцы — трэба было неяк выказаць тое, што адчувала, што перапаўняла мяне. І гэта вылівалася альбо ў танцы, альбо ў песню. Прычым прысутнасць знаёмых ці незнаёмых людзей не бянтэжыла, няёмкасці не адчувала ні перад якой «аўдыторыяй» (гэта з'явілася пазней!). Куды толькі ні раілі аддаць мяне вучыцца! Адным хацелася, каб я іграла на якім-небудзь інструменце, другім — спявала, трэцім — танцавала. Пазаймаўшыся тры гады ў балетнай студыі «Мара» пры Палацы прафсаюзаў, я паступіла ў Беларускае харэаграфічнае вучылішча.

Тут я зразумела, што аднаго вялікага жадання танцаваць мала, што мастацтва — гэта перш за ўсё штодзённая праца, і радасная, і бязрадасная!.. Першым маім педагогам па спецыяльнасці ў вучылішчы была Эліна Мікалаеўна Сінева. Яна так і засталася настаўнікам і сябрам на ўсё жыццё. Яе ўжо няма ў жывых, але ў нас, яе вучняў, было столькі ўкладзена любові, чалавечай спагаднасці, разумення сваёй прафесіі, што гэта не сцерлася, а з часам лепш усвядомілася і стала яшчэ больш дарагім. Апошнія тры гады я займалася ў заслужанай артысткі рэспублікі Ніны Фёдараўны Младзінскай — вучаніцы А. Я. Ваганавай, — жанчыны дзівоснай прыгажосці, вялікай эрудыцыі і вытанчанай дасціпнасці. У старшых класах мы набывалі акцёрскія навыкі. Бо ў тэатры патрэбна не проста танцаваць, а яшчэ і ўмець выбудаваць драматургічную лінію таго альбо іншага вобраза...

— Вядомы мастацтвазнавец В. Ванслаў пісаў, што балет — гэта мастацтва маладосці і прыгажосці. Ці падзяляеце ягоную думку? Якое месца займае моладзь у балетнай трупе ДАВТа Беларусі?

— Так, па-першае, пераважная большасць балетных персанажаў маладыя і прыгожыя. Па-другое, наша прафесія вымагае такіх фізічных сіл, якія магчымы толькі да пэўнага ўзросту. Хоць... мастацтва балета шматграннае. З узростам, з ростам майстэрства перад акцёрам могуць узнікнуць зусім іншыя задачы — пластычныя, акцёрскія, мастацкія. Адбудзецца пераход у іншую якасць. Успомнім, што Галіна Уланава набыла сусветную славу пасля 45-ці!.. Тая ж Майя Плісецкая танцуе да гэтага часу! Якое месца ў трупе займае моладзь? Хто хоча, той імкнецца, хто даказвае — той танцуе! Сярод моладзі такіх шмат, ды і трупа наша ва ўзроставых адносінах маладая.

— І спектаклі, якія ідуць на вашай сцэне, даюць моладзі магчымасць для ўсебаковага раскрыцця?

— У нашым тэатры дыхтоўны класічны і сучасны рэпертуар. Апошнім часам класіцы адводзілася асаблівае месца. Пастаўлены ўсе тры балеты Чайкоўскага: «Лебядзінае возера», «Спячая красуня», «Шчаўкунчык». Два першыя ідуць у класічнай пастаноўцы, «Шчаўкунчык» — у пастаноўцы В. М. Елізар'ева. Карыстаюцца поспехам балеты Адана: «Жызэль» і «Карсар». А яшчэ — балеты Мінкуса «Дон Кіхот» і «Цені» (фрагмент з балета «Баядэрка»), а таксама спектаклі «Шапэніяна», «Сільфіда», «Па дэ катр», «Прывал кавалерыі». Гэта даволі шмат. І думка, быццам бы класічнаму танцу ў нас надаецца мала ўвагі, — памылковая. Лічу, што ў нас цікавы сучасны рэпертуар: «Спартак» Хачатурана, «Стварэнне свету» Пятрова, «Рамэа і Джульета» Пракоф'ева, «Балеро» Равеля, «Карміна Бурана» Орфа, «Вясна свяшчэнная» Стравінскага, «Ціль Уленшпігель» Глебава, «Кармэн-сюіта» Бізэ—Шчадрына. Матэрыялу для работы хапае! І матэрыял гэты складаны, разнастайны, па сутнасці невычэрпны.

На жаль, на сённяшні дзень у рэпертуары нашага тэатра застаецца адзін балет беларускага аўтара. Гэта «Ціль Уленшпігель» Яўгена Глебава, ды і той ідзе досыць рэдка. Увогуле ў Беларускім тэатры оперы і балета ў нядаўнім мінулым паказваліся «Альпійская балада» Я. Глебава (паводле аповесці Васіля Быкава), «Крылы памяці» У. Кандрусевіча, «Курган» Я. Глебава. Але адзін за другім гэтыя балеты сышлі са сцэны. Відаць, таму, што з'явіліся новыя спектаклі, больш цікавыя і больш прывабныя для гледача.

— І што з гэтага рэпертуару давялося танцаваць вам? Наогул, як складвалася ваша артыстычная кар'ера?

— Мая творчая біяграфія складвалася паступова. Спачатку я была прынята ў трупу як артыстка кардэбалета (гэта абавязковая ўмова для ўсіх выпускнікоў вучылішча, якіх пакідаюць у тэатры). Потым па меры таго, як назапашваўся сольны рэпертуар, была пераведзена ў катэгорыю салістаў. І толькі пасля ўсяго гэтага стала адной з вядучых танцоўшчыц тэатра. Цяпер у мяне даволі вялікі рэпертуар як сольных, так і вядучых партый. Самыя любімыя спектаклі — гэта, відаць, тыя, якія ўдаюцца. Праўда, у час працы над роллю яшчэ не ведаеш, атрымаецца яна ці не. І якой бы яна ні была, аддаеш ёй усе сілы. А як можна не любіць тое, з чым жывуся, над чым думаў і працаваў? Таму ў час падрыхтоўкі кожнай новай партыі яна на нейкі перыяд робіцца самай любімай і самай дарагой. Я думаю, што толькі ў канцы сваёй творчай дзейнасці можна будзе вылучыць найбольш яркія, найбольш удалыя ролі.

— Каго са сваіх партнёраў маглі б адзначыць?

— Адносна доўга маім пастаянным партнёрам быў Аляксандр Куркоў. Скончыўшы Бакінскае харэаграфічнае вучылішча і адпрацаваўшы ў Баку некалькі гадоў, ён прыехаў у Мінск. Цяпер Саша — вядучы танцоўшчык Кіраўскага тэатра. Я з ім танцавала шэраг спектакляў. З ім жа ўдзельнічала ва Усесаюзным конкурсе артыстаў балета ў Маскве, дзе мы сталі лаўрэатамі. Шкада, што наша танцавальная пара распалася. Зрэшты, у кожнага свой лёс.

З тых, з кім танцую цяпер, вылучу Уладзіміра Іванова. Гэта цудоўны партнёр і тонкі артыст, што надзвычай важна для ўзаемнай эмацыянальнай аддачы на сцэне. Наша натхненне перадаецца гледачам, спектакль набывае аб'ём і пераканаўчасць.

— Інеса, што вы маглі б сказаць пра прынцыпы харэаграфіі галоўнага балетмайстра вашага тэатра, Валянціна Елізар'ева? У чым сутнасць яго творчага метаду? Як ён дамагаецца адзінства харэаграфіі і музыкі?

— Пастаноўкі Валянціна Мікалаевіча відовішчныя, заўсёды драматургічна і кульмінацыйна трапна пабудаваныя і таму не могуць пакінуць абыякавай глядзельную залу. Зыходзячы са свайго вопыту (ды не толькі свайго!), адзначу, што яго спектаклі вымагаюць ад артыстаў велізарнай эмацыянальнай аддачы, стараннай прадуманасці вобраза. Важная і тая акалічнасць, што Елізар'еў звяртаецца да самай разнастайнай музыкі. Ён вучыць любіць і разумець музыку Пракоф'ева, Стравінскага, Орфа, Равеля, Малера.

Спектаклі Валянціна Мікалаевіча захоплена прымаюцца за мяжой. Ёсць водгукі прэсы, у якіх гаворыцца пра ўзрушальнае ўздзеянне іх на гледачоў. Гэта таму, што Елізар'еў дасягае арганічнай еднасці музыкі і харэаграфіі, асаблівае месца адводзіць сцэнаграфіі.

— Тэатр шмат гастралюе...

— Гастрольнае жыццё — гэта жыццё, гранічна насычанае работай, уражаннямі, інфармацыяй, часта непрадбачанымі цяжкасцямі. Зрэшты, гэта заўсёды цікава — і з пазнавальнага пункту гледжання, і з пункту гледжання нечаканасцей. Абсалютна непрадказальныя сітуацыі ўзнікаюць значна часцей, чым дома. Пры ўсёй загружанасці і напружаным рэжыме работы нам стараюцца паказаць тую альбо іншую краіну, наладзіць цікавыя экскурсіі. Часам глядзелі выступленні іншых балетных труп. Мы пазнаёміліся з Іспанскім нацыянальным балетам, трупай з Аўстраліі, школай індыйскага танца. Шкада, праўда, што спектаклі Бежара не давялося ўбачыць. Аднак цяпер ёсць магчымасць глядзець розныя пастаноўкі па відэакасетах. Наша балетная трупа пабывала ў Іспаніі, Партугаліі, Англіі, Індыі, Егіпце, Грэцыі, Тайландзе, Ганконгу, Югаславіі, Нарвегіі. І гэта далёка не поўны пералік краін, дзе мы выступалі. Беларускага гледача таксама не забываем. Наведалі Віцебск, Гомель, Магілёў, Бабруйск, Брэст. Канечне, публіка ўсюды розная, але раўнадушных няма.

— Вельмі ўдзячны вам за тое, што дорыце людзям прыгажосць і душэўнасць. Упэўнены, мастацтва балета будзе квітнець у рэспубліцы. Няма сумнення, што маладыя беларускія кампазітары створаць балеты, вартыя таленту Душкевіч.

Віталь РАДЗІЁНАЎ.

ПАХАВАННЕ СТРАЛЫ

«Як пушчу стралу па ўсяму двару...» Гэтая песня дагэтуль гучыць штогод у пачатку чэрвеня на Гомельшчыне. Памяць пра каменную стралу — знак паганскага бога Перуна — ператрывала тысячу год хрысціянства на Беларусі...

Чацвёртага чэрвеня, раніца. Вёска Стаўбун Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці. Мы сядзім ля стала ў хаце нашай гаспадыні, а за вакном ужо звініць песня — жанчыны завялі карагод, склікаючы вяскоўцаў на свята пахавання стралы. Па канцах вёскі пачынаюцца спевы, а потым жанчыны сходзяцца ў цэнтр. Бясконца паўтараючыся, звініць у паветры матыў песні. Бясконцы карагод на плошчы ў цэнтры вёскі. І раптам кідаецца ў вочы: якія ж яны старыя, гэтыя спявачкі! Маладыя хлопцы і дзяўчаты хто з цікаўнасцю, хто абыякава глядзяць на іх. Новае пакаленне не ведае старых песень.

Каму патрэбны старыя песні? Хто паедзе запісваць іх у забытыя богам і засыпаныя радыяцыяй вёскі Гомельшчыны? Адзіныя, хто неяк цікавіўся падзеяй, былі журналісты з відэагрупы расійскай тэлевізіі. Яны ды яшчэ маскоўскі фальклорны гурт «Народный праздник» прыехалі ў Стаўбун зняць сюжэт пра невядомы «расійскі» фальклор ды запісаць колькі песень, якія потым, магчыма, прагучаць на фальклорных фестывалях у Францыі ці Нямеччыне.

Пятая гадзіна таго ж дня. Мы ўжо ў суседняй Неглюбцы. Старая, адзіная з усіх апранутая ў славутую неглюбскую кашулю, кажа: «Няма каму спяваць, няма каму насіць неглюбскія строі. Няма каму ткаць рушнікі, ды і няма з чаго». Жанчыны падхопліваюць: «Апранаемся ў строі цяпер толькі тады, калі да нас прыедзе тэлевізія. Усё больш з Масквы едуць, а з Мінска ці Гомеля — хоць бы хто нагой! А мы ж ужо старыя, паміраем...»

А моладзі проста не патрэбны ні абрады тысячагадовай даўніны, ні ўменне ткаць вядомыя на ўвесь свет неглюбскія рушнікі...

Які лёс чакае традыцыйную культуру Беларусі? Паміраюць людзі — яе носьбіты, забываюцца старыя рамёствы. Паралельна ідзе яшчэ адзін працэс

БЕЛАРУСКАЯ ЗЛУЧНАСЦЬ

(Пачатак на стар. 8—9).

дзейнні. Так, адміністрацыя той эстонскай аўтабазы павяла сябе не лепшым чынам. Даводзіцца толькі выказаць спачуванне старшыні Кохтла--ярвенскай беларускай суполкі Зінаідзе Клызе, якая ад перажыванняў злегла з мікраінсультам у лякарню. А вось яе наступніку Уладзіміру Дзехцяруку, які нядаўна на старонках «ЛіМа» пісаў пра няўвагу з боку Беларусі да сваіх суродзічаў. і шмат у чым, заўважым, справядліва пісаў, варта было зрабіць элементарнае: папярэдзіць па тэлефоне ці тэлеграмай пра зрыў вандроўкі. Як ні кажыце, а яе арганізацыя тут і нам нешта каштуе. Дык будзьма ўзаемнаветлівымі і абавязковымі...

У Летуве, выдае, умовы для этнічнага выжывання беларусаў могуць быць лепшымі. Галоўнае, што цяперашнія ўлады на чале з Ландсбергісам прыходзяць да ўсведамлення і прызнання, што беларусы тут не нейкія прышэльцы, а спрадвечныя насельнікі Віленскага краю, яго карэнныя жыхары. Праўда, папярэднія камуністычныя ўлады зрабілі ўсё магчымае, каб беларус не пачуваўся беларусам на сваёй зямлі, не меў тут сваёй школы, друку, іншых праяў нацыянальнай самасвядомасці. Спытайце ў звычайнага чалавека, хто ён, і часцей за ўсё пачуеце адказ: «Тутэйшы. Але ў пашпарце запісаны палякам».

І ўсё ж беларусы пачынаюць ажываць. Засведчылі гэта і Дні беларускай культуры, прымеркаваныя да гістарычнай даты— угодкаў абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Зала нацыянальнага драматычнага тэатра ў Вільні, дзе давалі свой на сённяшні час лепшы спектакль купалаўцы — п'есу «Тутэйшыя», — была напоўнена пад завязку.

З поспехам прайшлі таксама выступленні хору «Унія».

З Мінска на ўрачыстасці былі запрошаны Старшыня Вярхоўнага Савета Станіслаў Шушкевіч, старшыня парламенцкай камісіі па сувязях з замежжам Пятро Садоўскі, прадстаўнікі згуртавання «Бацькаўшчына».

●

Як паведамлялася ў друку, адбылася ўрачыста абстаўленая прэзентацыя гродзенскага аддзялення Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» — культурна-асветнага фонду «Бацькаўшчына» і газеты «Пагоня». Як вядома, на пачатку нашага стагоддзя ў гэтым старажытным беларускім горадзе выдавалася некальні беларускіх перыядычных выданняў, але потым добрыя «прыяцелі» беларускага народа паспрыялі таму, каб беларускае слова было выкарчавана трывала і надоўга. Дык які будзе лёс аднооўленай «Пагоні»? Будзе, безумоўна, залежаць ад лёсу згуртавання «Бацькаўшчына» ўвогуле.

Апрача Гродна, рэгіянальныя цэнтры Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» на Беларусі існуюць у Гомелі, Віцебску, Наваполацку, Брэсце, ствараюцца ў Наваградку, Лёзне, Радашковічах, іншых беларускіх гарадах і мястэчках...

●

Згуртаванне «Бацькаўшчына» арганізавала дзве мастацкія выставы ў Нямеччыне — у Берліне і Дзетмольдзе. Выстаўлены жывапіс, графіка, кераміка як прафесійных, так і самадзейных, пераважна маладых, мастакоў. З найбольш вядомых — Раіса Сіплевіч, Сымон Свістуновіч, народныя майстры Алесь Грэсь і Сымон Саўрэцкі. Частка выручкі ад прададзеных твораў ахвяравана на карысць дапамогі ахвярам Чарнобыля.

Паездка ў Нямеччыну была таксама скарыстана для наведвання акадэміка сусветнай Акадэміі Астранаўтыкі, навагрkörадца Барыса Кіта, які жыве цяпер у Франкфурце-на-Майне. Да гэтага, як вядома па нашых публікацыях, вялася з ім актыўная перапіска і тэлефонныя перамовы. Барыс Уладзіміравіч (менавіта так, без слова спадар, лічыць ён, трэба згодна з беларускай традыцыяй звяртацца

— асіміляцыя. Варта нагадаць сюжэт нядаўняй тэлевізійнай перадачы канала «Астанкіна»: на экране — стараверскія іконы з Веткаўскага музея, а заклапочаны дыктар гаворыць пра забруджаную радыенуклідамі Ветку, пра неабходнасць ратавання каштоўных узораў «расійскага мастацтва» — веткаўскіх абразоў і перавозкі музея ў Маскву. А калі гэта не атрымаецца, дык, прынамсі, утварыць у расійскай сталіцы філію музея, перадаўшы туды частку экспанатаў. Дзяўчаты з гурта «Народный праздник», якія збіраюць рускі фальклор на Смаленшчыне, Браншчыне і Гомельшчыне, разам з мясцовымі жанчынамі спяваюць «расійскую» песню:

Кругам, кругам сонца
ходзіць
У нядзельку рана...
А дзе яно станавіцца?
Станавіцца ў Іваніцы,
У Іваніцы дзеўкі гладкі,
Дзеўкі гладкі,
хлопцы гадкі.

І ўжо Веткаўскі музей пачынае арыентавацца на творчасць стараабрадцаў, бо цікаўнасць да іх Масквы можа даць музею сродкі, на якія не расшчодрваецца Мінск.

Вынікі такога стаўлення беларусаў да сваёй культуры ўжо ёсць. Так, песні Гомельшчыны і Палесся, выдадзеныя на дысках «Мелодии» і касетах ЮНЕСКА, сабраны навукоўцамі з Расіі. Фальклор усходніх рэгіёнаў Беларусі ўжо ўключаецца ў дыскі з праграмамі народнай творчасці Заходняй Расіі.

У Ветцы будуецца Палац моладзі, а моладзь, ратуючыся ад радыяцыі, выязджае з горада.

Няма каму спяваць песні. Няма каму ткаць рушнікі, няма каму навучыць унукаў роднай мове — старыя дажываюць свой век. Пахаванне стралы яшчэ жыве. Пахаванне культуры — працягваецца.

В. ЯКІМОВІЧ,
У. ПАНАДА (фота).

адзін да аднаго) згодзен аддаць свае веды, вопыт, імпэт і шырокія сувязі на дабро Беларусі, без акадэмічнай зашоранасці, перапоўнены энергіяй чалавек, які марыць пра сваю Маці-Беларусь, пра служэнне ёй, каб урэшце са спакойнай душой спачыць на сціплых вясковых могілках ля вёскі Тударава, дзе заканчваўся жыццёвы кругабег ягоных дзядоў і прадзедаў.

Пасля звароту на Беларусь і сустрэчы ў Міністэрстве замежных спраў адбылася тэлефонная размова міністра П. Краўчанкі з Барысам Кітам. Знойдзена добрае паразуменне, наперадзе іх сустрэча, якая, спадзяёмся, будзе мець рэальныя і адчувальныя вынікі для нашай рэспублікі.

●

Сталыя сувязі наладжаны ў «Бацькаўшчыны» з Асацыяцыяй амерыканскіх цэркваў — арганізацыяй, якая на грунце хрысціянскай маралі займаецца разгалінаванай у розных абсягах дзейнасцю. Па лініі культурнага абмену да нас прыязджае група амерыканскай моладзі.

●

А з 8 па 14 чэрвеня «Бацькаўшчына» зноў прымала прадстаўнічую дэлегацыю ад гэтай Асацыяцыі амерыканскіх цэркваў на чале з сусветна вядомымі пастырамі, выкладчыкамі Бібліі. На працягу трох дзён яны прамаўлялі са сцэны Палаца трактарнага завода, дзе таксама гучалі рэлігійныя спевы і музыка, былі арганізаваны заняткі і забавы для дзяцей. Адметнасцю гэтага ад падобных мерапрыемстваў рэлігійнага прызначэння можна лічыць тое, што тут шырока выкарыстоўвалася беларуская мова, хоць, трэба сказаць, знайсці добрых перакладчыкаў з англійскай на беларускую ўсё яшчэ застаецца праблемай. Між тым праблема нацыянальнага самавызначэння, а яно ў першую чаргу датычыць мовы,— адна з самых істотных для нашага суверэнітэту і Адраджэння. Асабліва калі ўлічыць, якую ролю адыграў польскі касцёл і руская царква ў Беларусі для дэнацыяналізацыі беларусаў.

Менавіта на гэтым засяродзілі ўвагу ў сваіх выступленнях старшыня рады Згуртавання беларусаў свету Яўген Лецка і яго намеснік Леанід Казыра, выказаўшы ўпэўненасць, што слова Божае будзе спрыяць духоўнаму ўдасканаленню і самаўсведамленню народа, што Асацыяцыя амерыканскіх цэркваў паспрыяе беларусам і ў справе дапамогі пацярпелым ад Чарнобыля.

●

А вось ад супрацоўніцтва з італьянскай фірмай «Алімента», якая з'яўляецца даччыной у дачыненні да вядомага «Фіята», можа быць і якасная льняная тканіна, і алей, і цукар. Справа ў тым, што згаданая «Алімента» займаецца вырошчваннем і перапрацоўкай сельскагаспадарчай прадукцыі. Згодна атэстацыі кіраўніцтва Камітэта па знешнеэканамічных сувязях, з фірм, што апошні час наведалі Беларусь, у гэтай найбольш цікавыя і выгодныя для нас прапановы. Вывелі ж на нас італьянцаў маскоўскія беларусы.

●

Групу са Швейцарыі, якая ў складзе васьмі чалавек прывезла гуманітарную дапамогу ў Мінск і не знайшла нікога па ўказаным адрасе, Згуртаванне «Бацькаўшчына» ўзяло пад сваю апеку незапраграмавана — проста патэлефанавалі старшыні рады з гатэля «Планета», куды маладыя людзі прыехалі, і папрасілі якой-колечы рады. На першую ноч іх і пасялілі ў «Планеце», а потым (трэба тут сказаць дзякуй сябру рады «Бацькаўшчыны», рэктару Беларускага тэхналагічнага інстытута І. М. Жарскаму) у адным з інтэрнатаў гэтай вучэльні.

У групу ўваходзілі прадстаўнікі розных краін: ЗША, Швецыі, Швейцарыі, Нарвегіі, Паўднёвай Афрыкі, але ўсіх іх яднала жаданне рабіць людзям Дабро, сеяць у зняверaных і спакутаваных душах парасткі Веры і Надзеі. І ўсе яны былі людзьмі адоранымі. Таму іх выступы (пропаведзі, музыка, спевы) карысталіся нязменным поспехам. Пабылі яны ў Цэнтры рэабілітацыі дзяцей у Аксакаўшчыне, у мінскай турме, у шпіталях, віталі ўдзельнікаў Устаноўчага сойма беларускіх скаўтаў.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

ЦІ АДКРЫЕЦЦА ТАЯМНІЦА?

Набліжаюцца дзве даты. Знамянальная — 110-я гадавіна з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы, і памятная — 50-годдзе трагічнай гібелі нацыянальнага генія. Звернемся да сумнапамятнай...

У адпаведнасці з Законам аб статусе народнага дэпутата ў Рэспубліцы Беларусі колькі месяцаў назад дэпутат звярнуўся да Генеральнага пракурора Рэспублікі з прапановай узбудзіць крымінальную справу па факце гібелі ў Маскве ў 1942 годзе народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Не выключана, што смерць паэта звязана з палітычнымі злачынствамі альбо злачынствамі, накіраванымі супраць чалавечнасці, якія не могуць «падпадаць» пад тэрмін даўнасці. Акрамя таго, бясспрэчна, цывілізаванае грамадства мае права патрабаваць канкрэтных дзеянняў ад праваахоўных органаў і тады, калі «маўчыць» закон, але «гаворыць» сумленне — не дзеля суда, а дзеля пакаяння.

Трэба адзначыць, што пракуратура Рэспублікі прыняла дзейсныя захады з мэтай высветліць абставіны гібелі паэта і адшукаць у маскоўскіх спецхранах адпаведныя дакументы. Да «справы» далучана копія «Спецсообщения», якое на другі дзень пасля гібелі паэта было накіравана Сталіну і Молатаву. Падрыхтаваны азначаны дакумент у нетрах НКУС, пад ім стаіць подпіс начальніка 3 Упраўлення НКУС СССР Гарлінскага, хаця, як высвятляецца, следства пачала весці (калі?) ваенная пракуратура Масквы, якая, здавалася б, і павінна была прадаставіць аператыўную інфармацыю Старшыні Дзяржаўнага Камітэта Абароны, «правадыру і сябру народаў»...

Звернемся да тэксту «Спецсообщения»: «28 июня в 22 часа 30 минут в гостинице «Москва» упал в лестничную клетку и разбился на смерть поэт Белоруссии Луцкевич Иван Доминикович (тут і далей арфаграфія і пунктуацыя арыгінала. — **Я. Ц.**), 1882 года рождения, литературный псевдоним Янка Купала.

Предварительным выяснением обстановки падения никаких данных, свидетельствующих о насильственной смерти или самоубийстве, не установлено.

Происшествию предшествовали следующие обстоятельства...»

Адзначыўшы дакладны час *гібелі паэта, 22 гадзіны 30 хвілін*, удакладнім, што каля 21 гадзіны ён «был приглашен (кім? Чаму гэтаму не надаецца *значэння? — пытанні мае. —* **Я. Ц.**) в комнату № 1034 (10 этаж этой же гостиницы) к проживающему там председателю Союза советских писателей Белоруссии Лынькову, где присутствовали там же писатель Крапива, редактор газеты «Красноармейская правда» Миронов, сотрудник этой же газеты Харланов и зав. отделом редакции «Известия» Войтинская...» Звернем увагу на тое, што паэт пакінуў памяшканне прыкладна ў 22 гадзіны 10 хвілін. Да гібелі заставалася 20 хвілін, прычым пакой, дзе жыў Янка Купала, быў на 9 паверсе. Што магло затрымаць паэта ў бязлюдным, калі верыць матэрыялам НКУС, калідоры?

«Момент и обстоятельства падения Луцкевича никто не видел. Можно предполагать, что он упал с 9-го этажа, так как, начиная с 7 этажа в лестничной клетке обнаружены отдельные капли крови», — канстатуе адказны работнік ведамства Берыі. І далей паведамляе: «Других данных, связанных с происшествием, не обнаружено». Дадамо, спаслаўшыся на публікацыю ў рэспубліканскім друку, чамусьці «не обнаружено» і чаравіка паэта, які быў знойдзены на 9 паверсе. Дарэчы, важна выявіць, ці быў чаравік са шнурком, як і іншыя абставіны трагедыі.

Трэба ведаць праўду, якая б *яна ні была, таму, схіліўшы го*лаў у знак глыбокай пашаны да памяці вялікага паэта, паспрабуем, не выкладаючы ніякіх версій, паразважаць. Каб пашкодзіць вены альбо артэрыі, мала атрымаць «слізгаючы» ўдар з вышыні 2—5 метраў аб вертыкальную паверхню. Значыць, кроў на лесвічных маршах магла аказацца ў выніку пашкоджання капіляраў. Аднак капілярны кровацёк пачынаецца праз 0,3—0,5 секунды пасля ранення. Больш верагодна, што раненне — да моцнай крыві — было нанесена або атрымана да моманту падзення ў лесвічны пралёт.

Следства ў далёкім 1942 годзе *вялося па загадзе ваеннага* пракурора Масквы. Мае сэнс паразважаць над наступным. НКУС і Берыя, які на той час меў падставы асабіста непрыязна ставіцца да Янкі Купалы, былі самадастатковай сілай, і маглі вырашаць лёсы людзей нават з высокім становішчам у грамадстве. З другога боку, якія меў падставы ваенны пракурор Масквы па сваім пачыне брацца весці следства па факце гібелі цывільнага чалавека, калі ў той жа час «справай» займаліся вышэйшыя чыны НКУС? Мала верагодна, што ў часы Берыі такое магло мець месца. Можна меркаваць, што хтосьці з самых верхніх эшалонаў улады, непадкантрольных НКУС, даручыў ваеннаму пракурору Масквы весці следства. У такім выпадку, калі будуць знойдзены ў архівах яго матэрыялы, то праясніць яны могуць вельмі многае.

Як бачым, няма пакуль падстаў «сустрэць» угодкі смерці вялікага паэта пэўнымі звесткамі пра абставіны яго гібелі.

Аднак, каб паскорыць іх высвятленне, Савету Міністраў, Пракуратуры і КДБ рэспублікі неабходна прыняць сумеснае рашэнне аб стварэнні змешанай рабочай групы па расследаванні абставін гібелі Янкі Купалы ў складзе кампетэнтных работнікаў пракуратуры, КДБ, а таксама вопытных вучоных-архівістаў і даследчыкаў-філолагаў. Акрамя гэтага, трэба атрымаць дазвол на неабмежаваны доступ да дзяржаўных архіваў у Маскве, а таксама іншых неабходных для вядзення следства матэрыялаў.

Нельга не выказаць слоў удзячнасці кіраўніцтву і іншым работнікам пракуратуры рэспублікі за распачатую работу па пошуку дакументаў і зборы звестак пра абставіны гібелі слыннага паэта нашай Бацькаўшчыны. Аднак магчымасці апарату пракуратуры абмежаваныя, у яго складзе няма спецыялістаў архіўнай справы, знаўцаў гісторыка - літаратурных падзей 30—40-х гадоў, без ведання якіх цяжка будзе сабраць і сістэматызаваць неабходныя звесткі. Хацелася б звярнуцца да ўсіх, хто можа падзяліцца канкрэтнымі здабыткамі ў гэтай высакароднай справе, прадставіць у адпаведныя дзяржаўныя органы вядомыя ім факты і меркаванні.

Нацыянальна - культурнае адраджэнне і ўмацаванне дзяржаўнасці Беларусі звязана з высвятленнем «цёмных» плям гісторыі Бацькаўшчыны, адной з якіх з'яўляецца гісторыя трагічнай гібелі паэта-мысліцеля, які на пачатку стагоддзя заклікаў беларусаў «людзьмі звацца», які ў далёкім 1919 годзе абгрунтаваў неабходнасць аднаўлення незалежнай беларускай дзяржавы. Той, якую мы ствараем сёння без Яго, але ў *значнай ступені дзякуючы Яму:*

«Перуновым голасам будзем гаварыць з суседзямі сваімі, бліскавічнымі літарамі будзем упісваць сваю гісторыю ў векавечную кнігу народаў...»

Я. ЦУМАРАЎ,
народны дэпутат Рэспублікі Беларусь, член Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны.

ХРАМ—ЗАПАВЕДНІК ЦІ ДОМ МАЛІТВЫ?

Каму ўсё ж такі належыць Полацкая Сафія? Каб вырашыць гэтае пытанне, трэба спачатку згадзіцца, што Полацкая Сафія — гэта не іншае што, як былы храм. Здаецца, з гэтым згодны ўсе. Але вось бяда: выхаваны савецкай сістэмай чалавек не ведае, што такое храм і якое яго прызначэнне. У гэтым я яшчэ раз пераканаўся, прачытаўшы нататкі Святланы Берасцень з музычнага фестывалю ў Полацку. Сумнае ўражанне зрабіў на мяне і адкрыты ліст работнікаў Полацкага гісторыка-культурнага запаведніка. Толькі ў савецкіх культработнікаў, добра загартаваных у барацьбе з рэлігіяй, можа быць такое неразуменне сутнасці храма, такая варожасць да той Царквы, якая на працягу цэлага тысячагоддзя была найвялікшым духоўным скарбам беларускага народа, якая дала нам нашых святых — Кірылу Тураўскага, Ефрасінню Полацкую, Афанасія Брэсцкага, Сафію Слуцкую, Марціна Тураўскага, Гаўрыіла Беластоцкага, Іуліанію Альшанскую, трох *віленскіх пакутнікаў* і іншых.

Храм... Каб усвядоміць сабе значэнне гэтага слова, нам, хрысціянам, трэба звярнуцца да Бібліі — кнігі, якую прызнаюць за Свяшчэннае Пісанне ўсе хрысціянскія канфесіі свету і якая стала падмуркам культуры і маралі ўсіх еўрапейскіх народаў. Ідэя храма выразна раскрываецца ў Бібліі ў трэцяй кнізе Царстваў, дзе гаворка ідзе пра пабудову храма мудрым ізраільскім царом Саламонам. У час асвячэння храма цар маліўся да Бога: «Хай будуць вочы Твае адкрытыя на храм гэты дзень і ноч, на гэтае месца, пра якое Ты сказаў: Маё імя будзе там; пачуй малітву, якою будзе маліцца раб Твой на месцы гэтым... Пры ўсякай малітве, пры ўсякім прашэнні, што будзе ад якога-кольвек чалавека ва ўсім народзе Тваім Ізраіля, калі яны адчуюць бедства ў сэрцы сваім і працягнуць рукі свае да храма гэтага — Ты пачуй з неба, з месца прабывання Твайго, і памілуй... Калі і іншапляменнік... прыйдзе з зямлі далёкай дзеля імя Твайго... пачуй з неба, з месца прабывання Твайго, і зрабі ўсё, аб чым будзе ўсклікаць да Цябе іншапляменнік, каб усе народы зямлі *знaлі імя Тваё... каб ведалі,* што імем Тваім называецца храм гэты, які я збудаваў». Свяшчэннае Пісанне ясна ўказвае, што храм — гэта **святое месца і яго прызначэнне адзінае: быць месцам для богаслужэнняў.** Біблія называе храм домам Гасподнім і домам малітвы. Перачытайма ўважліва, старонку за старонкай, усе семдзесят сем біблейскіх кніг — і мы пераканаемся, што ўсякае іншае выкарыстанне храма **несумяшчальнае з самім паняццем «храм».** Выразы накшталт «храм музыкі» або «храм культуры» — гэта алегарызмы, якія з'яўляюцца плёнам чыста савецкага, нехрысціянскага спосабу мыслення. Калі ў храме спыняецца богаслужэнне і ён ператвараецца ў спартыўную або канцэртную залу, у склад, сталовую або магазін, то гэтым самым з ім адбываецца акт, які ва ўсіх культурных народаў называецца **апаганьваннем святыні.** Хто і дзе чуў, каб, скажам, у Англіі, Францыі, Польшчы, Злучаных Штатах хаця ў адным храме было скасавана богаслужэнне і зроблена канцэртная зала? Канцэрты могуць *гучаць у храме, але толькі* тая музыка, якая не супярэчыць духоўнай традыцыі той канфесіі, якой належыць храм, і з дазволу царкоўных улад, якія павінны быць законнымі ўладальнікамі храмаў.

Калі мы, беларусы, хочам быць культурнай еўрапейскай нацыяй, то беларускаму ўраду трэба неадкладна вярнуць усе храмы вернікам адпаведных канфесій, а для канцэртных залаў і карцінных галерэй прызначаць будынкі, не звязаныя з рэлігіяй. Што датычыць Полацкай Сафіі, то мы мусім прызнаць, што пакуль што, на жаль, гэта апаганены храм, апаганеная беларуская святыня. Словы гэтыя — не абраза. Так ва ўсіх хрысціянскіх канфесіях называюцца храмы, у якіх скасавана богаслужэнне. Я ні ў якім разе не супраць той музыкі, якая гучыць у Сафійцы. Мне самому пашчасціла быць там на канцэрце духоўнай музыкі, я слухаў яе з асалодай і замілаваннем, але разам з тым балела душа, што гучыць яна ў апаганеным храме. Полацкая Сафія была пабудавана нашымі **праваслаўнымі** продкамі для адной-адзінай мэты — быць месцам **праваслаўных богаслужэнняў** — і доўгія стагоддзі належала Праваслаўнай Царкве, пакуль не была адабрана і апаганена — спачатку, у XVII стагоддзі, на нейкі час уніятамі, а потым, у XX стагоддзі — бальшавікамі. Урад Беларускай дзяржавы павінен аднавіць гістарычную справядлівасць і зноў зрабіць Полацкую Сафію **беларускай праваслаўнай святыняй.** Хай і на Беларусі здзейсняцца словы Божыя, запісаныя ў Евангеллі паводле Марка: **«Дом Мой домам малітвы назавецца для ўсіх народаў».**

Протаіерэй Сергій ГАРДУН,
кандыдат багаслоўя.
в. Жыровічы.

З ПАЭТЫЧНАЙ ПОШТЫ

Алесь БІБІЦКІ

ДУША

О, як спустошана душа
Майго народа «светлай эрай».
Стаім прад будучыняй шэрай —
О, як спустошана душа.
А нам бы жыць святою верай,
Адзінствам вечным спарыша.
О, як спустошана душа
Майго народа «светлай эрай».

ДАБРАДЗЕЯ

Не затухай, прашу, надзея, —
Усё ліхое праміне.
Свяцi, як сонца, для мяне —
Не затухай, прашу надзея.
Надыдзе час — і ў старане
Расправіць крылы Дабрадзея.
Не затухай, прашу, надзея, —
Усё ліхое праміне.

Пінскі раён, вёска Плошчава

Уладзімір РУДЗІНСКІ

ЦІ ТО?..

Без апазіцыі і без альтэрнатывы!.. —
Ну-у!.. Так і дурань можа «кіраваць»...
Ды толькі вось не можа існаваць,
Не мае аніякай перспектывы
Такі уклад, такі грамадскі лад —
Бо ён не ўперад цягне, а назад,
Бы непасільны груз угору конь гуллівы.
Бо як бы конь той ні стараўся і ні пяўся —
Не дапамогуць пуга і авёс...
...Вось так і нас чырвоны конік вёз,
Які на паўдарозе надарваўся:
Ці то цяжар груваткі ўжо такі!..
Ці шлях наверх, у ямінах, цяжкі!..
Ці то мо возпік неразумны нам дастаўся!..
Ці то!..

г. Бабруйск.

Пятрусь ЖАЎНЯРОВІЧ

ПАКАЯННЕ

Зямля мая! Я на калені стаў,
Як самы страшны на Зямлі злачынца.
Стрываю нават мукі я Хрыста
За здзекі з храма роднага дзядзінца.
За ўвесь народ, малю, даруй ты мне,
Што не ўсвядоміў — час для пакаяння.
Я на сябе прыму ўвесь твой гнеў
За «чыстых» ад калыскі да скanання.
Бо ўсіх за ўсё віна перад табой:
За глухасць, слепату і без'языкасць,
І што душу зрабілі мы рабой
Ды дазвалялі ў яе пальцам тыцкаць.
Прабач ты мне, зямля, калі ва ўсіх
Не хопіць мужнасці сказаць пра гэта.
Няхай хоць я адчую ў гэты міг:
Мая душа тваім цяплом сагрэта.

г. Мінск.

Іван ЛАГВІНОВІЧ

●

Паспяшаўся на радзіму,
На зямлю «свабодную».
Аказалася — адзін я
Помню мову родную.
Русізацыі глабальнай
Прадбачаю вынікі:
Нігілізм нацыянальны
І бярозы вынішчыць.

●

Бяднее, дэградуецца радзіма:
А схамянуцца — духу не стае.
І песні, што прыходзяць з Украіны —
Пра вербы ў канцы грэблі, чарамшыну —
Мы выдаём за крэўныя свае.

г. Паставы.

ЛІТКУР'ЕР

Каханне — вечнае пачуццё

Выдавецтва «Молодая гвардия» выпусціла трохтомнік «Гімн каханню», у якім сабраны творы прадстаўнікоў нацыянальных літаратур былога Савецкага Саюза пра каханне. У іх ліку — вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Петруся Броўкі, Пятра Глебкі, Максіма Танка, Сяргея Законнікава, Галіны Каржанеўскай, Уладзіміра Някляева, Міколы Федзюковіча і іншых беларускіх аўтараў.

Д. ЕРАМЯН.

Пушкін з магіляўчанамі

Пяты раз у Магілёве прайшло Пушкінскае свята. У скверы каля Пушкінскага праспекта сабралася шмат прыхільнікаў творчасці вялікага паэта. Пра жыццё і творчасць А. Пушкіна расказалі сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі І. Аношкін і супрацоўніца Музея дзекабрыстаў М. Тарасава. Пераклады вершаў паэта на беларускую мову прачытаў В. Карпечанка. Члены літаб'яднання «Прыдняпроўе» В. Вераб'ёва, Э. Мядзведскі, Л. Марцуль, М. Механікаў выступілі са сваімі вершамі.

Вечарам свята прадоўжылася ў Музеі дзекабрыстаў, дзе быў пастаўлены паэтычны спектакль па творах А. Пушкіна «Я жить хочу, чтоб мыслить и страдать». Працавала выстаўка — вынік конкурсу дзіцячага малюнка на сюжэты паэта.

А. НОВІК.

МУЗЫКА

Больш чым Ліга Нацый...

У зале Брэсцкага музычнага вучылішча адбыўся канцэрт старадаўняй музыкі з удзелам камернага аркестра й салістаў абласной філармоніі, а таксама госці з Мінска, лаўрэата Міжрэспубліканскага і Рэспубліканскага конкурсаў габаісткі Вікторыі Татур. Гучалі даволі папулярныя творы А. Вівальдзі, Д. Пергалезі, Г. Гендэля і забытая ўжо музыка Г. Тэлемана й А. Кальдара. У зале было каля 80 жадаючых далучыцца да вялікай скарбніцы музычнай культуры. Балюча за тых, хто не захацеў зрабіць свята для сваёй душы, адчуць магутную станоўчую энергетыку класічнай музыкі. Канцэрт гэты зноў пацвердзіў веру ў тое, што сапраўднае мастацтва можа злучыць змучаных ад бязладнага побыту людзей больш, чым, напрыклад, Ліга Нацый, бо ў імкненні да спасціжэння Прыгажосці людзі пачынаюць разумець адно аднаго, у іх прачынаецца дабрыня і спагаднасць.

У. ЯШЧУК.

г. Брэст.

Трэвар Форд плюс «Няміга»

Мінскім аматарам духавой музыкі можна пазайздросціць: адбылася новая адметная падзея — выступлене ў канцэртнай зале філармоніі Трэвара Джорджа Форда. Імя гэтага кампазітара і дырыжора з Нарвегіі вядомае сярод выканаўцаў - духавікоў ва ўсім свеце. Дзяцінства яго прайшло ў Оксфардзе, дзе з пяцігадовага ўзросту будучы музыкант авалодаў фартэпіяна, а ў 12 прылучыўся да скрыпкі. Сур'ёзная музычная падрыхтоўка дазволіла Т. Форду паспяхова асвоіць габой на службе ў Каралеўскім марскім аркестры, якому ён аддаў 17 гадоў, у тым ліку і як кіраўнік. Жаніцьба ўнесла пэўныя змены ў творчую біяграфію — Т. Форд пасяліўся ў Нарвегіі, дзе яго прызначылі інспектарам Нацыянальнай духавой федэрацыі. Апроч таго, яму давялося весці курсы навучання нарвежскіх дырыжораў духавых аркестраў, узначальваць журы разнастайных конкурсаў, рыхтаваць тэарэтычныя працы, ажыццяўляць кампазітарскія задумкі...

Наш Дзяржаўны аркестр духавых інструментаў «Няміга» (мастацкі кіраўнік А. Берын), маючы выдатную выканаўчую форму, быў цалкам падрыхтаваны да выступлення з такім знакамітым маэстра. «Ваш аркестр пераўзышоў усе мае спадзяванні, — адзначыў ужо ў перапынку рэпетыцыі пан Т. Форд. — Не так і часта бывае, калі ў духавым аркестры дакладна выконваюцца ўсе аўтарскія рэмаркі і пажаданні кампазітара. Беларускія аркестранты вельмі ўважлівыя, сканцэнтраваныя і правільна выконваюць мае патрабаванні. Дырыжору можна толькі марыць пра такі калектыў. Выканаўчы ўзровень музыкантаў вельмі высокі, тэхніка ігры бездакорная. Аркестр жа яшчэ вельмі малады, а гэта значыць, у яго добрая перспектыва і цікавая будучыня».

Усе творы Т. Форда, уключаныя ў праграму, слухачы сустрэлі цёпла і са шчырай цікавасцю. Можна з упэўненасцю сказаць, што творчая садружнасць «Форд плюс «Няміга» ўдалася. Як кампазітар наш госць меў магчымасць пачуць у прыстойным увасабленні свае мастацкія задумы, як дырыжор — атрымаў шчырае задавальненне ад кантакту з прафесійным аркестрам высокага ўзроўню. А музыканты «Нямігі» змаглі прайсці своеасаблівую стажыроўку ў сусветна вядомага маэстра. У выніку такой плённай садружнасці выйграла яе вялікасць Музыка.

А. КАРАЦЕЕЎ,
дацэнт кафедры
духавой музыкі МІКа.

Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

А заўтра — Сальеры

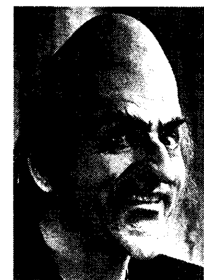

Н. а. Беларусі Я. ПЯТРОЎ у ролі дона Базіліё («Севільскі цырульнік»).

20 гадоў на опернай сцэне... За гэты немалы творчы перыяд народны артыст Беларусі Яраслаў Пятроў выканаў выдатныя партыі: Барыс Гадуноў, кароль Філіп, Мефістофель, дон Базіліё, Іван Сусанін... У ягоным рэпертуары і партыі з опер беларускіх кампазітараў: Найміт («Сівая легенда» Д. Смольскага), Рыгор («Дзікае паляванне караля Стаха» У. Солтана). Артыст пастаянна выступае і з канцэртамі камернай музыкі разам са сваім сябрам і творчым аднадумцам, канцэртмайстрам Г. Карантам.

«Тое, што я спяваў на сцэне нашага ДАВТа, на жаль, як мне здаецца, больш не паўторыцца: адышлі ў небыццё мае і Сусанін, і Барыс... Оперную класіку давялося мне спяваць на сцэнах розных краін: Балгарыі, Ізраіля, Польшчы, Югаславіі... Мая апошняя работа ў сёлетнім тэатральным сезоне — Сальеры, вельмі адказная і па-творчы цікавая», — кажа Я. Пятроў. Дадамо, што опера «Моцарт і Сальеры» М. Рымскага-Корсакава будзе паказана на сцэне ДАВТа Беларусі заўтра, 20 чэрвеня. Для знанага беларускага баса Яраслава Пятрова гэта будзе своеасаблівы бенефіс: яму споўнілася 50 гадоў. Сябры, калегі, прыхільнікі таленту артыста зычаць яму поспеху ў заўтрашнім спектаклі й новых творчых набыткаў.

А. ВАЙНШТЭЙН.
Фота А. КУШНІРА.

ВЫСТАЎКІ

Плён супрацоўніцтва

Выраз гэты, як быццам, з нядаўніх застойных часоў, калі мы так шмат з рознай нагоды гаварылі пра плён, а на самай справе на ўсё... Ды ў дадзеным выпадку, думаецца, без гэтага спалучэння ніяк не абысціся. І на самай справе — плён відавочны. Два гады назад па ўзгадненні міністэрстваў культуры Беларусі і Польшчы пачаліся ў сувязі з 200-годдзем з дня нараджэння Адама Міцкевіча рэстаўрацыйныя работы ў старадаўнім Навагрудку, у прыватнасці — у мясцовым касцёле. І вось першыя вынікі гэтай карпатлівай работы. У Дзяржаўным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася экспазіцыя работ, якім па сутнасці вернута другое жыццё. Гэта абноўленыя іконы, абразы, партрэт Кшыштофа Хадкевіча...

БЕЛАРУСКАЕ ЗАМЕЖЖА

З «блізкага» Кліўленда

І сапраўды, дзякуючы часопісу «Полацак» Кліўленд для нас стаў блізкім, хоць і знаходзіцца за тысячы кіламетраў ад Беларусі.

У другім нумары часопіса — разнастайная падборка «З жыцця эміграцыі». Публікуецца працяг артыкула К. Мерляка «Беларусы ў Аргенціне». М. Сяднёў у нататцы «Пра адно пашкоджанне» разважае аб тым, якую, на яго думку, шкоду беларускай літаратуры нанёс метад сацыялістычнага рэалізму. С. Белая збірае ўспаміны, тых хто вучыўся ў Вільні ў Беларускай гімназіі, Віленскім універсітэце, каб выдаць асобнай кнігай. Прапануюцца згадкі А. Шукелойца, які цяпер жыве ў ЗША («Сустрэчы з Віленскім Маэстра»). Публікацыя прымеркавана да 100-годдзя з дня нараджэння Р. Шырмы. «Эмблема на шчыце герба «Пагоня» — працяг даследавання М. Белямука. З газеты «Бацькаўшчына» перадрукавана слова пра Васіля Захарку, з дня нараджэння якога споўнілася 115 гадоў. Дарэчы, на другой старонцы вокладкі змешчаны яго партрэт, выкананы М. Рыжым, а на першай — пашпарт, выдадзены ўрадам БНР. На чацвёртай старонцы вокладкі — паштоўка «Змагары за незалежнасць Бацькаўшчыны», выпушчаная эміграцыяй у Нямеччыне ў 1948 годзе.

Друкуюцца артыкулы «Распад імперыі і беларуская незалежнасць» Р. Завістовіча, «Ліквідацыя БНР не была манеўрам» А. Цвікевіча, «Яны змагаліся за Беларусь» В. Супруна, «Не адзін Гаўрыла ў Полацку» У. Содаля, «Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных ліцвінаў» П. Урбана, падборка інфармацыі з адраджэнскага жыцця Беларусі, прадстаўленая А. Старадарожскім, і іншыя матэрыялы.

ТЭАТР

Зладзейства ў стылі «РЭП»

Няма свабодных месцаў у Мазырскім тэатры-студыі «Верасень» на дзіцячых спектаклях па п'есе маладога драматурга Ігара Сідарука «Прыгоды Люстрынкі, або Ваша несусветнае зладзейства!..» Квітнеючы сад, у якім жывуць добрая дзяўчынка Люстрынка, садоўнік Дабрасей і верны сабака Мартын, напаткала бяда: злая Бабка-Пачварка вырашыла яго знішчыць і заслала сюды злыдняў — Злюку-Заканюку і Бяку-Выхваляку. Сад засыхае, Мартына бяруць у палон, а Люстрынка трапляе да злыдняў... Ці не пра Беларусь гэта п'еса і яе жыхароў, чый сад апанавала чарнобыльская навала? Аднак у казцы дабро абавязкова перамагае зло, і злыдні ўрэшце пакідаюць сад...

У спектаклі шмат песень і музыкі, якую напісала маладая кампазітарка Людміла Ісупава. Увогуле, гэтая работа — адна з першых спробаў (маецца на ўвазе сучасны перыяд) стварыць мюзікл для дзяцей. Мяркуючы па рэакцыі дзіцячай аўдыторыі, па тым, як шчыра перажываюць і ледзь самі не гатовыя ўдзельнічаць у дзеянні дзеці, — спроба ўдалая. Пастаноўку здзейсніў рэжысёр Мікола Трухан, які да гэтага паставіў казку І. Сідарука на сцэне свайго тэатра-студыі «Дзе—Я?» у Мінску.

І. Х.

І імкненні ведаць

Самі аўтары, напэўна, не ўзяліся б вызначыць жанр відовішча, якое прапанаваў сваім сталым наведнікам Мінскі тэатр-студыя кінаакцёра: «Дзіця з Віфлеему», кампазіцыю (?) М. Пінігіна паводле евангелічных тэкстаў (паводле Мацвея), батлейкавых (уласна — Віцебскае губерні) ды прыпавесцяў з песнямі ў выкананні Г. Мархель у ролі... батлейніцы? антычнага хору? таўмача? перад батлейкавай скрынкай (нібы знаёмай да драбніц, але перадусім — аўтарскай, прыналежнай да мастака В. Рачкоўскага). Т. Мархель выконвае народныя песні, а таксама распавядае пра народзіны Хрыстовы, раз-пораз перапыняючы спеўна-апавядальную плынь удакладненнямі наступнага «кавалка» дзеяння: «Жніво», напрыклад, альбо «Вяселле», «Радзіны»... (Свайго роду намаганне далучыць жыццяпісу Хрыстова адвечную плынь чалавечага існавання). Па ўсім відовішча вымагае не назірання, але сузірання, — на яго настройвае музычна-гукавая плынь, якую ўтварае знаны музыка У. Пузыня з сынам Алесем. Асобы музыкаў настолькі адметныя, што час ад часу «захопліваюць» лідэрства ў спектаклі (што рэжысёр не прадугледзеў), а евангелічна-батлейкавая плынь на вачох ператвараецца ў ілюстрацыйную...

Дзіўная думка ўзнікае падчас глядзення-сузірання: батлейка, што распаўсюджвала біблейскія ідэі (запаветы) ды пераконвала ў хрысціянскіх дабрачыннасцях, што пэўным чынам выхоўвала гледачоў (тыя міжволі мусілі занатоўваць сюжэты, сцэны, герояў, нават рэплікі), сёння — тэатр для дасведчаных.

Ж. Л.

ДРУК

Вучыцеся, дзеткі!

У рэдакцыі часопіса «Вожык» падумалі-паразважалі і прыйшлі да высновы, што добра будзе, калі і яны папрацуюць на карысць выхавання падрастаючага пакалення. Сказана — зроблена. І вось ужо ў якасці дадатку да часопіса з'явілася кніжка Уладзіміра Мацвеенкі «Азбука ў малюнках». Цікавая, займальная і... патрэбная сёння, калі мы нарэшце паварочваемся да сваёй роднай мовы.

«Пралеска», № 4

Яшчэ крок і ... «Пралеска», як кажуць, увойдзе ў графік. Толькі што прыйшоў да чытачоў чарговы, пакуль што — красавіцкі нумар. З чарнобыльскай падсветкай: ліст галоўнага рэдактара А. Сачанкі «Чорная быль», артыкул П. Васючэнкі «Радыеактыўнасць — у нашых лёсах», фотарэпартаж М. Будчаніна «Злітуйся, Божа!», карэспандэнцыя Л. Зізікі «Надзейныя сябры і партнёры».

У «Гасцёўні «Пралескі» — паэт П. Пранузa. Слова пра яго і яго жонку гаворыць Л. Забалоцкая. «Дашкольнае выхаванне: трэба выжыць» — шчырыя адказы міністра адукацыі В. Гайсёнка на простыя і няпростыя пытанні, пастаўленыя жыццём.

«Азбукоўнік і лічылка» дапамогуць тым, хто вывучае літару «З» і лічбу «8». Пра сутнасць Жывой Этыкі працягвае гаворку В. Чаркашына. Парады, як навучыць старэйшых дашкольнікаў беларускай мове, дае Н. Старжынская.

«Беларуская думка», № 5

Раздзел «Духоўны свет» як заўсёды змястоўны. Пра наш супярэчлівы час, пра месца ў ім інтэлігенцыі, пра выкананне Закона аб мовах і, зразумела, пра ўласную творчасць разважае Б. Сачанка ў інтэрв'ю «Народ беспамылкова разбярэцца, хто ёсць хто». «Інтэлігентнасць — у веданні роднай мовы» — дацэнт кафедры паліталогіі, сацыялогіі і права, кандыдат філасофскіх навук І. Катляр падводзіць вынікі апытання па тэме «Дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь у сістэме падрыхтоўкі спецыялістаў школ», праведзенага ў Брэсцкім педагагічным інстытуце імя А. С. Пушкіна.

«Азонавая дзірка ў грамадскай думцы» — развагі дэкана факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта А. Слукі.

Працягваюцца публікацыі ў раздзеле «Вузлы айчыннай гісторыі: альтэрнатыўны погляд». На гэты раз навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АНБ А. Іоў расказвае пра Турава-Пінскае княства.

Хто ён, сапраўдны інтэлігент? У пэўнай ступені на гэта адказвае нарыс У. Ганчарова «Яшчэ не вечар...»

АНОНС

Не забудзьцеся ўключыць тэлевізар!

Завяршыўся 2-гі рэспубліканскі тэлеконкурс маладых выканаўцаў беларускай папулярнай песні. На працягу некалькіх вечароў вядучыя яго канцэртаў Т. Сокава і Д. Косцін, А. Спірыдовіч і А. Вавілаў знаёмілі гледачоў з юнымі ўдзельнікамі гэтага эстраднага спаборніцтва, якіх было крыху больш за 20 чалавек. На другі тур прайшлі васьмёра. Паводле конкурсных умоў выконваўся толькі беларускі нацыянальны эстрадны рэпертуар, і гэта наклала адказнасць не толькі на юных спевакоў, а і на творцаў. Спрактыкаваныя музыканты з Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам М. Фінберга (з ім і выступалі канкурсанты) — У. Ткачэнка, І. Палівода, Б. Бернштэйн, А. Шпянёў — зрабілі адпаведныя аранжыроўкі ўжо вядомых песень, а маладыя кампазітары напісалі шэраг новых твораў. Прынамсі, прагучалі песенныя навінкі Д. Даўгалёва, В. Сажына, П. Яроменкі, З. Яўтуховіча...

А вынікі? Журы на чале з Б. Бахціяравым трымае іх у сакрэце: такая ўмова спонсара конкурсу, наваполацкага «Паліміра». Але не хвалюйцеся, пасля выступлення юных лаўрэатаў у Наваполацку гала-канцэрт з іх удзелам (і ўдзелам гасцей) пройдзе ў тэлеэфіры. Сачыце за праграмай перадач! 26 чэрвеня БТ паўтарае II тур конкурсу, а назаўтра вы зможаце, нарэшце, пазнаёміцца з чацвёркай яго лідэраў.

Н. К.

НАШ КАЛЯНДАР

290 гадоў з дня нараджэння М. К. Радзівіла Рыбанькі, дзяржаўнага дзеяча, заснавальніка Нясвіжскай друкарні (споўнілася 13 чэрвеня).

●

125 гадоў з дня нараджэння Мітрафана Доўнар-Запольскага, беларускага гісторыка, этнографа і фальклрыста (споўнілася 14 чэрвеня).

●

85 гадоў з дня нараджэння Янкі Зазекі (спаўняецца 24 чэрвеня). Выдаў некалькі кніг для дзяцей, прозы, нарысаў. Даследаваў беларускую народную творчасць.

●

80 гадоў з дня нараджэння Пятра Бітэля (споўнілася 19 чэрвеня). Паэт, перакладчык, аўтар краязнаўчых нарысаў.

●

80 гадоў з дня нараджэння Сяргея Астрэйкі, беларускага паэта, ахвяры сталінізму.

Нашчадкі Шавэна

(Пачатак на стар. 2—3).

выхопліваюцца і абсалютызуюцца *тыя палажэнні і прынцыпы*, якія так ці інакш «працуюць» на дасягненне агульнай мэты — вярнуць Расію «дамоў», да яе чыстых сельскіх вытокаў, да выпрабаваных форм дзяржаўнасці і рэлігіі. Для адных гэта азначае зварот у царскую, дапятроўскую ці дакамуністычную Русь, для другіх — у больш блізкую і *знаёмую дахрушчоўскую альбо* даперабудовачную Краіну Саветаў.

Па сутнасці, нічога благога ў такіх пажаданнях не было б, калі б пад Руссю «патрыёты» разумелі, скажам, тэрыторыю, якая цяпер і носіць адпаведную афіцыйную назву «Расійская Федэрацыя — Расія». Бяда, аднак, у тым, што яны, прама і адкрыта ігнаруючы снежаньскія пагадненні і новую геапалітычную сітуацыю, гавораць аб Вялікай Расіі ад Буга да Курылаў, ад Ямала і да Кушкі. Гэта фактычна азначае новы передзел граніц, прызнаных ад імя сваіх народаў Вярхоўнымі Саветамі ўсіх рэспублік, Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый і практычна ўсёй сусветнай супольнасцю.

«Там, дзе жывуць расіяне,— ёсць расійская зямля» — такі прынцып абароны тэрытарыяльнага адзінства Расіі прапанаваў рускі эмігрант з Парыжа Э. Лімонаў, які сам сябе не без гонару называе расійскім нацыяналістам. А для паскарэння працэсу ўзнаўлення былой імперыі ён патрабуе арганізаваць барацьбу за аўтаномію рэгіёнаў, населеных расійскім народам, альбо поўны выхад з-пад юрысдыкцыі «варожых этнасаў». Мабыць, тое ж самае меў на ўвазе і віцэ-прэзідэнт Расійскай Федэрацыі А. Руцкой, які амаль пагенеральску загадаў лідэрам нацыянал-кар'ерызму (гэта значыць, кіраўнікам незалежных дзяржаў. — **С. Д.**) «зарубіць сабе на носе, што Расія не аддасць ні пядзі зямлі», а падчас свайго няпрошанага візіту ў Малдову фактычна прызнаў «*незалежнасць*» абвешчанай прыднястроўскімі сепаратыстамі рэспублікі.

А які вэрхал учыніла так званая агрэсіўна-непаслухмяная большасць удзельнікаў апошняга з'езда народных дэпутатаў Расіі, каб не дапусціць канстытуцыйнага прызнання новых рэалій, захаваць у Асноўным законе адкінутае жыццём *палажэнне аб існаванні* СССР і ўваходжанні ў яго склад Расійскай Федэрацыі! Каб любой цаной адрадзіць былую імперыю і ўсе яе каланізатарскія структуры, неадкладна адабраць ад незалежнай Украіны Крым, «падараваны» ёй былым савецкім кіраўніцтвам у гонар 300-годдзя добраахвотнага ўз'яднання з Расіяй. *Каб не столькі абараніць правы* сваіх грамадзян у Прыднястроўі, колькі аддзяліць яго ад суверэннай Малдовы (зразумела, трымаючы ў моцнай вуздэчцы Чэчню і Татарстан).

Усё гэта вельмі нагадвае «філасофію» таго напалеонаўскага салдата Шавэна, які быў занадта заўзятым прыхільнікам захопніцкай палітыкі свайго *імператара і ад прозвішча* якога паходзіць само паняцце «шавінізм». З той толькі розніцай, што ў аснове вялікарасійскага шавінізму ляжыць «тэорыя» аб дзяржаўнай веліччы і сусветным месіянстве рускага народа, аб яго нейкай асаблівай духоўнай і выключна кансалідуючай ролі. Нават у самім паняцці «рускія», згодна з *гэтай канцэпцыяй*, утрымліваецца ідэя саборнасці, збірання ўсіх нацый і народаў у адно дзяржаўнае адзінства, трываласць якога заўсёды вызначалі аўтарытарная ўлада і праваслаўе як вышэйшая духоўная іпастась у параўнанні з «заземленым каталіцызмам» і рэфарматарскімі «сурагатамі» хрысціянства.

Даць прастор рускай ідэі сёння, на думку аўтараў часопіса *«Наш современник»*, значыць выклікаць цэнтраімклівыя сілы, адрынуць чужую і варожую сістэму заходніх каштоўнасцей, якая падмяняе нацыянальную самабытнасць і асаблівасці розных супольнасцей. Важна пры гэтым, на іх думку, улічваць прагрэсіруючы ўплыў заходняга шавінізму на ўклад рускага жыцця, перака*наўчым доказам якога можа* стаць, на іх думку, наступны ланцужок знамянальных падзей у летапісе Расіі: «ерась жыдоўствуючая — смута — раскол— рэформы Пятра І — царстванне Паўла І — дзекабрысты—рэвалюцыйны тэрарызм— тры рэвалюцыі».

Такая ідэйна-тэарэтычная аснова неверагодна ўзросшай актыўнасці прыхільнікаў саборна-дзяржаўнага патрыятызму і навааўленых месій, якія хочуць «ашчасліваць» людзей сваімі байкамі аб «народнай манархіі» і «народным сацыялізме», а па сутнасці — прадоўжыць і замацаваць сваё неабмежаванае панаванне ў грамадстве, не дапусціць ні малейшых зрухаў у напрамку дэмакратыі, нацыянальнай і эканамічнай свабоды, культурнага прагрэсу. Адсюль і такія метады барацьбы, як запалохванне, ультыматумы, крайні нацыяналізм і антысемітызм, ускосныя і прамыя пагрозы грамадзянскай вайной, што асабліва гучна прагучалі на Усеармейскім афіцэрскім сходзе, Кангрэсе грамадзянскіх і патрыятычных сіл Расіі і падпольным з'ездзе народных дэпутатаў былога СССР у падмаскоўным саўгасе «Воранава».

Небяспека сучаснага «западно-руссизма»

Атрымаўшы такі магутны «метадалагічны» зарад ад сваіх духоўных настаўнікаў з Масквы, акрыялі і прыкметна ажывіліся нашы дамарослыя змагары за вялікую маці-Расію, за родны і мілы іх сэрцу «Союз нерушимый республик свободных». Яны таксама ўнеслі карэктывы ў сваю стратэгію і тактыку, правялі перагрупоўку сваіх шэрагаў, вывелі, што называецца, з падполля ачуняўшых ад жнівеньскага і снежаньскага шоку фундаменталістаў. І зразумеўшы, што беларускі народ ўжо добраахвотна не адмовіцца ад заваяванай свабоды, узялі на ўзбраенне тыя ж сілавыя прыёмы ўздзеяння, тыя ж дэмагагічныя лозунгі і ўстаноўкі.

Што ж гэта за людзі, так заклапочаныя вялікай геапалітыкай і рашуча не прызнаючыя новы статус сваёй Радзімы як незалежнай дзяржавы? Ці здольныя яны аказаць колькі-небудзь прыкметны ўплыў на натуральнае цячэнне *нашага* жыцця-быцця? Якія клопаты апаноўваюць іх у гэтыя пераломныя для рэспублікі дні?

Каб адказаць на пастаўленыя пытанні, варта прыгадаць хаця б некаторыя ўрокі так званай «западно-русской школы» і яе прадстаўнікоў, што вялі такую жорсткую барацьбу супраць беларускага вызваленчага *руху ў канцы мінулага —* пачатку гэтага стагоддзя. Галоўным у гэтай барацьбе быў аргумент аб вялікай магутнай Расіі, а яе ідэалагічным афармленнем — «западно-руссизм», альбо тая плынь у гісторыі грамадска-палітычнай думкі, якая лічыла, што Беларусь не з'яўляецца краінай з асобнай нацыянальнай культурай і таму *не мае права на самастойнае* культурнае і палітычнае развіццё, і што яна, як «Заходняя Расія», непадзельна звязана з цэлым — «адзінай вялікай Расіяй», а беларусы, як адно са славянскіх плямён, арганічна ўваходзяць у склад «адзінага рускага народа», у гэтым сэнсе «западно-руссизм», як своеасаблівае праяўленне вялікадзяржаўнай формы рускай ідэі, процістаўляў сябе плыні *нацыянальна - беларускай і заўсёды* вызначаўся адпаведнымі русіфікатарскімі тэндэнцыямі ў стасунку да Беларусі. З'яўляючыся свайго роду антытэзай паланізатарскім тэндэнцыям, ён змагаўся супраць іх зноў жа ў інтарэсах не Беларусі, а Вялікай Расіі.

Зыходныя ідэалагічныя ўстаноўкі і мэты вызначалі кан*крэтныя формы і метады ба*рацьбы з беларускім вызваленчым рухам, якая вялася тады па ўсіх кірунках і ва ўсіх момантах жыцця: у прэсе, у грамадскіх арганізацыях, у школе, у сям'і. У сваёй кнізе «Западно-руссизм»: Нарысы з гісторыі грамадскай думкі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в.» (Мінск, 1929) Аляксандр Цвікевіч *падкрэсліваў, што* «западно-руссизм» карыстаў у гэтай барацьбе ўсе сродкі, якія былі ў яго загадзя: з царкоўнага амбону, з прафесарскай катэдры, праз паліцыю і суд, праз безліч афіцыйных выданняў, праз «брацкія лісткі» і школьныя падручнікі, — усюды ішла прапаганда таго, што беларускі нацыянальны рух — «польская інтрыга», выдумка ворагаў Расіі, што ідэя адраджэння беларускай культуры ёсць плод цёмнага розуму, які хоча загнаць Беларусь у процьму непісьменнасці і адсталасці». У выніку такога жорсткага процістаяння былі раздушаны беларускія палітычныя партыі, культурна-асветніцкія і кааператыўныя арганізацыі, забаронены «Наша Ніва», іншыя выданні.

І нават пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 года і той буры, якая пранеслася за ёю ў Расіі і ў рэшце рэшт растрэсла самадзяржаўную імперыю, дала магчымасць і Беларусі нароўні з іншымі народамі самастойна вырашаць асноўныя пытанні свайго існавання, ідэалогія «западно-руссизма» была галоўнай перашкодай у справе нацыянальна - культурнага адраджэння. Сведчаннем гэтага стала нежаданне Часовага расійскага ўрада А. Керанскага пайсці насустрач сціплым патрабаванням беларусаў аб забеспячэнні права на палітычнае самакіраванне, нацыянальную культуру. Далейшыя зносіны з гэтым урадам, а пазней і з бальшавіцкім Саўнаркомам, як зазначыў Цвікевіч у другой сваёй рабоце «Беларусь: Палітычны нарыс» (Берлін, 1919), «канчаткова пераканалі ўсіх, што калі раней беларускаму адраджэнню даводзілася мець справу з расійскім самадзяржаўем, то цяпер даводзіцца мець справу з велікарускім вялікадзяржаўем, якое аказалася значна мацней, чым можна было меркаваць, і якім аказаліся прасякнуты ўсе без выключэння расійскія палітыкі, не выключаючы і самых левых».

Прарочыя, проста скажам, словы наконт прасякнутасці левых палітыкаў ідэяй нацыянальнага шавінізму. Сапраўды, хіба не велікарускім вялікадзяржаўем патыхае ад таго перапалоху, які ахапіў пасля ўтварэння СНД частку траўкінскай Дэмакратычнай партыі, хрысціянскіх дэмакратаў на чале з Аксючыцам? Хіба не аб настальгіі па СССР сведчыць і той факт, што раптам замаўчалі тыя маскоўскія паэты і пісьменнікі, якія ў час хрушчоўскай адлігі так моцна ўзвысілі свой голас супраць таталітарызму і дасюль з'яўляліся для нас узорам барацьбы за нацыянальныя і агульначалавечыя ідэалы?

І хоць цяперашнія «*западноруссы*» яшчэ *не аб'ядналіся*, як раней, у магутную палітычную партыю, а іх парады і рэкамендацыі не прымаюцца да неадкладнага выканання ўрадам, нельга недаацэньваць і маштабы дзейнасці гэтых людзей, і выкарыстоўваемыя імі прыёмы ўздзеяння на грамадскую думку, на пэўную частку нашых суайчыннікаў. Сваю «ідэалагічную падкормку» ў агульную чашу нацыянальнага Адраджэння яны спрабуюць падкінуць і праз вышэйшыя органы ўлады, мясцовыя Саветы і выканкомы, праз шматлілія таварыствы, саюзы і рухі, *праз сродкі масавай інфармацыі*, навучальныя ўстановы, школы і курсы, навуковыя канферэнцыі, сімпозіумы і калёквіумы.

Дастаткова перагартаць старонкі стэнаграм або справаздач аб пасяджэннях Вярхоўнага Савета Беларусі, каб пераканацца: ніякага іншага існавання, іншага быцця, як у ад*ной упражцы з Расіяй і ўсімі* саюзнымі рэспублікамі, народы якіх не менш за нас імкнуліся вырвацца з абдымкаў усесільнага Цэнтра, дэпутаты-саюзнікі і антырыначнікі проста не бачылі. Ды і па сённяшні дзень, аб'яднаўшыся ў новыя парламенцкія фракцыі, яны пад выглядам «абароны» інтарэсаў людзей працы па сутнасці тармозяць *прыняцце законаў і ра*шэнняў, якія стваралі б неабходныя знешнія і ўнутраныя ўмовы для рэалізацыі дэкляраванага суверэнітэту рэспублікі, яе самастойнага існавання як раўнапраўнага члена еўрапейскай і сусветнай супольнасці, дэмакратычнай нацыянальнай дзяржавы.

Нацыянальны нігілізм, прыхільнасць да *вялікадзяржаўнай* ідэі і непрыняцце фактычна ўсіх афіцыйных высілак на шляху нацыянальна - палітычнага і культурнага адраджэння — характэрныя рысы не толькі шмат якіх абывацеляў, што страцілі пачуццё нацыянальнай годнасці ў надзейных ланцугах сталінізму, але і тых, хто прэтэндуе на ролю нейкіх правадыроў і ідэйных пастыраў «пакрыўджанага» народа. Яны працягваюць ганьбіць нават нашы святыя нацыянальныя сімвалы — бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня», пад якімі развіваўся і развіваецца беларускі адраджэнскі рух, патрабуюць рэферэндуму аб мэтазгоднасці іх выкарыстання, стварылі нейкі таямнічы камітэт «Беларусы супраць «Пагоні».

Вялікую трывогу выклікае той факт, што сярод «расійскападданых беларускіх патрыётаў» аказалася нямала прадстаўнікоў інтэлігенцыі. Канечне, дзесяцігоддзі жыцця ў дэнацыяналізаваных умовах не маглі не адбіцца на ўспрыманні ёю асноватворных каштоўнасцей свайго народа. Але, як падкрэсліваў Максім Багдановіч у сваім артыкуле «Беларусы», народная інтэлігенцыя ў свой час з'явілася асновай беларускага руху, замацавала дэмакратычнае аблічча яго ідэалогіі. «Абараняючы інтарэсы свайго народу, — пісаў ён, — і кладучы ў аснову гэтай дзейнасці наяўнасць самастойнай беларускай нацыянальнасці і беларускай культуры, беларуская інтэлігенцыя ніколі не ўпадала ў шавінізм, не імкнулася да прымяншэння правоў суседніх нацыянальнасцей на ўсю паўнату самастойнага развіцця».

У сувязі з гэтым нельга не сказаць некалькі слоў аб тых дыскусіях, якія вядуцца апошнім часам вакол нацыянальных інтарэсаў Беларусі ў сэнсе яе геапалітычнага становішча, тэрытарыяльнага рассялення беларусаў. Зразумела, нам трэба добра ведаць, што было і што адбываецца «па той» і «па гэты» бок «крэсаў», як дзялілі жыццёвую прастору Сталін з Гітлерам і Молатаў з Рыбентропам. Але галоўнае, каб гэта не суправаджалася прыніжэннем годнасці іншых народаў, тым больш іх запалохваннем сербахарвацкім варыянтам у выпадку няўважлівых адносін да нашых суайчыннікаў за мяжой альбо — яшчэ горш — патрабаваннямі неадкладнага звароту тых ці іншых тэрыторый, што вельмі нагадвае той самы шавінізм толькі са сваёй нацыянальнай афарбоўкай.

І тут дарэчы было б параіць удзельнікам такіх дыскусій прыслухацца да голасу Васіля Быкава: ніякіх тэрытарыяльных прэтэнзій да суседзяў, ніякіх памежных спрэчак, бо ўсё гэта працуе не на нашу галоўную ідэю, а разбурае яе.

Такім чынам, масавае праяўленне шавінізму, канфрантацыйнай псіхалогіі з'яўляецца небяспечным само па сабе, якімі б матывамі — эканамічнымі, *сацыяльнымі, нацыянальнымі*— яно ні абгрунтоўвалася. Але не меншую занепакоенасць выклікае і тое, калі на аб'ектыўных цяжкасцях і незадаволенасці людзей спрабуюць спекуляваць не проста прыхільнікі аднаўлення дзяржаўнасці (хай то ў форме былой федэрацыі саюзных рэспублік ці былой імперыі), а людзі, усур'ёз за*клапочаныя тым, каб паміж* Беларуссю і Расіяй зніклі ўсялякія межы і адрозненні, людзі, якім вельмі да спадобы абвешчаны яшчэ Аляксандрам III прынцып «Расія існуе толькі для рускіх», якія настойліва імкнуцца надаць свайму руху арганізаваны пачатак, стварыць нейкія структуры і ячэйкі, прыцягнуць у свае шэрагі маладых, *не прайшоўшых выпрабавання* жыццём людзей.

Месіянскае прызначэнне славянскай ідэі

Відавочна, што і ў гэтай справе беларускія прыхільнікі рускай ідэі не вылучаюцца якойсьці арыгінальнасцю ці *творчымі пошукамі. Тут такса*ма назіраецца прамая пераемнасць са сваімі гістарычнымі папярэднікамі, выкарыстанне вопыту сучасных расійскіх манархістаў, славянафілаў і антысемітаў.

Як вядома, тэарэтычным падмуркам таго ж «западноруссизма» была тэорыя аб асаблівай «абранасці» Расіі, як *носьбіта ўсёратуючай ідэі сла*вянства. Альбо, кажучы інакш, перанесеная на расійскі грунт ідэя Гегеля аб «абранасці» нямецкай нацыі. Што прынесла спроба рэалізацыі гэтай ідэі, зведалі на сабе дзесяткі мільёнаў ахвяр фашысцкай агрэсіі, у тым ліку і самі немцы. У дарэвалюцыйнай Расіі тэорыяй «абранасці» кіраваўся ў сваёй *дзейнасці па бязлітасным вы*нішчэнні «крамолы» і арганізацыі яўрэйскіх пагромаў чарнасоценны «Саюз рускага народа», у праграме якога ясна і адназначна запісана, што рускай народнасці, якая стварыла вялікую і магутную дзяржаву, належыць першынствуючае значэнне ў дзяржаўным жыцці і ў дзяржаўным будаўніцтве, што Саюз не робіць розніцы паміж велікаросамі, беларусамі і маларосамі. Ну, а ад бальшавіцкага разумення «абранасці» дагэтуль крываточаць раны на целе і рускага, і ўсіх іншых народаў былога СССР і былога сацыялістычнага лагера.

Прымаючы па сутнасці ўсе тэарэтычныя пастулаты славянафільства, сучасныя прыхільнікі гэтай ідэі «дапоўнілі» іх некаторымі сацыялістычнымі дамінантамі дзяржаўнасці (напрыклад, грамадская ўласнасць на сродкі вытворчасці), а галоўнае — паставілі ў цэнтр увагі барацьбу з пагрозай «мондиализма» — нейкай сусветнай глабальнай ідэалогіі, на аснове якой, маўляў, ажыццяўляецца «сусветная змова» з мэтай стварэння сусветнага ўрада і ў рэчышча якой цудоўна ўкладваецца развал СССР. Праз «Политический собеседник» яны на поўным сур'ёзе папярэджваюць людзей, што «мондиализм» уяўляе рэальную пагрозу не толькі нацыянальнай самабытнасці Беларусі, але і нашаму выжыванню як народа. На такім фоне ні аб якой сапраўднай незалежнасці рэспублікі, на іх думку, не можа быць і гаворкі, гэта ўсяго толькі капітуляцыя на амерыканскіх умовах, таму асабліва недарэчнымі і смешнымі выглядаюць «нашы дзіцячыя гульні ў суверэнітэт».

Такі падыход знайшоў наглядное ўвасабленне, скажам, у апублікаванай газетай «Политика. Позиция. Прогноз» «Дэкларацыі аб стварэнні Усебеларускага Славянскага Сабору». Тут катэгарычна сцвярджаецца,

што нейкія варожыя наднацыянальныя (чытай: сіяністкія) сілы развязалі этнічны, культурны і фізічны генацыд супраць славянскіх народаў, спрабуюць нанесці рашаючы ўдар шляхам падагравання сепаратызму, раз'яднання беларусаў, рускіх і ўкраінцаў — «галоўнай апоры ўсяго славянскага свету», «станавога хрыбта унікальнай еўразійскай цывілізацыі». Адсюль, на думку аўтараў, і вынікае месіянская роля Беларусі, Расіі і Украіны, яднанне якіх толькі і зможа забяспечыць «сумеснае дзяржаўнае быццё ўсіх народаў былога Савецкага Саюза». А гэта, пагадзіцеся, той жа самы гегельянскі дух «абранасці», тая ж славянска-імперская ідэя «триединой России — всея, Великия, и Малыя, и Белыя».

Ды і наогул, амаль усе ствараемыя занава і існуючыя раней у Беларусі аб'яднанні «славянска-патрыятычнай» накіраванасці па сутнасці з'яўляюцца філіяламі ці аддзяленнямі аналагічных расійскіх альбо міжнародных арганізацый. А па вялікім рахунку, дык іх нават цяжка назваць стабільнымі арганізацыямі, хутчэй — гэта невялікія групоўкі людзей, якія пераносяць на беларускі грунт метады работы шавіністычных расійскіх рухаў, «сабораў», партый. І хоць большасць з іх афіцыйна не зарэгістраваны і амаль нікому невядомы, але шуму, можна сказаць, ствараюць шмат. Чаго варты толькі штотыднёвік «7 дней», праз які рэгулярна афішыруюцца іхнія погляды!

Пры наяўнасці вельмі нязначных адрозненняў, квінтэсенцыяй задач усіх падобных аб'яднанняў з'яўляецца пабудова адзінай магутнай славянскай дзяржавы, процідзеянне «варожым славянству сілам», стварэнне неабходных геапалітычных умоў і жыццёвай прасторы для ажыццяўлення свайго месіянскага прызначэння.

Узяць, напрыклад, Беларускае прадстаўніцтва міжнароднай арганізацыі «Славянскі Сабор». Яно «арганізуе» ў Мінску выязныя пасяджэнні Думы Сабора, распаўсюджвае праз масавыя выданні сумніцельныя высновы ананімных маскоўскіх акадэмікаў аб сучасным генацыдзе славян, прычына якога — у сіёна-масонскай змове (як быццам не ведаюць аб знішчэнні дзесяткаў мільёнаў сваіх братоў-славян мясцовымі сталінска - берыеўскімі сатрапамі). Адсюль і накірунак галоўнага ўдару — барацьба супраць сіёна-амерыканскага капіталу, што, маўляў, імкнецца знішчыць славян як ніжэйшую расу, асіміляваць народы, перасяліць, скажам, частку прыбалтаў, палякаў і беларусаў на Захад, на іх месца — в'етнамцаў, немцаў і яўрэяў, а на пустуючыя пладародныя землі Расіі — таджыкаў (?). Адсюль і падтрымка прынятых у Маскве на нечарговым з'ездзе Сабора заклікаў да стварэння славянскіх абшчын, атрадаў самаабароны, падрыхтоўкі да правядзення перавыбараў органаў кіравання на месцах і прэзідэнтаў краін — членаў СНД, а таксама, па сведчанні ўдзельнікаў, да ваеннага супрацоўлення і магчымага захопу ўлады восенню гэтага года.

Нешта падобнае прапагандуюць і тыя, хто адносіць сябе да народна - праваслаўнага Саюза «Белая Россия». Сумесна з «саборнікамі» яны патрабуюць ад Вярхоўнага Савета Беларусі неадкладнага абмеркавання пытання аб уз'яднанні з Беларуссю «спрадвечных беларускіх і ўсходнеславянскіх зямель» у Літве і Латвіі, арганізуюць пікеты з тэрытарыяльнымі патрабаваннямі ў час візітаў кіраўнікоў названых дзяржаў.

Найбольшую актыўнасць праяўляюць у Беларусі пярвічныя арганізацыі «Ліберальна-дэмакратычнай партыі Савецкага Саюза» пад кіраўніцтвам пана Жырыноўскага. Гэта ён засведчыў яшчэ ў сваім выступленні па Беларускім тэлебачанні, калі растлумачваў народу «новую канцэпцыю развіцця краіны», сутнасць якой зводзіцца да некалькіх простых ісцін: усе так званыя «незалежныя» рэспублікі будуць ліквідаваны і на іх месцы ўтвораны губерні; усе арганізатары развалу Саюза, за выключэннем Ельцына і Шушкевіча, будуць пасаджаны ў турму (не так даўно па тэлеэкране «Астанкіна» лідэр ЛДП удакладніў, што ніякага выключэння не будзе. — **С. Д.**); усе палітычныя партыі левай арыентацыі і іх друкаваныя органы будуць забаронены.

●

Да самага апошняга агнявога рубяжа змагаліся за ленінска-сталінскі Саюз лідэры былой Камуністычнай партыі Беларусі. Яшчэ ўчора выступаючы — пад націскам няўмольнага поступу жыцця — за незалежнасць КПБ ад КПСС і падтрымку суверэнітэту рэспублікі, яны сёння (ужо пад назвай ПКБ) адкрыта ствараюць камітэты па адраджэнні той жа партыі, аднаўляюць у ёй сваё членства па закліку Маскоўскага (?) абкома і нават паведамляюць праз рэспубліканскую прэсу аб існаванні Гродзенскага падпольнага абкома і яго кіпучай дзейнасці па падрыхтоўцы да XXIX з'езда забароненай КПСС. У свае саюзнікі і партнёры ПКБ выбрала рэгіянальныя аддзяленні «Усесаюзнай» рабоча-сялянскай сацыялістычнай партыі і нінаандрэеўскай ВКП(б), члены якой на ўстаноўчай канферэнцыі ў Мінску калектыўна выпрацоўвалі рэкамендацыі аб рашучым спыненні «контррэвалюцыйнай вакханаліі», нейтралізацыі «самага натуральнага класавага ворага» і пераможным завяршэнні гэтай барацьбы ў ходзе прамога ваеннага супрацоўлення.

Партыі камуністаў Беларусі, якая збіраецца дапамагчы працоўным «заваяваць» (каторы ўжо раз!) палітычную і эканамічную ўладу, адводзіцца ключавая роля ў больш шырокім, прэтэндуючым на масавую падтрымку фарміраванні — «Рух за дэмакратыю, сацыяльны прагрэс і справядлівасць» (ДСПС). У сваіх афіцыйных заявах, рэзалюцыях мітынгаў і зваротаў, што друкуюцца ў газеце «Мы и время», удзельнікі гэтага руху з зайздроснай паслядоўнасцю крычаць аб неканстытуцыйнасці СНД, аб тым, што яго стварэннем завяршыўся правы, буржуазна-«дэмакратычны» пераварот, а рашэнне «правіцеляў» Расіі, Украіны і Беларусі па спыненні дзеяння Дагавору 1922 года з'яўляецца выкананнем сацыяльнага заказу міжнароднай фінансавай алігархіі па расчляненні, эканамічным і палітычным закабаленні магутнай дзяржавы, выстаўляюць нейкія ультыматумы нашаму парламенту ў сувязі з ратыфікацыяй ім Пагаднення аб Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Як быццам невядома ім, што ў Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Рэспублікі Беларусь, якая мае сілу канстытуцыйнага закона, ясна і недвухсэнсоўна сказана, што выключна Вярхоўнаму Савету належыць права выступаць ад імя ўсяго народа рэспублікі. Практычныя крокі ДСПС сведчаць аб яго жаданні ажыццявіць свайго роду «контрпераварот, гэта значыць, адрадзіць «адзіны, магутны Савецкі Саюз».

«Патрыятызм», які дапускае адмаўленне павагі і любові да сваёй культуры, мовы, да роднай зямлі дзеля захавання старых і новых утопій аб Вялікай Расіі, Вялікай Савецкай Айчыне, можа прывесці да непажаданай канфрантацыі паміж народамі, да самагубства. Урэшце, важкае слова тут павінен сказаць Закон. У ім дакладна вызначаны адносіны да палітычных партый, грамадскіх аб'яднанняў і асоб, якія выступаюць супраць нацыянальнай дзяржаўнасці Рэспублікі Беларусь, маюць на мэце гвалтоўную змену канстытуцыйнага ладa, прапаведуюць ідэі фашызму, расізму, нецярпімасці і варожасці ў міжнацыянальных адносінах.

ПАСЛЯСЛОЎЕ ДА ПУБЛІКАЦЫІ

«САЛАМОНАВА РАШЭННЕ», або Лягчэй дрэва ссекчы...

1. 05. 1992 г. «ЛіМ» надрукаваў гутарку з галоўным рэдактарам часопіса «Родная прырода» Валерыем Дранчуком пад назвай «Прырода — ёмішча духоўнага развіцця народа...» У гутарцы рэдактар дзяліўся творчымі задумамі, разважаў над станам экалагічнай прэсы, экалагічнага выхавання грамадства... Адчувалася, што ў часопіс прыйшоў захоплены, па-сучаснаму думаючы кіраўнік, наватар.

І таму пэўным чынам нечакана прагучала звестка, што В. Дранчук рашэннем рады заснавальнікаў «РП» вызваляецца ад пасады галоўнага...

Пішучы гэты матэрыял, я, аднак, парушаю асабісты прафесійны прынцып — не ўмешвацца ва ўнутраныя справы (і асабліва канфлікты) калег-журналістаў: наша праца мае настолькі тонкую механіку ўзаемаадносін, што як бы ні імкнуўся быць аб'ектыўным, усё роўна не зможаш паказаць які-колечы канфлікт адэкватна — дзеля таго чытачу трэба асабіста ведаць гісторыю калектыву і яго ўнутраную псіхалогію. Але што рабіць, калі, на першы погляд, прафесійны канфлікт перарастае вузкія межы і становіцца грамадскай з'явай?

Жанрам разваг я і абмяжоўваю парушэнне таго прынцыпу: усё-такі не лічу маральным (нават дэталёва ведаючы падаплёку падзей, маючы ёмістую папку дакументаў і матэрыялаў, якімі можна аргументаваць шмат якія сцвярджэнні) падрабязна выкладаць гісторыю канфлікту ў часопісе «Родная прырода». Хаця, паўтараю, сабраныя матэрыялы дазваляюць зрабіць адмысловае журналісцкае расследаванне, выпісаць у дэталях гісторыю дружбы колішняга галоўнага рэдактара (цяпер — намесніка галоўнага) З. Бяспалага і цяперашняга намесніка старшыні Дзяржкамэкалогіі В. Алешкі — куратара часопіса, «кадра» ЦК КПБ, а яшчэ раней — першага сакратара Клецкага райкома партыі (тут маглі б атрымацца цікавыя старонкі пра «фотасафары», якія арганізоўваў для супрацоўнікаў «РП» першы сакратар з Клецка, — з выпіўкай-закускай і г. д.). Асабліва важная старонка даследавання — канфлікт «РП» з «Политсобеседником» і судовае разбіральніцтва па справе знявагі «Роднай прыродай» уласнага фотакарэспандэнта А. Сабадаша (Першамайскі раённы суд г. Мінска спагнаў з рэдакцыі на карысць апошняга 3 тысячы рублёў і абавязаў апублікаваць абвяржэнне паклёпніцкіх звестак).

Нават прыведзеныя эпізоды даюць багата падстаў для роздуму; бяру на сябе смеласць сцвярджаць, што без ведання гэтых акалічнасцяў усякія высновы, якія зробіць Камісія Вярхоўнага Савета па галоснасці, сродках масавай інфармацыі і правах чалавека, будуць павярхоўнымі. Мяне ж найперш цікавіць прырода сітуацыі, бо зразуменне агульных прычын дапаможа разабрацца ўвогуле са становішчам (прафесійным і прававым) нашага брата-журналіста.

Дык вось, кароткая гісторыя адстаўкі В. Дранчука. 16 мая рада заснавальнікаў часопіса (іх шэсць, у тым ліку два Дзяржкамітэты — па экалогіі і «чарнобыльскі», БЭС, Белсавет Таварыства аховы прыроды, Белсавет Таварыства паляўнічых і рыбаловаў, Навуковы Савет па біясферы АНБ) чатырма галасамі супраць аднаго пастанаўляе вызваліць В. Дранчука ад займаемай пасады ў сувязі з тым, што ён «не паразумеўся з калектывам». Але перад самым галасаваннем рада была **вымушана** прызнаць, што за год работы З. Дранчука часопіс стаў лепшым па змесце і якасці матэрыялаў, аб чым казалі высновы экспертаў факультэта журналістыкі БДУ і аб чым гаварылася таксама ў афіцыйнай заяве народных дэпутатаў Беларусі А. Вярцінскага, Я. Цумарава, акадэміка АН Беларусі Р. Гарэцкага і іншых. Такім чынам, выданне стала лепшым, але... рэдактар не можа працаваць далей. Дзе логіка?

Пытанне правамернае, бо «РП» хоць і ведамаснае выданне, але фінансуецца дзяржавай, якая дацыруе Дзяржкамітэты. Творчая праграма В. Дранчука, на мой погляд, была прымальная дзяржаве — ён адстойваў экалагічнае адраджэнне, гуманізацыю часопіса і да т. п., прыцягнуў да аўтарства маладых — эколагаў і гісторыкаў, этнолагаў і біёлагаў; у часопісе пачаўся жывы рух, актыўныя пошукі новых форм выдання (у тым можна перакананца, пагартаўшы падшыўкі). Але... Наватарства натыкнулася на каменную сцяну неразумення і непрымання з боку калектыву, дакладней, часткі старога калектыву, члены якога працуюць у «РП» шмат гадоў.

Год назад, прызначаючы В. Дранчука на пасаду галоўнага рэдактара, заснавальнікі фактычна выдалі яму картбланш на творчае абнаўленне і рэформы, не даверылі кіраўніцтва ранейшым супрацоўнікам. (З. Бяспалы пасля скандалу з «ПС» падаў заяву на звальненне і яе задаволілі). Аднак (тут ці не самы істотны момант гісторыі) таго ж З. Бяспалага неўзабаве прызначаюць намеснікам рэдактара, застаецца на пасадзе і колішні адказны сакратар...

Для чалавека, знаёмага з журналістыкай, зразумела, што ў такім выпадку новы кіраўнік ад пачатку становіцца заложнікам калектыву і ўсякае абнаўленне асуджана — прынамсі, абнаўленне звыш нейкай няпісанай нормы. В. Дранчук пайшоў значна далей гэтай нормы — пачаў рабіць выданне агульнарэспубліканскага ўзроўню, пераадольваць ведамасную абмежаванасць. Знайшліся і прыхільнікі новых пошукаў у часопісе.

Відаць, заснавальнікі не чакалі такога развіцця падзей (В. Дранчук раней працаваў у прэс-службе Саўміна, па ідэі — апаратчык, а тут раптам «абнаўленне», «пошукі», «злом стэрэатыпаў», нарэшце, прыхільнасць да «нацыянальнага Адраджэння»). Вось тады і ўключыўся механізм ліквідацыі «страпцівага» рэдактара. Дзяржкамітэт па экалогіі, якому традыцыйна належыць роля галоўнага заснавальніка выдання, дацягнуў канфлікт да страйку ў рэдакцыі, фактычна даў маўклівую згоду на страйк — каб была падстава ўзняць пытанне аб рэдактары. Кажу «Дзяржкамітэт», але маю на ўвазе зусім канкрэтных людзей, бо ва ўсім, што робіцца пад сонцам, як вядома, зацікаўлены канкрэтныя людзі. У дадзеным выпадку адстаўкай В. Дранчука былі зацікаўлены ўжо згадны мой намеснік старшыні камітэта В. Алешка, начальнік аддзела прапаганды камітэта А. Мацясовіч (таксама былы «цэкавец»), іншыя члены калегіі камітэта.

Тая зацікаўленасць яскрава кідалася ў вочы на пасяджэнні рады заснавальнікаў, дзе саміх членаў калегіі Камітэта па экалогіі прысутнічала траха не больш, чым заснавальнікаў (дарэчы, і прапанову аб адстаўцы рэдактара падаў не хто-небудзь, а А. Мацясовіч, і за яе галасавалі...). Адчувалася, што ў складанае становішча трапіў сам старшыня Дзяржкамітэта па экалогіі А. Дарафееў, які палічыў слушным арганізаваць разбор канфлікту проста на пасяджэнні, быццам такая адказная справа робіцца на эмоцыях ды яшчэ на аснове неправераных ці нават наўмысна скажоных фактах.

Галоўны рэдактар часопіса «Чалавек і эканоміка», які выступаў у якасці эксперта Савета Міністраў у гэтай справе, звярнуў увагу заснавальнікаў на аднабаковасць у падрыхтоўцы пытання работнікамі камітэта, засцярог ад валявых рашэнняў. Але прапанова адкласці разгляд пытання да высвятлення юрыдычных момантаў засталася непачутай, патанула ў разбіральніцтве побытавых адносін В. Дранчука і супрацьлеглага боку, які не пагрэбаваў моцнымі выразамі. Ніводны рацыянальны аргумент рэдактара не абмяркоўваўся — увага шаноўных заснавальнікаў зацыклілася менавіта на побытавым узроўні канфлікту. Толькі чаму заснавальнікі не задумаліся, **завошта** адзін бок так пляжыць маральны воблік другога, публікуе ў саўмінаўскай газеце сумніцельныя звесткі наконт прафесійнай і чалавечай добрасумленнасці галоўнага рэдактара і да т. п.?

Такое «неўспрыманне» наводзіць на нечаканую думку, што... лёс рэдактара быў вырашаны яшчэ **да** пасяджэння, і заснавальнікам заставалася толькі прагаласаваць.

Такім чынам, да кіраўніцтва выданнем прыйшлі людзі, якія за дзесяцігоддзе працы ў ім фактычна **прыўлашчылі** часопіс, бо ён ператварыўся ў групавое, амаль прыватнае (не тое што ведамаснае) выданне. Пра законы, якія панавалі ў гэтым асяродку, могуць распавесці тыя, хто не спрацаваўся з «камандай»... Тут я зноў вяртаюся да таго, з чаго пачаў: да неабходнасці дэталёвага расследавання, якое мусіць зрабіць Камісія па галоснасці, сродках масавай інфармацыі і правах чалавека, каб вынесці справядлівую ацэнку падзей. Варты асаблівай увагі і такі момант, як неабароненасць выданняў і рэдактараў ад уплываў непаўнамоцных асоб і групозак (што таксама выявілася ў прыведзенай гісторыі). Па сутнасці, лёс кожнага рэдактара фатальна непрадказальны і ўсе яны, як высвятляецца, могуць апынуцца ў становішчы В. Дранчука, падзяліць яго лёс.

Таму, мне здаецца, абавязак Камісіі па галоснасці — дайсці да ісціны, перагледзець заканадаўства аб сродках масавай інфармацыі, каб засцерагчы калег-журналістаў ад парушэння іх правоў і найперш — права самастойна вырашаць творчыя пытанні. Перадача матэрыялаў у пракуратуру — гэта ўсё-такі ўхіленне ад непасрэднага разгляду пытання (так робіць, дарэчы, яшчэ адна Камісія ВС — па міжнацыянальных зносінах, якая схільна ўсе скаргі грамадзян перасылаць у судовыя органы, замест кампетэнтнага разбору кожнага выпадку). Прававая ацэнка не можа замяніць маральна-прафесійную.

...А «Родная прырода» зведвае нялёгкія часы. Прыняўшы быццам саламонава рашэнне, заснавальнікі тым самым справакавалі «рэакцыю рэакцыі»: звальняецца з працы стыльрэдактар, у складаным становішчы мастацкі рэдактар... Многія аўтары адклікаюць назад свае матэрыялы. Фактычна гіне новы накірунак, новая канцэпцыя экалагічнага агульнарэспубліканскага часопіса. Было б неашчадна дазволіць такому стацца...

Юрась ЗАЛОСКА,
спецыяльны карэспандэнт «ЛіМа».

Міністэрства культуры і Саюз тэатральных дзеячаў Рэспублікі Беларусь смуткуюць з выпадку заўчаснай смерці заслуженага артыста БССР, акцёра тэатра імя Я. Купалы Мацвея Львовіча ФЕДАРОЎСКАГА і выказваюць спачуванне родным і блізкім памёршага.

СВЯТА БОЖАГА ЦЕЛА

Аднаўленне сакраментальнай традыцыі

Сёлета, на 18 чэрвеня, на дзевяты тыдзень пасля Вялікадня прыпадае вялікае свята вербнікаў-хрысціян каталіцкай канфесіі — Свята Божага Цела, устаноўленага ў гонар і хвалу Збавіцеля. Падзея гэта на Беларусі здаўна выглівалася ў вялікае яднанне людзей усіх узростаў і маёмасных груп і нават канфесій ва ўрачыстых багаслужбах і працэсіях, што ў цёплыя летнія дні доўжыліся з раніцы да вечара. Беларускі паэт Уладзіслаў Сыракомля, апісваючы гэтае ўрачыстае свята, распавёў да драбніц яго хараство, калі, напрыклад, дзяўчынкі ў белых сукенках цудоўна выконваюць на радасць бацькам ролю анёлкаў, а шляхта, сяляне, што з'язджаюцца з вёсак і маёнткаў у горад, разам з прыбранымі гараджанамі расквечваюць шэсце сваімі старасвецкімі і старажытнымі народнымі строямі.

Гэтыя традыцыі былі гвалтоўна перапынены пасля рэвалюцыі. Але на ўсё ёсць сведкі і памятлівыя людзі! Прыгадаць, уявіць, як выглядала гэтае свята ў апошні раз перад самым пачаткам першай сусветнай вайны ў Менску, нам дапамог адзін са старэйшых жыхароў горада Станіслаў Антонавіч Шунейка. Ён прымаў удзел у памятнай яму ўрачыстасці, калі быў вучнем пачатковых класаў адной з менскіх школак.

«Перадусім трэба сказаць, — пачаў сваю гутарку Станіслаў Антонавіч, —што наш колішні Менск быў вельмі дагледжаны, надзвычай утульны і зялёны горад. Нават у самым цэнтры ля камянічак былі вялікія сады і агароды. Тое, што тады было цэнтрам, адносіцца да левабярэжжа Свіслачы. Гэта быў Верхні горад, злучаны магістраллю Губернатарскай вуліцы з перпендыкулярнай ёй вуліцай Захар'еўскай (зараз праспект Ф. Скарыны), якая вяла да чыгуначнага вакзала. Я вучыўся ў школе дабрачыннасці, што знаходзілася на Феліцыянаўскай вуліцы (зараз Камсамольская). Разам са мной тут займаліся дзеці простых менчукоў: кухарак, дворнікаў, пакаёвак і іншага працоўнага люду, якія імкнуліся даць дзеткам адукацыю, а сродкаў на больш прэстыжныя навучальныя ўстановы не хапала. Разам з намі вучыліся і сіроты, для якіх меўся пры школе інтэрнат. Адсюль і назва школкі, якую фундавалі багатыя і міласэрныя гараджане, культавыя арганізацыі. Кожнай раніцай, ідучы на заняткі, я не мог не здзіўляцца выглядам менскіх вуліц. Зараз часам трапіць у рукі альбом з выявамі дагледжаных нямецкіх гарадоў — скрозь кветкі, чысціня, утульнасць. Такім менавіта быў і наш Менск. Зірнеш на яснае ранішняе неба — дажджу, падобна, не было, а ўсе шыбы ў вокнах, вулічны брук, ходнікі, муры блішчаць, вымытыя чыстай вадою. Не ленаваліся завіхацца менчукі, каб навесці вакол сябе чысціню і лад. Тады і працаваць і чуцца непараўнальна лягчэй і культурней.

Наша школка, дзе пераважна вучыліся дзеці з каталіцкіх сем'яў, брала самы чынны ўдзел у свяце, якое пачыналася а 9 гадзіне раніцы ў Катэдральным касцёле. Сюды сыходзіліся вернікі з усіх іншых менскіх парафій: Залатагорскай, Новага касцёла Сымона і Алены. Пачыналася ўрачыстае спяванне Евангелля Мацвея. Потым на пляцы перад касцёлам фарміравалася працэсія, якая пад бесперапынныя бомы званоў усіх касцёлаў, пад пералівы званочкаў у руках удзельнікаў, пад спевы гімна «Твой гонар і слава» ішла вуліцамі. Парадак быў надзвычайны. Сам губернатар без галаўнога ўбору выходзіў на балкон свайго дома, што знаходзіўся побач з Катэдрай (зараз там Музычная школа), і маўкліва ўшаноўваў грамаду вернікаў і святароў. Уся менская паліцыя па яго загадзе сачыла за арганізацыяй свята. Ходнікі вуліц перад праходжэннем працэсіі былі пустыя. Не дазвалялася выходзіць на вуліцу ў гэты момант дыяшчэ ў брылі, картузе ці капелюшы. Паабапал праезджай часткі стаялі праз пэўную дыстанцыю паліцэйскія ў чорных мундзірах, белых капелюшах з залачонымі пагонамі і шнурамі, у белых пальчатках. Перакрыжаванні вуліц вартавалі конныя казакі з пікамі і шаблямі ў ножнах. Гэта каб ніхто не мог праскочыць з якой тарантайкай ці возам, пакуль не пройдуць людзі з рэлігійнай атрыбутыкай і спевамі. Арганізаванасць і зладжанасць толькі спрыялі атмасферы агульнай урачыстасці, да якой былі ўсе кожны па-свайму падключаны. Асабліва шчасціла жыхарам вуліц, па якіх праходзіла працэсія. На балконы дамоў па народнай традыцыі вывешваліся тканыя дываны і посцілкі, выстаўляліся вазоны з кветкамі. А галоўнае, з вокнаў, балконаў, адусюль пазіралі шчырыя святочныя твары, дзе-нідзе і прачулая сляза блісне, падхопіцца гімн...

Працэсія ўжо рушыла па Губернатарскай, каб потым звярнуць па Захар'еўскай да Новага касцёла, дзе будзе спявацца Евангелле ад Маркі. Наперадзе нясуць вялікі крыж і дзве харугвы са святымі выявамі. За імі пачынаецца і доўжыцца метраў трыста так званая «Белая працэсія». Назва яе такая прасветленая таму, што яе ствараюць дзяўчынкі ва ўсім белым — у спаднічках, панчошках, хустачках, пальчатках, абутку. Яны нясуць харугвы, на насілачках — пераносныя алтарыкі, харугваў — вельмі шмат, самых розных цэхаў, арганізацый. Нават кожны клас у школе меў сваю харугву для гэтага свята. Яны былі вельмі лёгкія, дзяўчынка-школьніца без напружання трымала яе за дрэўка. Хлопчыкі ў «Белай працэсіі» неслі вялікія кашы, напоўненыя палявымі кветкамі. Дзяўчынкі з маленькімі кошычкамі падыходзілі, бралі з іх кветкі і кідалі пад ногі святароў з сімвалам Божага Цела. Зараз нават і ўявіць цяжка, каб зусім маленькія дзеткі так арганізавана і зладжана ўдзельнічалі разам з дарослымі ў хрысціянскім рытуале.

Роля хлапчукоў была крыху іншая. Яны былі апранутыя ў чорныя гарнітуры і цёмныя кашулькі з павязкай на руцэ. Ішлі адзін за адным абапал дзяўчынак, трымаючы ў руках запаленыя свечкі. Настаўніцы сачылі, каб своечасова замяніць згаслую, сплаўленую свечку на новую, бо гэтая хлапчуковая свяшчэнная варта доўжылася гадзінамі.

За белай працэсіяй ішлі святары. Пад балдахінам ішлі ксяндзы, яны пад рукі падтрымлівалі самага старэйшага, які нёс галоўны атрыбут свята — Дараносіцу — залачонае ўкрыжаванне з адыходзячымі праменнямі, у цэнтры якога знаходзіўся эўхарыстычны хлеб — Цела Езуса. У тое памятнае для мяне свята Дараносіцу нёс ксёндз-пралат Вітаўт Чачот. Я чуў, што ён асвяціў у 1910 годзе і Новы касцёл. Вельмі паважаны і адданы сваёй высакароднай справе святар. Побач з ім крочылі ксяндзы Міхалькевіч, Шчэрба, Усас і іншыя ў вялікай грамадзе, але не памятаю ні твараў іх, ні прозвішчаў. Святары былі мясцовыя, беларусы, блізкія да людзей у сваіх чулых адносінах, нястомныя працаўнікі, пастары душ хрысціянскіх.

Услед за святарамі, узяўшыся за рукі і пеючы малітвы, ішла суполка Жывога ружанца. Гэтыя трыццаць мужчын стрымлівалі ўсю астатнюю грамаду, што крочыла, далучалася да шэсця, каб не збіцца з патрэбнага рытму, каб заднія не націскалі на пярэдніх. Як магніт, прыцягвала гэтая спеўная працэсія менчукоў. Моладзь, старэйшыя, не толькі гараджане, але і вяскоўцы з наваколля, католікі і хрысціяне іншых канфесій любілі згуртавацца разам і прайсціся да розных святых мясцін па вуліцах Менска. Усе чуліся па-асабліваму шчаслівыя, духоўна ачышчаныя. Хіба ж такое забудзецца з часам?

Пасля Чырвонага касцёла, як яго зараз называюць, у тым жа парадку крочылі назад па Захар'еўскай да Свіслачы, пераходзілі шырокі драўляны мост. На другім беразе быў пагорак, на якім стаяў высокі (недзе метраў 7—8) крыж. Тут адбывалася трэцяя дзея свята ў гонар Евангелля Лукі. Сталі лаўкі для старэйшых, каб стомленыя маглі адпачыць. Пераносны алтар ля Крыжа быў аздоблены кветкамі. Як бы ажываў і квітнеў святочна ўсімі колерамі зямнога хараства гэты велічны знак пакуты і перамогі Езуса. Ля ракі, у жывапісным месцы, імша набывала нейкія новыя фарбы радасці і прачуласці. З новым уздымам вернікі рухаліся далей, на Залатую горку, дзе адбываліся чацвёртыя спевы — Евангелля Іаана. Побач з касцёлам Святой Тройцы тады быў вялікі каталіцкі цвінтар, і пасля імшы тут рабілі перапынак. Хто ішоў дагледзець магілкі, хто — падсілкавацца. Сяляне прывозілі сюды салодкія пачастункі. Можна было выпіць квасу, розных напояў. Ніхто ў гэты дзень нават і не думаў пра гарэлку. Зрэшты, паліцыя сачыла, каб ніхто з карчмароў не ўсчаў тут патаемна свой алкагольны гандаль. Штрафы былі такія, што мала з'яўлялася рызыкантаў. І хто тады мог уявіць, што наш горад можа чакаць усеагульнае савецкае п'янства падчас свят! Дзякаваць Богу, што мінаюць страшэнныя ліхалецці, і можна спадзявацца на пэўнае аднаўленне колішняга хараства.

А ўрачыстасць працягваецца. Ізноў выстрайваецца працэсія і вяртаецца тым самым маршрутам да Катэдры. Там правіцца Сума — завяршальная імша. Адбывалася яна ў 16 гадзін, а потым вернікі, кожны са сваёй грамадой, збіраліся ў парафіяльныя працэсіі і разыходзіліся па сваіх касцёлах, каб там у малітве і прычашчэнні завяршыць свята.

І калі аднаўляць гэтае свята, нельга забываць усяго таго добрага, карыснага, што яно мела, трэба памятаць той вялікі шматгадовы вопыт, без якога ці ж магчыма жыць па-людску?..»

Дзякуючы актыўным пошукам сяброў Беларускай Каталіцкай грамады, удалося знайсці ў двухмільённым Менску сведку былога з добрай памяццю і запісаць яго ўспаміны. Сёлета Свята Божага Цела адбудзецца 21 чэрвеня, бо яно заўсёды пераносілася з будзённага дня на нядзелю, каб у ім мелі магчымасць прыняць удзел як мага больш людзей. Пачатак а 9 гадзіне ля Кальварыйскага касцёла. Потым працэсія рушыць па вул. Апанскага, праспекце Машэрава, Варвашэні да Касцёла Троіцкага. Пасля спявання Евангелля — шэсце па праспекце Ф. Скарыны да Кафедральнага касцёла. Шэсце і спевы па-беларуску забяспечваюць на гэтым маршруце беларускамоўныя католікі. Пасля Кафедральнага песні на беларускай і польскай мове. Апошняя імша— на плошчы Незалежнасці таксама на дзвюх мовах. Будзе правіць к. Свёнтак.

Хай у святочнай грамадзе сыдуцца ўсе, хто імкнецца да адраджэння духоўнасці, хто шануе традыцыі нашага народа. Хрысціянскае свята, чыстае і натхнёнае, можа аб'яднаць і кансалідаваць усіх, хто прагне дабра, шчасця і спакою на нашай зямлі.

Са слоў С. ШУНЕЙКІ
запісаў Францішак НЁМАНЕЦ.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Размова з эканамістам. «Былая наша сістэма гаспадарання эфектыўная толькі ў рэжыме аварый». — «Дык, можа, узяцца за іх ліквідацыю?» — «І стварыць у рэспубліцы катастрафічную сітуацыю? Бо без аўралаў і штурмаўшчыны не цягне наша савецкая машына».

●

— Сацыялістычны рэалізм — метад плённы. У мяне кожны раз герой падобны да сябе больш за арыгінал, — сказаў мастак, закончыўшы соты партрэт У. І. Леніна.

●

У Мінску праспект Дзяржынскага нечакана робіць пятлю. Аб'язджаем, тлумачыць вадзіцель, «малую зямлю». Тут выперся папярок нейкі армейскі складок, армейцы не адступаюцца, і праспект пацёк убок. Ды гэта што, ва Уруччы цэлы жылы раён на палігон насунуўся, і нічога — грыміць палігон. У Бабруйску «малая зямля» горад гняце спакваля, залежыць вялікі горад ад ваеннага гарадка. Як паралелі і мерыдыяны, аперазалі Беларусь парканы, і трывога сціскае грудзі, ці гаспадары мы, людзі, на гэтай сваёй зямлі?

●

— Я не асуджаю ўсіх, што ўкарацілі міні-спадніцы, — казала бабка Аўдоцця, — адно толькі тых, што зрабілі гэта без падстаў.

●

Усё яшчэ лічыцца подзвігам жыццё подбегам. Можа, праўда ёсць нейкі шанс атрымаць у вечнасці аванс, не аспрэчваю. Але бегаюць у маладыя гады, а доўжаць старэчыя — не вельмі цікавы баланс. Даў бы мне лішніх дзён пан Бог, каб яшчэ я пачыркаць мог, я б тады ў яго пабегаў, пад сабой не пачуўшы ног.

●

На думку эсперантыстаў, усе родныя мовы — чужыя, акрамя інтэрнацыянальнай.

●

Мінск застаўся без плошчы парадаў. Быццам нехта ўкраў эстраду, дзе ў фэсты пад шолах сцяжкоў мы віталі кіраўнікоў. Ды ці ўсё? Бо на пляцы парадаў вырастае палац парадаў з лобным месцам на бруку апаленым, дзе стаяў манумент Сталіна. Тая плошча ілжэгістарычная да гэтай пары «Кастрычніцкая», тленны дух бальшавіцкай ментальнасці ў пампезнай яе манументальнасці.

●

Казка пра перамену месц. Памяняліся месцамі абкам і выканкам, хоць кадры былі аднолькавыя, што тут, што там. Толькі раней абкам даваў дазвол выканкаму, а цяпер выканкам мусіць дазволіць абкам. Дык гэта ж казка!

●

— Якія цудоўныя неба, зямля, машкара ў блакітнай прасторы!..
— А хто цябе выцягнуў з гразі.—Я! — каўтануў жабу жораў.

●

Паводле Ленгрэна: прычоску мела — залатое руно, сабаліныя бровы, лебядзіную шыю, грудзі ў яе былі, як два галубкі, ногі — як у газелі. А кашэчая грацыя, а змяіная талія!.. Развіталіся з паўгода назад — нашто мне дома заасад?

●

Чалавек здольны на ўсё. Але не кожны можа.

ЛіМ

Заснавальнікі:
САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня «Беларускі Дом друку».

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Людміла КРУШЫНСКАЯ, Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратурнага жыцця: Алесь МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жана ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў: Пётра ВАСІЛЕЎСКІ — 33-24-62; аддзел навін: Віталь ТАРАС — 33-19-65, Юрась ЗАЛОСКА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАЎ — 33-44-04; фотакарэспандэнт Уладзімір ПАНАДА — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.

Пры перадруку просьба спасылацца на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Нумар падпісаны ў друк 18.06.92 у 18.10.

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Анатоль ВЯРЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОЎ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алесь ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕЎ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Тыраж 18068 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12